

IRIAN JAYA SOURCE MATERIALS

No. 7 Series A - No. 4

**MEMORIES VAN OVERGAVE VAN DE
AFDELING ZUID NIEUW-GUINEA**

edited by

J. MIEDEMA

W.A.L. STOKHOF

IRIAN JAYA SOURCE MATERIALS

No. 7

SERIES A: MEMORIES VAN OVERGAVE
No. 4: AFDELING ZUID NIEUW-GUINEA

edited by

J. MIEDEMA
W.A.L. STOKHOF

DSALCUL/IRIS

Leiden-Jakarta 1993

Irian Jaya Source Materials (IJSM) is issued in the frame of the Irian Jaya Studies Project (IRIS), initiated by the Irian Jaya Study Centre (IJSC) in Jayapura, Indonesia, and the Department of Languages and Cultures of South-East Asia and Oceania (DSALCUL), Leiden University, The Netherlands.

IJSM consists of two series:

Series A: Memories van Overgave

Series B: Special Manuscripts

Series editors:

J. Miedema, W.A.L. Stokhof

Editorial Assistant:

T. Titahena

Editorial Board:

P.H.W. Haenen

V.J.H. Houben

F. Huizinga

A.B. Lapian

E.K.M. Masinambow

J.G. Vredembregt

All correspondence concerning Irian Jaya Source Materials, including orders, should be addressed to:

The Secretary Irian Jaya Source Materials

IRIS project, Department of Languages and Cultures of South-East Asia and Oceania

(DSALCUL), Leiden University

Rapenburg 35

2311 GG Leiden, The Netherlands.

National Library: Cataloguing in Publication

MIEDEMA, J.

Irian Jaya Source Materials No. 7:

Series A: Memories van Overgave

No. 4: Afdeling Zuid Nieuw-Guinea/

J. Miedema, W.A.L. Stokhof. --

Leiden: DSALCUL/IRIS, 1993

xi + 116 pp.; 26 cm.

ISBN 979-8282-00-0.

- I. Title.
1. Irian Jaya 995.1
- II. Stokhof, W.A.L.

Copyright (C) DSALCUL

First published 1993

Photograph:

KITLV no.19.034 L.J.A. Schoonheydt (centre), Kaja-Kaja Papuans and two naval officers, Upper-Digoel, March 18, 1933.

The editors are indebted to Government of Indonesia and the Government of The Netherlands for supporting the IRIS project, including this series.

TABLE OF CONTENTS

Preface	ix
Abbreviations	xi
1. <i>Kroesen, J.A., Memorie van Overgave van het Bestuur over het gewest Zuid Nieuw-Guinea, Merauke 1906 [MMK 410]</i>	1
2. <i>Hellwig, R.L.A., Memorie van Overgave van het Bestuur over het gewest Zuid Nieuw-Guinea, Merauke 1910 (MMK 411)</i>	11
3. <i>Plate, L.M.F., Memorie van Overgave van het Bestuur over de Afdeeling Zuid Nieuw-Guinea, Merauke 1915 [MMK 412]</i>	29
I Aardrijkskundige beschrijving	29
a. Ligging, groote, grenzen	29
b. Algemeene gesteldheid van den bodem	29
c. Kusten	30
d. Rivieren	30
e. Wegen en paden	31
f. Kampongs	31
g. Plantengroei	31
h. Klimaat en moessons	32
II Bevolking	32
a. Afkomst, stam en klasseindeeling	32
b. Sterkte	33
c. Godsdienst	35
d. Taal	35
e. Bewapening en vechtwijze	36
f. Woningen en gebouwen	36
g. Middelen van bestaan	36
h. Gezondheidstoestand	37
i. Onderwijs	38
III Voortbrengselen	38
a. Uit het dierenrijk	38
b. Uit het plantenrijk	38
IV Transportmiddelen	39
a. Te land	39
b. Te water	39
V Bestuur	39
a. Algemeen inrichting	39
b. Belastingen	40
c. Rechtswezen	41
d. Nadere inlichtingen omtrent het bestuur	42

VI	Politieke toestand	46
	a. Inwendige toestand	46
	b. Verhouding tot de omliggende rijken	47
VII	Verhouding tot het Ned. Indische Gouvernement	48
	- Geschiedenis	48
VIII	Diverse andere onderwerpen	50
	a. De toekomst van Zuid Nw. Guinea	50
	b. Invoering van Europeesche landbouw-nijverheid	53
	c. Handel	54
	d. Gewestelijk vaarttuig Nautilus	55
	e. Financiële positie der te Merauke geplaatste ambtenaren en beambten	55
	f. Onwettig grondbezit	56
	g. Drink-wasch en badwater voorziening	56
4.	<i>Berkhout, L. Vervolgmemoire op de Memorie van Overgave van het bestuur over de Afdeeling Zuid Nieuw-Guinea, Merauke 1917 [MMK 413]</i>	57
I	Aardrijkskundige beschrijving	57
	a. Ligging, grootte, grenzen	57
	b. Algemeene gesteldheid van den bodem	57
	c. Kusten	57
	d. Rivieren	57
	e. Wegen en paden	57
	f. Kampongs	58
	g. Plantengroei	58
	h. Klimaat en moessons	58
II	Bevolking	58
	a. Afkomst, stam en klasseverdeeling	58
	b. Sterkte	58
	c. Godsdienst	59
	d. Taal	59
	e. Bewapening en vechtwijzen	59
	f. Woningen en gebouwen	60
	g. Middelen van bestaan	60
	h. Gezondheidstoestand	60
	i. Onderwijs	61
	j. Economische toestand	61
III	Voortbrengselen	61
	a. Uit het dierenrijk	61
	b. Uit het plantenrijk	62
IV	Transportmiddelen	62
	a. Te land	62
	b. Te water	62

V	Bestuur	62
	a. Algemeene inrichting	62
	b. Belastingen	63
	c. Rechtswezen	63
	d. Nadere inlichtingen omtrent het bestuur	63
VI	Politieke toestand	63
	a. Inwendige toestand	63
	b. Verhouding tot de omliggende rijken	63
VII	Verhouding tot het Nederlandsch Gouvernement	63
	- Geschiedenis	63

APPENDIX:

Hellwig, R.L.A. Rapport van den Assistent Resident van het gewest Zuid Nieuw-Guinea, in voldoening aan de Gouvernements missive dd. 5 December 1905 No. 4053, aangeboden bij zijne missive dd. 30 Juni 1906 No. 512/1.

Bijlagen: A en B

I	Grondgebied, in verband met de vorderingen van den Exploratie-arbeid	65
II	Politieke toestand	70
III	Onze nederzetting te Merauke	74
	a. Ligging, aanleg, Gouvernementsgebouwen, watervoorziening enz.	74
	b. Gezondheidstoestand	75
	c. Bevolking	75
	d. Gevangeniswezen	76
IV	Landbouw, cultures, veeteelt, immigratie	76
V	Handel, Nijverheid, verkeersmiddelen, stoomvaartlijnen, aanrakingen met Australië	78
	Finantieele beschouwingen	81
	Slotbeschouwing	82
Bijlage A:	korte kroniek der belangrijkste Gebeurtenissen. (Loopende van 12 Februari 1902 tot 30 Juni 1906)	85
Bijlage B:	Overzicht van de voor het jaar 1906 geraamde uitgaven ten behoeve van de bestuursvestiging in Zuid Nieuw Guinea, gespecificeerd als volgt: [Afdeling II, IV, V, VII, IX]	97
	Explanatory note on how to use the indexes	99
	Index of topics	99
	Index of places, tribal groups and peoples	107
	Index of persons	113
	MAP: Approximate Pre-World War II boundary of the division South New Guinea	115

PREFACE

A general introduction to the Series 'Irian Jaya Source Materials' (IJSM) is presented in the first volume of the Series¹. That volume deals with the administrative history of former Netherlands New Guinea, particularly with the Memories van Overgave (MvO = 'Memoranda of Conveyance'/Handing-over Reports²) and their importance for the Irian Jaya studies. The same volume further includes:

- a geographico-chronological list of the MvO,
- an alphabetical list of authors,
- figures showing the names and composition of the Afdelingen (Divisions) in Netherlands New Guinea in the late thirties, mid-forties and mid-fifties,
- maps showing the boundaries of the Afdelingen (Divisions) and Onderafdelingen (Subdivisions) in the late fifties,
- a list of instructions for writing a Memorandum concerning outlying districts³.

As information on the aim and contents of the IJSM is presented in the introductory volume, we shall confine ourselves to some editorial notes on firstly the reproduction of the Memoranda in general, and secondly the production of this volume.

Generally, the 'original'⁴ text, including differences in orthographical rules, is maintained. However, as far as numbering system and the lay-out are concerned some adaptations have been made:

- blank lines have been left out if redundant,
- marginal notes (if any) are reproduced as footnotes,
- individual tables of contents (if any) have been replaced by one general table of contents,
- the presentation of headings of chapters, sub-chapters and sections (if any) has been standardized⁵.

Next, as the memoranda have not been indexed, a general index will be added to each Series A volume. For the making of this index another two adaptations have been made:

- incidental spelling mistakes have been corrected - in italics (variety in the spelling of geographical names is maintained),
- the original page numbering of the MvO has been replaced by a consecutive numbering per IJSM volume.

¹ Miedema, J. and W.A.L. Stokhof, eds, Irian Jaya Source Materials, No. 1, Introduction, Leiden/Jakarta: DSALCUL/IRIS, 1990.

² Memoranda on the state of affairs written by parting officials for the benefit of their successors.

³ The list concerned refers to instructions dated 1940. In the second IJSM volume we therefore have added a pre-1940 scheme according to which the Pre-World War II MvO had to be written (see also next page, note 1).

⁴ Often the available MvO is a typed transcript-version, reproduced in the fifties under the auspices of the KBZ (Kantoor voor Bevolkingszaken = Bureau for Native Affairs, Hollandia).

⁵ All the headings are printed in italics. The headings of chapters (I, II, III etc.) and sub-chapters or sections (a, b, c etc.) are preceded by 2 blank lines and 1 blank line, respectively, and are followed by 1 blank line.

The present volume contains all the MvO of the *Afdeling* (Division) South New Guinea. In addition, it contains a report which is stored in the Algemeen Rijksarchief (ARA; General State Archives) in The Hague, The Netherlands, as a supplement of the memorandum MMK no. 411. As this report contains also valuable information about the early administrative concern with the *Gewest* or *Afdeling* South New Guinea, it is included in this volume as an Appendix. Also, as this series A volume has been preceded by the publication of the memoranda of the *Afdeling* North New Guinea (1 volume) and the *Afdeling* West New Guinea (2 volumes), this volume contains the final *afdelings*memoranda.

Furthermore, it should be noted that this volume contains the first two (known) memoranda of former Netherlands New Guinea. As they predate the first list of instructions for writing a memorandum concerning outlying districts, which dates from 1912¹, they lack the usual (sub)chapters and sections.

Also, as most of the Pre-World War II memoranda have only been preserved as transcripts, this is probably one reason why some MvO show a. differences in spelling, b. differences between 'cover titles' and 'first page titles', and c. occasional lacks in the numbering system. Therefore, it should be noted that missing numbers, like missing letters, have been reproduced *in italics* between square brackets.² Other, individual, characteristics of the memoranda are dealt with in editorial notes within the respective sections of this volume.

¹ This list is titled 'Circulaire Gouvernements Secretaris No. 2325, Buitenzorg, den 22sten October 1912. Bijblad op het Staatsblad van Nederlands-Indië. Deel XLVII. No. 7737a'.

² NB: Redundant letters or parts of sentences have also been reproduced between square brackets, but not in italics, whilst incidental spelling mistakes have been corrected in italics only. The corrections concerned are not marked in the general table of contents.

ABBREVIATIONS

B.B.	Binnenlands Bestuur
Bat.	Bataviaasch
e.d.g.	en dergelijke
Eng.	Engels(ch)
fd.	functionerend
Hr. Ms.	Hare Majesteits
jl.	jongstleden
Lt.	luitenant
m.i.	mijns inziens
N.I.	Nederlands(ch) Indië/Indisch
N.V.	Naamloze Vennootschap
O.L.	Ooster Lengte
R.K.	Rooms(ch) Katholieke
w.g.	was getekend
Z.B.	Zuider Breedte

1. KROESEN, J.A., MEMORIE VAN OVERGAVE VAN HET BESTUUR OVER HET GEWEST ZUID NIEUW-GUINEA, MERAUKE 1906 [MMK 410]

Velerhande overwegingen, en niet het minst die om internationale quaesties te voorkomen, hebben er het opperbestuur toe geleid de zuidkust van Nederlandsch Nieuw Guinea onder geregeld bestuur te brengen. Met het oog op den verren afstand tusschen die kust en de hoofdplaats Ternate, zou die bestuursvestiging, waartoe, op grond van het in October-December 1900 door steller gehouden onderzoek, de oevers van de Merauke-rivier geacht werden eene geschikte gelegenheid aan te bieden, van de residentie Ternate afgescheiden en aan het gezag van den Sulthan van Tidore moeten worden onttrokken, terwijl het hoofd van het bestuur direct onder den Gouverneur-Generaal zou dienen te staan.

Reeds bij Gouvernements Besluit 18 Juni 1901 No 25 /Staatsblad 1901 No 239 / werd de afdeeling West- en Zuid Nieuw Guinea tijdelijk gesplitst in de afdeelingen West Nieuw Guinea en Zuid Nieuw Guinea, de laatste onder een Assistent-Resident, en omvattende het Kustgebied van Kaap Steenboom tot aan de monding van de Bensbach-rivier en omliggende eilanden. Voorts werden bij Gouvernements Besluit 15 November 1901 No 55, eveneens op tijdelijken voet, de noodige fondsen en personeel - waaronder een Korps gewapende politiedienaren - voor de nieuwe vestiging toegestaan en bepaald dat de Assistent-Resident zou zijn gevestigd te Merauke. Inmiddels was met den Sulthan van Tidore op 7 October 1901 een suppletoir contract gesloten /goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernements Besluit 23 November 1901 No 26/, waarbij het gebied der tijdelijke afdeeling Zuid Nieuw Guinea onder ons rechtstreeksch bestuur werd gesteld, waarna dat gebied, bij ordonnantie van 20 Januari 1902 /Staatsblad No 63/, verheven werd tot een zelfstandig gewest, onder het bestuur van een Assistent-Resident. Ten slotte werd bij Gouvernements Besluit 2 Januari 1902 No 26 machtiging verleend om te Merauke een tijdelijke militaire bezetting te legeren van 4 Officieren en 160 man, benevens het noodige administratief en geneeskundig personeel.

Met de werkzaamheden voor onze vestiging te Merauke werd, nadat het Civiel personeel en de bezetting met materialen met gehuurde stoomschepen van de Koninklijke Paketvaart Maatschappij aldaar waren aangekomen, den 13den Februari 1902 aan aanvang gemaakt. De inboorlingen toonden zich aanvankelijk goedgezind, maar reeds na enkele dagen werden zij hoe langer hoe opdringender en driester. Zij stalen alles wat zij machtig konden worden; ook de boeien voor de betonning trachtten zij herhaaldelijk weg te halen hetgeen hen nochtans enkele malen gelukte. Ieder die zich heimelijk buiten den bewakingskring had begeven, werd vermoord; de lijken werden zonder kleederen en onthoofd teruggevonden. De tegen de schuldige negorijen afgezonden militairen konden niet veel uitrichten, daar de woningen steeds verlaten bleken.

Op het laatst van Februari 1902 was veiligheidshalve voor de inboorlingen een verboden kring vastgesteld, hetgeen niet wegnam dat daarna in den nacht eene talrijke bende inboorlingen uit verschillende negorijen uit de omstreken van Merauke een

overval waagde op de wachtposten van het nieuwe emplacement. De aanvallers werden echter, zonder verliezen aan onze zijde, teruggeslagen met groote verliezen aan dooden en gewonden en achterlating van vele wapens. Sedert hield de bevolking zich rustig, doch blijkbaar alleen uit angst voor onze vuurwapens, want voor niet met geweren gewapende personen toonde zij hoegenaamd geen vrees. Integendeel trachtte zij die tot zich te lokken, om ze dan onverhoeds te overvallen, te onthoofden en te berooven. Dit lot trof verreweg het meerendeel der gedroste dwangarbeiders.

Hoewel het klimaat van Merauke voor tamelijk gezond werd gehouden, deed zich in Maart 1902 plotseling eene epidemie van beri beri voor en braken toen koorts en buikziekten uit, en wel zoodanig dat onderscheidene militairen, schepelingen der Marine, dwangarbeiders en hunne mandoers, benevens politiedienaren en werklieden en vrouwen met spoed moesten worden geëvacueerd naar Amboina met het gehuurde Stoomschip „van Swoll” van de Koninklijke Paketvaartmaatschappij, dat van Java alhier arriveerde met militairen en materialen, en dat van Amboina herwaarts overbracht, de aldaar aangeworven koelies, waardoor met de werkzaamheden voor de inrichting van de bestuursetablissemten, waarvoor einde April nog slechts zeer weinige werkkrachten beschikbaar waren, weder eenige voortgang kon worden gemaakt. Inmiddels werden met goedgevolg pogingen aangewend, om op Thursday-eiland eenige Europeesche timmerlieden en metselaars te verkrijgen deze werklieden waren wel duur, maar werkten belangrijk veel vlugger en beter dan Inlandsche Ambachtslieden; zij bleven alhier werkzaam tot circa ultimo December 1902, het tijdstip waarop de meeste civiele woningen en gebouwen vrijwel voltooid waren.

Na de door steller verkregen eerste vriendschappelijke aanraking met de bevolking van het landschap Oeroemerieke, gelegen aan den Noordelijken oever der Merauke-rivier, in Juni 1902 was de toestand als het ware in eens gansch ten goede gekeerd en verschenen de inboorlingen dagelijks bij het emplacement om ruilhandel te drijven.

De boeien voor de betonning werden niet meer weggenomen, en van de dieftachtigheid en baldadigheden der inboorlingen werd niet meer zoveel overlast ondervonden. Eenige ontvluchte dwangarbeiders werden door de inboorlingen teruggebracht. In de negorijen werden de bestuursambtenaren goed en vriendschappelijk ontvangen.

In het jaar 1902 hadden de volgende incidenten nog plaats: In Augustus trokken 28 Atjehsche dwangarbeiders, die des nachts uit hunne barakken waren gevlucht, gewapend met kapmessen en eene revolver, naar het landschap Koeperieke om zich aldaar te nestelen; aanvankelijk goed ontvangen door de inboorlingen, raakten de Atjehers spoedig slaags met hen, wyl zij hunne kapmessen niet wilden afgeven; 26 Atjehers werden gedood, terwijl 2 Atjehers wisten te ontkomen en naar Merauke werden gebracht door de lieden van Oeroemerieke, die door ons gesteund de Koeperiekers hebben bevochten en verjaagd, en de geprepareerde koppen en revolver aan steller hebben ingeleverd. Op een tocht ondernomen in November door eene militaire patrouille onder Commando van een 1sten Luitenant der Infanterie, die door gebrek

aan bestuurspersoneel ook met de leiding der aanrakingen met de bevolking werd belast en aan wien tot dat doel een tolk werd toegevoegd, werd in het landschap Wendorieke de colonne onverhoeds met pijlen beschoten, waardoor een Europeesche soldaat ziekenverpleger gewond raakte, die later aan de bekomen verwonding is overleden. De schuldige inboorlingen werden dadelijk afgestraft en kregen daardoor acht doden, terwijl daarna de colonne onbestookt bleef. Zonder te waarschuwen, waren de inboorlingen onderling overeengekomen om op deze wijze de colonne het marcheeren op de voetpaden, voerende langs hunne tuinen, te verhinderen. Na deze lessen ontstond de vriendschappelijkste verhouding met de inboorlingen van Koeperieke en van Wendorieke.

In het begin van 1903 werd de rondom de plaats onzer vestiging aangebrachte ijzerdraadafsluiting geheel opgeruimd, behalve die welke om het militair kampement en om de gevangenislocalen zijn gemaakt. De inboorlingen bewogen zich sedert dien vrij en onbeschrond over de plaats zonder eenigerlei euveldaad te bedrijven.

Herhaaldelijk bleven zij op de plaats overnachten, eeniger hunner verrichtten zelfs koeliewerk bij de handelaren: de vrees voor eene ontmoeting met vreemdelingen was geweken.

Ter vermeerdering van de kennis van land en volk en ten einde hoofden en bevolking vertrouwelijk met het bestuur te doen omgaan, benevens ter voorkoming zooveel mogelijk van wandaden, gepleegd door de inboorlingen dezer streken op eigen landgenooten, of tegen inboorlingen uit andere streken van Nieuw Guinea en vreemdelingen werd den controleur van Merauke speciaal het aanhoudend en geregeld maken van tochten van de Prinses-Marianne-Straat om de zuid tot aan het Britsche gebied opgedragen terwijl de Adspirant-Controleur veelvuldig de ommelanden van Merauke moest bezoeken, en steller hoofdzakelijk de reizen maakte in de Prinses Marianne-Straat /Moeli/ en om de Noord daarvan. De meeste dezer reizen waren exploratietochten; uit beginsel werd bepaald dat de bestuursambtenaren met eenig gewapend geleide zouden reizen, en wel opdat, wanneer in eene streek een gewapend optreden noodzakelijk zou moeten zijn, de betrokkene en naburige bevolking van de voorbereidingen daartoe niets bespeuren zou, alsmede om als preventieven maatregel te dienen.

Al de ondernomen tochten werden beschreven in de maandelijks door steller aan de Regeering ingediende rapporten; slechts van enkele reizen als naar de Degoelrivier werden afzonderlijke verslagen opgemaakt. Naar deze brieven wordt verwezen ter kennismeming van de bijzonderheden. Bij de reizen te land werden met voorkennis van den Directeur van Justitie de veroordeelden gebruikt voor het transport van goederen als ander[s]zins; voor de reizen te water werden successievelijk ter beschikking van steller gesteld eerst de beide tijdelijke Gouvernements-Stoomschepen "van Doorn" en "Lombok" /Gouvernements Besluit 22 December 1901 No 16/ en later het speciaal voor dit Gewest bestemde Gouvernements Stoomschip "Valk".

Van af den aanvang onzer vestiging bekruisten te alhier gestationeerde Oorlogschepen achtereenvolgens de "Asahan", de "Ceram" en de "Koetei" en het aanwezige

Gouvernements Stoomschip op ongezette tijdstippen de kust om eventueel tot het houden van Strooptochten, vooral naar het Britsche gebied, uitgeruste vloten van prauwen met inboorlingen op te sporen op verschillende punten der kust werd geland en daarbij de inboorlingen aangetroffen, bezig aan den veldarbeid of met het vischen, maar nimmer op weg om een hongitocht te houden.

Is het mogen gelukken de hongitochten naar het Britsche gebied tegen te gaan, hetgeen door de Britsche en de Nederlandsche autoriteiten in Australië openlijk en in verschillende geschriften /1904 en 1905/ werd erkend, hetzelfde kan niet gezegd worden van dezulke tochten gehouden in ons eigen gebied. Eenige malen werden de deelnemers aan zulke tochten betrapt en gestraft; een maal werd een landschap /Sanggase/ deswege getuchtigd.

De in Juni 1904 zonder succes van een hongitocht teruggekeerde inboorlingen van Sanggase vielen in den nacht twee van de negorij Wadieke naar Merauke huiswaartskeerende politiesoldaten onverhoeds aan, waardoor een hunner, die ongewapend was, gedood en onthoofd, en de ander, die een klein mes, waarmee hij zich verdedigde bij zich droeg, zwaar verwond werd. De met het hoofd, dat later aan het bestuur werd ingeleverd, als buit naar Sanggase gevluchte roovers werden een paar dagen daarna in hunne negorijen afgestraft, voornamelijk door het verbranden van zestig prauwen, omdat zij vijandelijkheden hadden gepleegd en niet aan de gestelde eischen wilden voldoen. Tijdens de vlucht achtervolgd werden twee inboorlingen van Sanggase gevangen genomen, waarvan er een ontvluchtte en werd doodgeschoten, terwijl de ander /Sakoen/ na eenige maanden in de gevangenis gedetineerd te zijn geweest en na eene boete betaling van klappers, pisangs enz: op vrije voeten werd gesteld. Later verzochten en verkregen de inboorlingen van Sanggase vergiffenis, en bleek het nadien, meermalen dat men zeer vredelievend gezind was.

De in natura opgebrachte boeten kwamen steeds ten bate van de voeding enz: der gevangenen en zieken in eigen beheer, en aldus ten voordeele van de Lande.

Te Mimiake nabij de strandnegorij Wadieke dat door een nieuw aangelegden weg verbonden is met Merauke en alwaar het bij Gouvernements Besluit 17 Februari 1903 No 4 toegestaan kustlicht is gebouwd, is uit het bestaande gewestelijke Korps politie-soldaten sedert medio 1904 een kleine politiepost opgericht voor de veiligheid der strandnegorijen en om de bewegingen der bevolking langs de kust gade te slaan, welke post zeer goed voldoet.

Overigens werd tot dusverre bereisd het geheele kustgebied van dit Gewest, met uitzondering van het kustgedeelte begrepen tusschen de zoogenaamde Oostbaai in de Bida-rivier terwijl de binnenlanden ter zuidwestkust, behalve het stroomgebied der Degoel-rivier en der Mimika-rivier nog niet bekend zijn en die ter zuidkust ten deele slechts.

Het grensgebied in het binnenland werd slechts een maal in Maart 1904 bij het opvaren met sloepen der Wangoe-rivier bereikt. Ter hoogte der Britsche grens werden op vier groote boomen onze nationale kleuren geschilderd. Van af Juli 1904 zijn van bestuurswege nagenoeg maandelijks reizen ondernomen eerst met de "Lombok" en

later met de "Valk" naar de zuidwest kust hoofdzakelijk voor het doen van verkenningen van de grootendeels nog onbekende kusten en ook om daardoor hulp te verleenen aan de wetenschappelijke expeditie naar het Sneeuwgebergte op Nieuw Guinea /Gouvernements Besluit 31 Maart, 28 Juni, 9 en 21 Juli 1904 No 3, 12, 27 en 3 en de missive van den 1sten Gouvernements Secretaris 31 Maart 1904 No 1384/ waaraan de controleur bij het Binnenlandsch-Bestuur J. Seyne Kok was toegevoegd /Gouvernements Besluit 15 Juli 1904 No 4/ en welke in October 1904 van uit de Etna-baai is uitgegaan en in Februari 1905 aldaar is teruggekeerd. Door het slechte weder op zee hebben deze schepen op eenige reizen tevergeefs getracht verbi[n]ding me[t] de kust te krijgen en daardoor geene verkenningstochten in de onbekende landstreken kunnen maken, zoowel het ongunstig weder als het voortdurend en vaak langdurig beschikbaarstellen dezer schepen voor de genoemde expeditie waren oorzaak, dat het evengemeld kustgedeelte ter zuidwestkust nog ongeexploreed is moeten blijven liggen.

Met de volksstammen in de bezochte landstreken en ook met die welke nog onbekend waren, doch door reeds met het bestuur vertrouwd geraakte inboorlingen naar Merauke werden gebracht, werden de meest vriendschappelijke aanrakingen verkregen en behouden. Deze stammen spreken verschillende talen, hetgeen groote moeilijkheden veroorzaakt bij de onderhandelingen. Bij de aanrakingen met nog onbekende stammen zij men vooral bijzonder kalm, geduldig en beleidvol om den angst en het wantrouwen der inboorlingen te overwinnen.

Door dit te betrachten zullen vele treurige incidenten voorkomen worden, en waren stellig eenige dezer niet voorgevallen, onder andere: het gebeurde in October 1904 met het Stoomjacht "Anna" gebruikt door de hoogergenoemde expeditie, doch toen verlaten voor anker liggende in de zoogenaamde Oostbaai, waarbij de diefachtige inboorlingen die daarna in December 1904 door steller zeer goedgezind werden bevonden door geweervuur moesten worden verjaagd; het wegloopen en voorgoed wegblijven der bevolking, wanneer bestuursambtenaren als de controleur J.C. van der Meulen de negorijen alwaar hangende zaken te onderzoeken en te behandelen zijn, bezoeken; het dooden en onthoofden door inboorlingen van Manggaterieke in April 1905 te Jakoed van een politiesoldaat, rekrut, met taal en volk onbekend en bivakcommandant gemaakt door genoemden controleur, die zijn post verliet om de tuinen der bevolking te plunderen.¹

De negorijen ter zuidkust worden geregeld bezocht door handelaren en visschers dezen om hunnen vang te Merauke van de hand te zetten, genen hoofdzakelijk om klappers op te koopen en daarvan met de werkkrachten der inboorlingen copra te bereiden in de negorijen; de opgezamelde copra wordt met eenige groote, thans hier aanwezige Inlandsche zeilvaartuigen naar Merauke overgevoerd ter verdere verschepping; voor medio 1905 geschiedde dit vervoer in de prauwen der inboorlingen; in

¹ Bijgevoegd een extract uit het kort verslag van den Assistent-Resident over April 1905 waaruit blijkt dat hier niet de controleur maar de politiesoldaat bedoeld wordt.

onderscheidene negorijen hebben de handelaren zeer eenvoudige tokotjes geopend, waarbij bergplaatsen voor copra zijn opgericht; de bevolking stelt bijzonderen prijs op de aanwezigheid dezer handelaren.

De inmenging van het bestuur in binnenlandsche aangelegenheden neemt voortdurend toe, terwijl bij geschillen tusschen inboorlingen onderling veelvuldig en bij die tusschen inboorlingen en vreemdelingen, om zoo te zeggen, steeds dadelijk de tusschenkomst van het bestuur wordt ingeroepen, waardoor vijandelijkheden en vechterijen niet plaats hadden en de schuldigen spoedig gestraft werden.

Door den copra-handel voornamelijk is de bevolking eenigermate tot welvaart gekomen; men bezit nu ijzeren gereedschappen en werktuigen, ligmatten, wollen dekens, citsen, messen enz.

Van de rechthebbende inheemsche bevolking zijn alle aanplantingen van sago- en klapperboomen, vruchtboomen en bamboes geheel tot haar genoeg en tegen goede prijzen afgekocht:

a. welke staan ter hoofdplaats Merauke op het terrein begrenst /Oost en West/ door de buitenste kanten der beide zandruggen, en /Noord en Zuid/ door den rivier-oever en door het voetpad, hetwelk de beide zandruggen verbindt, en loopt in het verlengde van het Nawarie- voetpad /Nawariekoi/;

b. welke staan op het zandplateau van af de Kreek Haram tot aan de grens der negorij Wadieke /negorij dicht bij Mimiabe alwaar politiepost en kustlicht staan/; deze afkoop is bewerkstelligd hoofdzakelijk om voortaan allerlei quaesties met die rechthebbenden te voorkomen en om de klapper boomen bamboes enz: bij noodzakelijkheid naar goed denken te kunnen kappen.

Aan de daarop rechthebbenden is voorts eene behoorlijke schadeloosstelling gegeven voor het geregeld kappen en uitsleepen van timmerhout en bamboes aan den anderen /zuidoostelijken/ kant van het sub a hierboven bedoeld voetpad.

Als regel is gesteld dat hoofden en oudsten der inheemsche bevolking, die zich goed gedragen, trouw en ijver betoonen en alle de hun opgedragen diensten naar behooren uitvoeren, periodiek, en bij wijze van bezoldigingen dan wel belooningen, schadeloosstellingen erlangen, welke worden bestreden uit de voor met politieke oogmerken verband houdende uitgaven toegestane fondsen.

Er loopen nog vijf inboorlingen vrij rond, die zware misdadigers zijn en gevangengenomen dan wel onschadelijk gemaakt moeten worden; zij zijn uit hunne negorijen gevlucht en moeten zich diep in het binnenland ophouden; het zal overweging verdienen deze misdadigers ook verder met de hulp der inboorlingen te blijven vervolgen. Twee dezer, genaamd Mesakoe /zoon/ en Baai /vader/, hebben in Februari 1904 in hunne negorij Seriere den inboorling van Mimika genaamd Oeterie gedood en onthoofd, en zijn toen met den geprepareerden kop verhuisd naar den om en bij de Britsche grens wonenden volksstam der Kondo-onim. De drie overigen heeten Karoem en Berawei van Oeroemerieke en Oeriere alias Maeri van Jewatie, en hebben in September 1905 in de omstreken van Merauke twee Chineesche houtkappers doodgeslagen en onthoofd en zijn sedert voortvluchtig.

Daarentegen is met den dood van den Manggaterieker Koro alias Wodam in de gevangenis alhier de moordzaak van den politiesoldaat Pendek, in April 1905 te Jakoed voorgevallen, afgedaan, indien de hoofdschuldigen Hisib en Bonggo met de voornaamste Manggateriekers alsnog afkomen met de noodige klappers, pisangs enz: als boetebetaling en vergiffenis vragen.

Almede is afgedaan de moordzaak van de twee matrozen van een Inlandsch zeilvaartuig alhier Paulus Manusewa en Doewi, in October 1905 bij Sanggase voorgevallen, na het doodschieten van den hoofdschuldige Sarah van Oeroemerieke te Makarin door politiesoldaten. Daar Sarah een paar inboorlingen van Sanggase heeft genoodzaakt om hem bij de uitvoering van zijne euveldaad te helpen en de lieden van Sanggase nog bevreesd zijn voor eene afstraffing zal een spoedig en eenigszins langdurig bestuursbezoek aan Sanggase zeker gewenscht zijn ter geruststelling der bevolking. Eindelijk is ook de bevolking van Biokerieke tevredengesteld met de afdoening der toenmaals tusschen haar en een paar handelaren gerezen geschillen, en heeft men genoeg genomen met den, wegens den toen door den Boeginees Djirih alias Kokki gedooden inboorling Keesongatte, betaalden bloedprijs aan de beide kinderen van den gedooden man.

De te Merauke geleverde militaire bezetting is met 1 Juli 1905 in haar geheel ingetrokken /missive van den 1sten Gouvernements Secretaris van 2 Februari 1905 No 464/ en vervangen door een afzonderlijk daartoe in dienst gesteld Korps gewapende politiedienaren ter sterkte van 1 Instructeur, 1 Inlandsch Sergeant, 5 Korporaals en 75 politiesoldaten /Gouvernements Besluit van 23 Januari 1903 No 1 Staatsblad No 88, 6 Januari 1904 No 28 en 2 Januari 1905 No 18/. Al de gebouwen en werken van de militaire vestiging te Merauke zijn overgenomen op 8 Juli 1905 door het civiel bestuur van het Departement van Oorlog zonder regularisatie. Sedert is de benteng de vestiging der geheele politiemacht.

Op 8 Juli 1905 is het militair hospitaal te Merauke na ontruiming en overneming door het Civiel bestuur, in gebruik genomen als Inlandsch hospitaal /Gouvernements Besluit van 18 Mei 1905 No 9/, staande onder een Inlandschen arts.

Voorstellen zijn gedaan tot overname tegen regularisatie van de benoodigde, hier aanwezige goederen en artikelen behorende tot de Departement van Oorlog /Genie, Artillerie en Militaire administratie/; in afwachting der beschikking hierop zijn de voorwerpen onder nadere goedkeuring van de betrokken Departementschefs tegen afgifte van voorloopige bewijzen bij het vertrek der militairen aangehouden en in verantwoording genomen.

Het Korps politiesoldaten gaf over het algemeen alle reden tot tevredenheid; de manschappen zijn goed gehuisvest en gedrild, en hebben in den dienst in alle opzichten de vertrokken militairen uitstekend vervangen.

Bij de inheemsche bevolking heeft deze verwisseling van bewoners der benteng als het ware geenszins, of al zeer weinig, de aandacht getrokken.

De herhaaldelijk in de rapporten genoemde Korporaal Aroebie is met ingang van 4 December 1905 aangesteld tot tolk als hoedanig hij feitelijk steeds heeft gefungeerd;

hij voldoet als tolk zeer goed en is bijzonder in aanzien bij de inboorlingen.

De evangelisatie is in Juli 1905 haar werk begonnen. Twee paters en twee broeders, missionarissen van de Congregatie van het Heilig Hart van Issoudun, zijn gevestigd in een uit tijdelijke materialen opgebouwd etablissement, staande op het aan de missie afgestane terrein gelegen een paar honderd meters achter /zuidoostelijk van/ het kampement der politiesoldaten. Met de inboorlingen uit de omstreken van Merauke zijn de missionarissen reeds uitstekend vertrouwd geraakt. Zij verdienen wel de hulp en den steun van het bestuur te behouden, waarmede zij krachtig medewerkten tot ontwikkeling van het land en tot beschaving van het volk.

Bij ordonnantie van 2 April 1902 /Staatsblad No 159/ is Merauke voor den algemeenen handel opgesteld, terwijl de plaats is opgenomen aanvankelijk in dienst Nos 11 en 12 later alleen in dienst No 11 van de Koninklijke Paketvaartmaatschappij, hebbende het aandoen in dezen laatsten dienst van Thursday-eiland slechts tot ultimo van het jaar 1903 geduurd.

De Heer A.H. Jicar, resident-Magistrate voor de Western Division van Britsch-Nieuw Guinea te Daru kwam alhier in Juli 1903, in opdracht van hoogere Australische autoriteiten, om met steller te confereeren over verschillende dienst aangelegenheden en keerde daarna met de "van Doorn" naar Thursday-eiland terug. De verhouding met de Australische autoriteiten is immer zeer goed geweest.

Het tot dusverre niet afkondigen van eene regeling nopens het rechtswezen in dit gewest bracht de politie onderscheidene malen in moeilijkheden, waaruit zij zich redde door te schipperen. De algemeene veiligheidstoestand kan vrij gunstig genoemd worden.

In November 1905 hebben zich twee gevallen van brandstichtingen voor gedaan; twee brutale dieven alhier, genaamd Awie een Madoerees en Sinolek een Makassar, worden beschuldig[d] van brandstichting in eene aanhoorigheid van een bewoond Gouvernementshuis en in eene dito van eene Inlandsche toko; de verdachten zijn in hechtenis gesteld, en de zaak wordt nog onderzocht.

In doorslag was de gezondheidstoestand goed; gedurende een paar maanden na den regenmoesson kwamen jaarlijks eenige gevallen van beri-beri voor onder de Inlanders; andere ziekten waren minder zorgwekkend.

De handel is in 1905 toegenomen, voornamelijk ten gevolge van den grooten uitvoer van copra, welke met grootere Inlandsche zeilvaartuigen van de kust opgehaald kon worden.

De inboorlingen maken allengs meer werk van hunne tuinen, maar nog veel meer van de uitbreiding der klapper-aanplantingen, welke goed gereinigd worden.

De zeevischvangst bleef goede resultaten opleveren, en werd door vreemde visschers in de strandnegorijen uitgeoefend.

Op de zandbank aan den zuidelijken oever van de monding der Merauke-rivier oefent de Chineesche handelaar Tan Keng Kie alhier met de vergunning van het bestuur reeds geruimen tijd de vischvangst uit door middel van staketsels en netten; aan deze ondernemenden Chinees is tegen den marktprijs te Merauke de leverantie

gegend van verschen visch voor de voeding der gevangenen en zieken.

Behalve de ambachtslieden onder de dwangarbeiders, zijn hier geene dergelijke lieden te krijgen.

De landsgebouwen en waterstaatswerken verkeeren in goeden staat. De beschoeiing en dijk aan den oever der Merauke-rivier zijn gedeeltelijk tot aan den ouden steiger voltooid, terwijl het ander gedeelte- tot voorbij den tweeden zandrug- alsnog spoedig gemaakt moet worden. De nieuwe steiger voor het Gouvernementsterrein voor de benteng moet nog gebouwd worden. Verder moeten kleine bijbouwingen en herstellingen aan eenige woningen geschieden, waarvoor de benodigde materialen enz. alle in het magazijn alhier voorradig zijn. Bij de uitvoering van al deze werken worden de werkkrachten der veroordeelden aangewend; er is eene ploeg timmerlieden en metselaars onder hen.

Patentrecht, personeele en bedrijfsbelasting zijn tot nog toe niet geheven in het nieuwe gewest, wyl de ingezetenen, met uitzondering van drie ambtenaren, wegens de nog maar zeer geringe inkomsten, en de geringe huurwaarde en het weinige meubilair zouden vrijkomen van een aanslag in de beide eerstgenoemde belastingen, en de vreemde Oosterlingen en niet tot de inheemsche bevolking behorende Inlanders in dit gewest eerst met ingang van 1 Januari 1907 aan de betaling van de bedrijfsbelasting worden onderworpen, met het oog op artikel 19 der Comptabiliteitswet /Staatsblad 1895 No 225/.

Inkomsten ten bate van den Lande zijn voortgevloeid uit de van Bestuurswege verleende vergunningen tot het visschen naar parelschelpen, paarlemoerschelpen en tripang in dit gewest op den voet van Staatsblad 1905 Nos 50 en 51.

Het houden van pandhuizen in dit gewest is toegestaan aan licentiehouders/ordonnantie van 13 Juni 1903 Staatsblad No 239 volgens de regeling opgenomen in Staatsblad 1869 No 85. Aan den Chineeschen handelaar Tan Keng Kie te Merauke zijn door het bestuur in de jaren 1904 en 1905 conform het voorschrift geregelde vergunningen verleend tot het houden van een pandhuis ter hoofdplaats.

Met een door steller uit eigen middelen verstrekt renteloos voorschot van meer dan f 5000. is een van Bestuurswege beheerd gemeentefonds gesticht, waaruit in velerlei plaatselijke behoeften is voorzien kunnen worden en waardoor op ultimo September 1905 de volgende gemeentelijke eigendommen zijn verkregen:

een voordeelig saldo in contante gelden groot f 3164,20⁵;
een woonhuis met bijgebouwen /staande tegenover de controleurswoning/;
een goedang /staande tegenover de bijgebouwen van even aangeduid woonhuis/;
een sloepje /dinggi/ met toebehooren; een meubilair in de pasanggrahan, straatlantarens;
een veestapel bestaande uit:
8 stieren, 26 koeien en 9 kalveren; 3 bokken, 10 geiten en 8 jonge dieren; verder 2 groote paarden en 5 kleine paarden;
7 harnachementen compleet.-

Geholpen door dit fonds is eene slachterij te dezer plaatse opgericht, waaraan

over eenigen tijd de hier gefokte en als slachtvee benooidigde runderen zullen worden verkocht, dewelke sinds eenige maanden op eigen wieken drijft en van af den aanvang is bestuurd door den Chineeschen handelaar Tan Keng Kie, die zoolang deze slachterij bestaat, tegen redelijke prijzen versch vleesch heeft geleverd voor de voeding der gevangenen en zieken en aan de politiesoldaten en de ingezetenen.

Steller's grieven tegen een deel van het hier bescheiden personeel zijn succesievelijk bekend gesteld in de dezerzijdsche berichten aan de Regeering, waarnaar verwezen wordt. Zeer in het belang van den dienst zal het wezen, wanneer in den bestaanden toestand zoodanige verandering worde gebracht, dan eene werkelijke samenwerking tusschen de ambtenaren alhier daarvan het gevolg zij[n]. Vooral in een gewest als dit, met zijne bijzondere en eigenaardige toestanden in cordiaal samenwerken bepaald eene eerste vereischte, wie zich daarnaar niet wil voegen, moet eigenlijk dadelijk verwijderd worden.

Het landsbelang brengt mede, dat de stille tegenwerking, welke steller vanaf het begin onzer vestiging in deze streken heeft ondervonden, voor goed worde onderdrukt. De controleur bij het Binnenlandsch-Bestuur J.C. van der Meulen, over wien steller zich reeds meermalen in minder waardeerende bewoordingen, zelfs ongunstig heeft moeten uitlaten, heeft in de maand November 1905 bij verzoekschrift aan den Directeur van B.B. gevraagd om zijn overplaatsing naar een gewest, waar andere, meergeregelde, toestanden bestaan, welke verzoek wegens zijne gebleken ongeschiktheid voor de werkzaamheden in dit Gewest en dus gansch in het belang van den dienst ten krachtigste is ondersteund in het dezerzijdsch schrijven aan dien Departementschef van 24 December 1905 No 1124/4.

Aan het verzoek van den commies op het Gewestelijk bureau J.A.H. van Rhee, om overplaatsing op grond van een ten behoeve zijner echtgenootte afgegeven geneeskundig certificaat, kon de Regeering vooralsnog geen gevolg geven, wjl met het oog op de aanstaande bestuurswisseling in dit Gewest de Landvoogd het tijdstip niet gunstig acht om genoemden commies over te plaatsen, wordende hem, die in het belang van den dienst voorloopig te Merauke zal moeten blijven, evenwel vergund, in afwachting van zijne overplaatsing naar een ander gewest, zijn gezin op Landskosten naar Java te zenden /missive van den Gouvernements Secretaris ddo 16 November 1905 No 3874/. Op heden is het bestuur over het Gewest Zuid Nieuw Guinea door steller, aan wien bij Gouvernements Besluit 25 October 1905 No 29, wegens langdurigen dienst, een jaar verlof naar Europa is verleend, ingevolge de bepaling in opgamelde Regeeringsbeschikking gemaakt, overgegeven aan zijnen opvolger, den Heer R.L.A. Hellwig, die bij artikel 3 van het Gouvernements Besluit van 29 November 1905 No 1 tot Assistent-Resident van Zuid Nieuw Guinea is benoemd.

Merauke, den 20sten Januari 1906.

De zelfstandige Assistent-Resident van Zuid Nieuw Guinea,

/w.g./ J.A. Kroesen.

Voor eensluidend afschrift:

De Gouvernements-Secretaris,

2. HELLWIG, R.L.A., MEMORIE VAN OVERGAVE VAN HET BESTUUR OVER HET GEWEST ZUID NIEUW-GUINEA, MERAUKE 1910 [MMK 411]

Den 20sten Januari 1906 werd, ingevolge het Gouvernements besluit dd. 29 November 1905 No. 1, het bestuur over het gewest Zuid-Nieuw-Guinea door mij aanvaard.

Bij dezerzijdsche missive dd. 30 Juni 1906 No. 512/1 werd door mij der Regeering aangeboden een objectief rapport¹⁾ betreffende den toenmaligen toestand van meergenoemd gewest, - zulks in voldoening aan de Gouvernements missive dd. 5 December 1905 No. 4053, - aan den inhoud van gemeld rapport het mij moge vergund zijn, mij korthedshalve te refereeren.

De politieke toestand, zoowel in de onmiddellijke omgeving onzer nederzetting Merauke als ook in de kuststreken, gelegen tusschen de Marianne-straat en de Britsche grens, de z.g. "Zuidkust", liet in 1906 nog alles te wenschen over.

De eigenlijke binnenlanden waren toen destijds nog volstrekt onbekend.

Van het tusschen Hoek Steenboom en de Digoel-delta zich uitstrekkende gebied waren, behalve de benedenloop van laatstgenoemde rivier, nog slechts eenige riviermonden onderzocht tijdens den duur der Zuidwest-Nieuw-Guinea-expeditie in de jaren 1904/1905, waarbij zeer vluchtige aanrakingen met eenige aldaar aangetroffen stammen waren verkregen.

In eerstgenoemd gebied, de eigenlijke "Zuidkust" kon noode van eene gezagsvestiging worden gesproken, daar de inboorlingen, zich nog in een toestand van anarchie en onderlinge oorlogen bevindende, het doel onzer vestiging nog niet begrepen en alle vreemdelingen, met inbegrip der bestuursambtenaren, als lastige indringers in hun gebied beschouwden, op wier importartikelen met wel begeerig was, doch wier inmenging in hunne aangelegenheden als ook het in bezit nemen van den bodem, met groot wantrouwen en leede oogen werden gade geslagen.

Alleen voor de uitwerking onzer vuurwapens, waarmede zij in het eerste jaar der vestiging reeds gevoelig hadden kennis gemaakt, betoonden zij eenig ontzag, - doch niet genoegzaam, om het door hen gehuldigde begrip van bloedwraak prijs te geven en moesten tal van gedroste dwangarbeiders en copraruilers het bloedig ontgelden.

Ook het houden van sneltochten in Oostelijke richting tot over de grenzen van het Australische gebied, werden nog nu en dan heimelijk ondernomen, terwijl de hongtochten binnen de grenzen van ons gebied, in 't bijzonder naar de Bijan, Digoel en Marianne-straat nog aan de orde van den dag waren en men zich niet ontzag na terugkomst in 't openbaar luidruchtige snelfeesten te vieren, waaraan ook sommige Maleische copraruilers deelnamen.

Indachtig het hoofddoel van onze vestiging ter Zuidkust, n.l. het krachtig beletten van de sneltochten der Toegerie's op Britsch gebied, werd door mijn ambtsvoorganger reeds veel in 't werk gesteld tot uitroeiing van dien ergerlijken onhoudbaren toestand, hetwelk niet naliet de verbolgenheid der Papoea's op te wekken over onze inmenging in hunne aloude op religieusen grondslag berustende gebruiken. Immers

¹ Mailrapport No. 1348 van 1906.-

ook thans nog heerscht het geloof, dat het levensgeluk der pas geboren knapen niet voldoende verzekerd is, zoolang de vader ten behoeve van zijn zoontje nog geen kop heeft gesneld en aan het kind den naam van het slachtoffer gegeven, wiens geest hem in zijn latere leven als beschermgeest zal dienen.

De veiligheid van personen en goederen buiten de grenzen onzer vestiging, liet veel te wenschen over, zoo ook de verstandhouding der Chineesche en Maleische copraruilers met de bewoners der naburige strandkampongs, zoodat gevallen van moord, doodslag en berooving veelvuldig voorkwamen.

Voor een niet gering deel lag de schuld ten deze ook aan het brutaal willekeurig optreden van meergenoemde vreemdelingen, in hoofdzak eene bende slecht befaamde individuen en gelukzoekers, die zich o.m. niet ontzagen door bedreiging met vuurwapens de bevolking tot levering harer producten te dwingen, dan wel vrouwen en jonge meisjes te onteeren, hetgeen niet naliet den haat en de vijandschap der Papoea's op te wekken.

De beleedigde inboorlingen, in stede van zich met hunne klachten en grieven tot het bestuur te wenden, verkozen als hun eigen rechter op te treden, door meestal bloedige wraakneming, niet alleen op den persoon van den schuldige, doch onverschillig op welken vreemdeling ook, die in hunne handen kwam te vallen.

Dat handel en verkeer zich onder dergelijke omstandigheden niet konden ontwikkelen, behoeft wel geen nadere uitlegging.

Rapporteur's voornaamste taak was derhalve de vestiging en handhaving van ons gezag in de door de vreemdelingen bezochte kuststreken.

Reeds in 1906 werden krachtige middelen aangewend tot tegengang van de sneltochten in Oostelijke richting der Borim- en Sepadim-anim, door verbeurdverklaring en vernietiging hunner z.g. snelprauwen en de zich daarin bevindende wapens, het plaatsen eener tijdelijke politie-bezetting in hun gebied en het opleggen eener zware boete in varkens en klappers.

Op dezelfde wijze moest worden opgetreden tegen de Kaiboese-anim, waarbij wegens betoond gewapend verzet van onze vuurwapens moest worden gebruik gemaakt.

Een deel der bevolking van de groote strandkampong Oeroemerieke had zich schuldig gemaakt aan sluipmoord op twee Timoreesche schipbreukelingen. Onwillig de hoofdschuldigen uit te leveren, werd haar het verblijf in de kampong ontzegd, met tijdelijke verbeurdverklaring harer klapperplantsoenen. Geruimen tijd later slaagde men er in, een der hoofddaders neer te leggen.

Thans, na verloop van ruim drie jaar, is den Oeroemerieke-anim, die zich sedert hunne bestraffing steeds rustig en volgbaar bleven gedragen, vergund wederom hun oude kampong te bewonen.

Waren bij de meeste stammen hoogergemelde bestraffingsmiddelen afdoende, om hun vrees en ontzag in te boezemen, ten opzichte van den Sanggase-stam moest met meer machtsvertoon worden opgetreden. Reeds in 't begin onzer vestiging gaf deze zeer volkrijke stam blijken van kwade gezindheid jegens de vreemdelingen, zich sterk

gevoelende door de moeilijke genaakbaarheid zijner strandkampongs en den rijkdom der daaromheen gelegene uitgestrekte klapperplantsoenen, welke niet nalieten tal van copraruilers daarheen te lokken. Bloedige botsingen tusschen de vreemdelingen en de Sanggase-lieden lieten niet lang op zich wachten. Ten einde daaraan paal en perk te stellen werd in 1907 in 't naburige Okaba, ten allen tijde voor zeilvaartuigen toegankelijk, een tijdelijke politiepost opgericht, van waaruit geregeld patrouilletochten in het Sanggase-gebied werden ondernomen.

Toen in de 2de helft van 1907 de systematische exploratie van dit gewest een aanvang nam en als eerste operatieveld het gebied tusschen Digoel en Bijan werd gekozen, achtte rapporteur het noodzakelijk, om in meergenoemde Saggase-landschappen ook militaire patrouilles te doen houden tot opsporing van de schuldigen aan een kort te voren aldaar gepleegden moord op twee vreemdelingen, gepaard met brandstichting en berooving.

Daar de bevolking bij nadering der soldaten uitweek en pogingen deed tot besluiting der patrouilles, werd herhaaldelijk van de vuurwapenen gebruik gemaakt. Door rustelooze opsporingen in het zeer geaccidenteerde terrein werd ten slotte de bevolking uit hare laatste schuilplaatsen opgejaagd en tot algeheele onderwerping genoodzaakt.

Dit krachtdadig optreden was een heilzaam, waarschuwend voorbeeld voor de geheele kustbevolking, zoodat sedert niet meer van wapengeweld behoefde te worden gebruik gemaakt.

Ook langs andere wegen en met zachte middelen werd door de bestuursambtenaren gepoogd, de inboorlingen tot de erkenning van ons gezag te leiden en hen te overtuigen van onze welgezinde, rechtvaardige bedoelingen. In de eerste plaats werd er naar gestreefd, dat zij, in stede van hun eigen rechter te zijn, zich voortaan steeds met hunne grieven tot het bestuur zullen wenden, dat niet in gebreke zoude blijven, de schuldig bevonden vreemdelingen streng te straffen.

Thans kan met voldoening worden verklaard, dat langs de geheele Zuidkust, waar in nagenoeg alle strandkampongs tal van copraruilers zich ophouden, de inboorlingen den hun aangewezen weg van rechten volgen. Alleen de vrijwillige uitlevering van hunne stam- of kamponggenooten, die zich aan eenige overtreding of misdrijf jegens de vreemdelingen of de eigen gemeenschap hebben schuldig gemaakt, kost nog steeds veel moeite. Zulks is in hoofdzaak te wijten aan het gemis van een op den adat berustende organisatie van een landschaps- of dorpsbestuur.

Bij elken stam der kustbevolking treft men aan eene op totemisme gebaseerde verdeling der bevolking in streng afgescheiden kasten, bepaald door het verschil van afstamming.

Iedere kaste of clan bezit hare oudsten (sembanims), die in zeer belangrijke aangelegenheden wel eenigen invloed bezitten. In 't dagelijksch leven heerscht evenwel nog een toestand van het recht van den sterkste en is een iegelijk vrij wel genoodzaakt, zich zelf recht te verschaffen. Algemeene stam- of kampongbelangen moeten dan ook nog steeds door de bestuursambtenaren op groote volksvergaderingen bespro-

ken en geregeld worden, ten einde verzekerd te zijn van de richtige nakoming van een en ander.

Bij het in nadere studie nemen van het nog zeer primitieve rechtsbewustzijn der inboorlingen, heeft rapporteur het niet oordeelkundig geacht, om hun als 't ware stam- of dorpshoofden op te dringen, waarvan reeds te voren kon verwacht worden, dat zij zich als zoodanig toch niet zouden kunnen handhaven.

De uitlevering door de Papoea's van te Merauke van het werk gedroste dwangarbeiders levert sedert de laatste jaren geene bezwaren meer op. Werden in vroegere jaren de vluchtelingen steeds onverbiddelijk door de inboorlingen gesneld, thans kan het bestuur er op rekenen, dat de Papoea hen opspoort, om hen uit eigen beweging uit te leveren in de hoop op eene goede belooning en eene schadevergoeding wegens door den vluchteling gepleegde diefstallen in de kampongplantsoenen.

Ook in het gehalte en het gedrag der copra-ruilers: Chineezzen, Amboneezzen, Makassaranen, Javanen, Timoreezzen en Maleiers, is in de laatste twee jaren eene beduidende verbetering waar te nemen. Door de invoering in 1906¹⁾ van een reglement op het Rechtswezen voor dit gewest, - de afkondiging van onderscheidene gewestelijke verordeningen en keuren, - de oprichting van politieposten in de voornaamste handelscentra - strenge controle op het reizen zonder pas en op het bezit van vuurwapens, werd geleidelijk een einde gemaakt aan meergemelden toestand van bandeloosheid.

Met blijdschap kan zelfs geconstateerd worden eene toenemende accomodatie tusschen de vreemdelingen en de Papoea's.

Tal van vreemdelingen zijn in het bezit eener Papoeasche vrouw, met voorkennis van het bestuur en met volstrekt goedvinden harer aanhoorigen.

Door een dagelijkschen, vriendschappelijken omgang met vreemdelingen, ondergaan de zeden en gewoonten der Papoea's allengs eene verzachtende en beschavende wijziging, gepaard met toenemende behoefte aan Europeesche importartikelen, hetwelk den copra-ruilhandel zeer ten goede komt.

Ter hoofdplaats zijn thans \pm 25 jonge Papoea's gevestigd, die zich onafhankelijk van hun stamverband hebben gemaakt en als koelie of copraruiler in dienst der handelaren een rustig bestaan leiden. Een deel hunner is gehuwd met Papoeasche vrouwen, die allen tot het dragen van kleeding zijn overgegaan en reeds meer of minder de Maleische spreektaal machtig zijn.

Anderzijds mag echter ook niet verheeld worden, dat zich onder de oudere Papoea's nog vele elementen bevinden, die zich volstrekt niet kunnen vereenigen met de nieuwe richting der jongeren; het dragen van de kleeding der vreemdelingen (Poeanim), het prijsgeven der karakteristieke, de clan-aanhoorigheid bepalende lichaamsversierselen, het nuttigen van rijst en het ter zijde stellen van tallooze ouderwaardige zeden en gebruiken. Deze conservatieve gevoelens zijn natuurlijk, zoodat van bestuurswege daarmede zoo veel mogelijk wordt rekening gehouden en gewaakt

¹ Staatsblad 1906 Nos. 248 en 249, juncto Stbl. 1908 No. 234.-

tegen onnoodige krenking der oudsten door het wel eens te overmoedige jongere geslacht.

De thans bestaande politieposten te Okaba en te Koembe dienen als onmisbare steunpunten van ons bestuur ook in de toekomst gehandhaafd te blijven.

Onder eerstgenoemden post ressorteeren de tusschen de Marianne-straat en de Bijan gevestigde stammen, - onder dien te Koembe het gebied tusschen de Bijan- en de Merau-rivier. Met het oog op de enorme uitgestrektheid van dit gebied, dat door den fd. Controleur partieel en dan nog slechts vluchtig kan gecontroleerd worden, zal het zeer gewenscht zijn, om reeds in de naaste toekomst in elk der beide genoemde ressorten een posthouder te plaatsen, die dan tevens zijn invloed zal hebben uit te breiden in het goed bevolkte, door voetpaden doorkruiste achterland, waaromtrent dan zij de systematische exploratie dier streken in 1907/1908 volledige gegevens werden verzameld op topografisch en ethnografisch gebied.

In dezerzich, bij missive dd. 30 Augustus 1909 No. 984/4 aangeboden, advies betreffende de organisatie van Zuid-Nieuw-Guinea in verband met het denkbeeld eener verplaatsing van den Assistent-Residents zetel naar Dobo of Toewal, werd omtrent de uitbreiding der bestuursmiddelen in deze streken het noodige uitvoerig betoogd.

De fd. Controleur beschikt voor zijne dienstreizen, - in 't bijzonder als communicatiemiddel met de politieposten, - over een in 1907 in dienst gestelden, te Port Kennedy gebouwden zeillogger "Okaba"¹⁾; overigens maakt hij gebruik van de talrijke voetpaden der inboorlingen.

De te Merauke gestationeerde Gouvernements stoomer "VALK" staat grotendeels ter beschikking van den exploratiedienst, zoodat er weinig gelegenheid bestaat, om daarmede ook andere landstreken te bezoeken.

Ook het gewestelijke politie- en Communicatievaartuig het rivierstoomertje "ANNA" staat geheel ter beschikking van den exploratiedienst.

Het zal van groot nut zijn, indien dat vaartuig voor Zuid-Nieuw-Guinea zal kunnen behouden worden als onschatbaar vervoermiddel voor het bezoeken der Wamal-, Boelaka-, Bian-, Koembe-, Merau- en Bensbach-rivieren, de natuurlijke toegangswegen tot het goed bevolkte achterland.

Wat voorts betreft het gedeelte van dit gewest, gelegen tusschen Hoek Steenboom en de Marianne-straat, aldaar kan tot dusverre nog geen sprake zijn van eenige blijvende gezagsvestiging.

Wel heeft het vertoeven van het exploratie-detachement in het stroomgebied der Digoel-, Eilanden- en Oostbaairivieren geleid tot nadere, doorgaans vriendschappelijke aanrakingen met de daar gevestigde stammen.

Eerst wanneer na voltooiing der exploratie van dit gebied een volledig afgerond overzicht daarvan zal verkregen zijn, in 't bijzonder aangaande de economische

¹ Mailrapport No. 506 van 1907.-

hulpbronnen in het bergland, zal de al- of niet wenschelijkheid kunnen beoordeeld worden, om ook dat gebied of een deel er van allengs onder geregeld bestuur te brengen. Daar met uitzondering van eenige weinige strooken zandstrand de geheele kust modderig en onbewoonbaar is, - aldus ook de oevers der groote riviermonden, - en de eigenaardige zandruggen-formatie van het laagland der eigenlijke Zuidkust er niet voorkomt, - zullen geschikte emplacementen voor eventueele bestuursvestigingen niet direct aan de kust, doch steeds in den beneden- of middenloop der rivieren moeten gekozen worden.

Zoo zoude o.a. in de benedenloop der Digoel, nabij de monding der teroessan Kawarga een politiepost onder een flinken posthouder kunnen opgericht worden, als centrum van het goed bevolkte stroomgebied der Beneden-Digoel, Mapia-rivier en van het uitgebreide deltaland, met inbegrip van de zandige z.g. Casuarinen - kust, die zich behoorden van het delta tot aan de mondingen der Eilanden-rivier uitgestrekt met tal van groote kampongs aan de mondingen van groote, bevaarbare krekten.

Voorts zoude in den benedenloop van eene der 3 in de Oostbaai uitmondende groote rivieren een bestuurscentrum kunnen gekozen worden met eene invloeds-[s]feer, zich uitstreckende tusschen de Eilanden- en de Vetbuikrivieren.

Voor het gebied tusschen Hoek-Steenboom en laatstgenoemde rivier ware de benedenloop der Oetawa-rivier het meest geschikt voor de plaatsing eener vestiging.

Alleen verheel ik mij niet, dat de daarmede gepaard gaande behoefte aan communicatiemiddelen met Merauke dan wel met Dobo als uitgangspunten niet geringe eischen zal stellen, zoo ook de transportmiddelen tot het bereizen der rivieren en van de kust, terwijl wegens het algeheele ontbreken in die streken van eene beduidende, intensieve klapper-cultuur gelijk ter Zuidkust, niet mag gerekend worden op eene spoedige vrijwillige vestiging of aantrekking van vreemdelingen.

In verband met deze omstandigheden zal wel voorshands onze feitelijke gezagsuitoefening zich dienen te bepalen tot het geëxploreerde gebied tusschen Digoel en de Britsche grens.

Nu de politieke toestand dier streken belangrijk verbeterd is, zullen de bestuursambtenaren zich voortaan op meer intensieve wijze dienen te bevatten met de inwendige aangelegenheden der inheemsche bevolking, niet ter wille van een ongewenscht imperialisme of uit onoordeelkundige bemoeizucht, doch in het directe belang eener op nog zeer lagen trap van ontwikkeling staande bevolking, wier levensomstandigheden en neigingen, bijgeloof en instellingen, haar zonder tijdige verstandige inmenging en voorlichting haar met een steeds toenemenden achteruitgang op fysiek en moreel gebied bedreigen, in 't bijzonder nu zij zich door den wassenden invloed van buiten in een critiek overgangstijdperk bevindt. Omtrent taal, godsdienst, zeden en gebruiken der Papoea's is in de laatste jaren, doch nog steeds fragmentarisch, veel licht onstoken, doch is nog veel onbekend en onverklaarbaar gebleven, hetgeen de bestuursambtenaar en de missionaris dienen te ontdekken, wil hij het inwendige leven van den inboorling kunnen begrijpen en beoordeelen. In verband daarmede was rapporteur voornemens, om eerstdaags over te gaan tot eene geleidelijke systematische

registratie van de kustbevolking en in aansluiting daaraan ook van de bewoners van het achterland. Deze taak zal tijdrovend en moeielijk zijn, maar ook zeer loonend, daar zich van zelf daarbij de gelegenheid zal aanbieden, om in elke richting onze kennis van land en volk door onderlinge vergelijking te verrijken.

Luidens het reglement op het rechtswezen voor Zuid-Nieuw-Guinea is de inheemsche bevolking in 't genot harer eigen rechtsbedeeling gelaten. Evenals bij de meeste natuurvölker in onzen archipel speelt het geloof aan hekserij en toovenarij eene zeer groote rol in het leven van den Papoea. Ziekten en overlijden van niet-ouden van dagen schrijft men steeds toe aan booze invloeden, geïncarneerd in bepaalde individuen, - dorpsgenooten, - dan wel aan de geesten van afgestorvenen, die tijdens hun leven hem vijandig gezind waren. Het heimelijk, - en in meer verwijderde streken in 't openbaar en ongewroken - ter dood brengen van de van toovenarij verdachten, is nog steeds overal in zwang.

De algemene hygiënische toestand der bevolking laat veel te wenschen over. Koortsen, buikziekten, huidziekten, ook venerische, tieren er welig, terwijl de bevolking weinig of geen afdoende geneesmiddelen daartegen bezit.

Ook zal een grondig onderzoek dienen plaats te hebben naar de regeling van het individueele of communale grond-bezit, - met vaststelling of codificeering der grenzen van de kampongs en de invloedssferen der stammen.

De langs dien weg verkregen bevindingen en uitkomsten zullen ongetwijfeld ons kunnen doen naderen tot eene zoo noodige geleidelijke organisatie van het stam-, landschaps- en dorpsbestuur, - en ook, hetgeen niet 't minst weegt, tot eene betere controle op de nog steeds heimelijke deelneming aan sneltochten in het diepe binnenland.

Ook zal in afzienbaren tijd iets dienen gedaan te worden voor eene zeer eenvoudige opvoeding der Papoeasche jeugd. De hier werkzame R.K. Missionarissen zijn sedert eenige jaren onverdroten en volijverig bezig, den jeugdigen Papoea eenig begrip van orde, tucht en netheid bij te brengen, en vatbaar te maken voor ook andere dan zuiver materieele begrippen.

Van bestuurswege zoude door de oprichting van zeer eenvoudige, goedkope negorij - schooltjes eveneens in die richting kunnen gewerkt worden.

De Papoea ter Zuidkust is verslaafd aan het gebruik van tabak en watike; - dit laatste een uit eene perperplant door kauwen bereid narcotisch sap.

Een onderwerp van gedurige zorg en waakzaamheid van het bestuur is het bewaren van der Papoea voor het gebruik maken van uitheemsche alcoholische dranken en zal de thans zeer beperkte invoer op consent ten behoeve der vreemdelingen angstvallig dienen gehandhaafd te worden.

Gelijken tred met de verbetering en de consolidatie van den politieken toestand hield de ontwikkeling van den copraruilhandel, die nog voor beduidende expansie vatbaar is, ook zonder uitbreiding der bestaande klapperplantsoenen.

De coprauitvoer bedroeg over 1909 nagenoeg 12.000 pikol en laat het zich thans

reeds aanzien, dat dit cijfer over 't loopend jaar nog belangrijk zal stijgen. Ook heeft er een langzame, doch gedurige aanwas van het aantal copraruilers plaats.

Door gestadige uitbreiding van het aantal de kust bezoekende zeilprauwen, voor een deel te Merauke door Keieneesche timmerlieden aangemaakt, - kan de afvoer van de stapelplaatsen naar de uitvoerhaven geregelder plaats hebben.

Dank zij de in de laatste jaren zeer hooge marktprijzen, levert meergenoemde handel niet onaanzienlijke baten op, 't welk zich o.a. ook uit door de gedurige uitbreiding der handelswijk met betere huizen en in de stijging van den aanslag in de bedrijfs- en personeele belastingen.

Zuidoostelijk van Sariere tot Wakandoe en in het landschap der Kondo-anim nabij de Britsche grens bevinden zich nog onmetelijke klapperplantsoenen, tot dusverre nog niet door de copraruilers bezocht. Nog steeds behoeft de Papoea aansporing, om alle, niet voor zijn eigen onderhoud benodigde klappers ter ruiling aan te brengen, zoodat nog altijd groote hoeveelheden rijpe vruchten in de bosschen verrotten of als voedsel dienen voor de varkens.

Gebaseerd op de capaciteit der bestaande plantsoenen zal onder blijvende gunstige omstandigheden in volgende 5 jaren de jaarlijksche copra-uitvoer kunnen klimmen tot eene hoeveelheid van ± 50.000 pikol.

Uitbreiding der bestaande plantsoenen heeft gedurig, doch weinig systematisch plaats.

Het is echter ook te voorzien dat allengs de thans genoten grove winsten zullen slinken, daar ook de Papoea hogere prijzen voor zijn product begint te bedingen, terwijl de onderlinge mededinging der copraruilers zulks van zelf in de hand werkt.

De Papoea's ter Zuidkust zijn in de eerste plaats landbouwers. Hunne met veel overleg gedraineerde, goed onderhouden tuinen met pisang suikerriet en allerlei soorten aardvruchten, een weinig mais, sierplanten en vruchtboomen geven blijk van hunne bijzondere liefde voor den tuinbouw. Het hoofdvoedsel bestaat uit sago en klappers, beide in overvloed voorradig, zoodat de Papoea weinig of geen zorg voor zijn dagelijksch bestaan kent. De ondiepe kustzee en de talloze krekten verschaffen hun overvloedig visch, week- en schaaldieren. De eindelooze alang² vlakten en eucalyptusbosschen leveren ten allen tijde rijken jachtbuit, zooals kangoeroe's en wilde varkens.

Het toezicht van bestuurswege op de voedingsmiddelen der inheemsche bevolking baart dan ook weinig zorg.

De niet inheemsche bevolking oefent, behoudens erfteelt van vruchtboomen en eenjarige gewassen, geen landbouwbedrijf uit. Eene uitzondering daarop vormt eene groep Rotineesche kolonisten uit ± 28 huisgezinnen, die tot een afzonderlijke kampong vereenigd, zich in hoofdzaak met landbouw en vischvangst erneeren. Zij zijn afkomstig van de onderafdeeling Koepang (gewest Timor), van waar zij op rapporteur's aanmoediging naar Merauke overkwamen met het doel, er zich als landbouwers te vestigen. De overtochtskosten en een bedrag voor eerste uitrusting werden deels door den Lande, deels door de z.g. negorijkas bestreden.

Zij beschikken thans over een eigen kampongcomplex met ruim 300 vruchtdragende klapperboomen, voldoende gronden voor de teelt van mais en eenjarige gewassen en over een daaraan grenzend sawah-complex, groot \pm 5 bouw, de z.g. proefsawahs, destijds aangelegd en onderhouden met behulp van gedwongen werkkrachten n.l. gevangenen.

Aanvankelijk genoten de kolonisten nog eenige ondersteuning uit de negorijkas, doch thans voorzien zij geheel zelfstandig in hun eigen onderhoud door landbouw, vischvangst, een weinig ruilhandel enz., geheel op den voet, zooals zij zulks op Timor gewoon waren. Rapporteur beoogde met dien maatregel de vermeerdering op onze nederzetting van het destijds nog onvoldoende aantal betrouwbare gezeten vreemdelingen, die in tegenstelling tot de talrijke slecht befaamde, een ten koste der Papoea's parasitair bestaan leidende gelukzoekers van allerlei ras en afkomst, een rustig gezeten bedrijf zouden uitoefenen.

De van Februari 1902 tot medio 1907 bestaan hebbende rechtstreeksche bootverbinding tusschen hier en Timor-Koepang maakte een weinig kostbare vestiging van Timorsche Chineez en Inlanders zeer gemakkelijk, doch sedert de intrekking dier lijn heeft nagenoeg alle communicatie tusschen beide gewesten opgehouden, zoodat eene uitbreiding van de immigratie van Rotineesche kolonisten op vele bezwaren zal stuiten. Ook zal de ervaring moeten leeren, of de thans hier reeds gevestigden op den langen duur zullen blijven, - of, gelijk de meeste Inlandsche Christenen, naar hun geboorteland zullen terug verlangen, nadat zij de noodige besparingen zullen hebben gemaakt.

Hoogergemelde proefsawahs, thans voor de derde maal beplant, leverden kwalitatief en kwantitatief zeer goede resultaten op. De bevoeiing, afhankelijk van den regenval, is verzekerd door de talrijke natuurlijke waterreservoirs in het aluviale terrein. De bewerking geschiedt o.m. met behulp van ploegstieren uit den negorijveestapel.

Tot dusverre ondervond de cultuur geenerlei hinder van veldmuizen, insecten of ziekten, terwijl het jonge gewas nagenoeg niet behoeft gewied te worden.

In het stroomgebied der Koembe- en Merau-rivieren liggen onmetelijke grasvlakten braak, die allen met behulp van afwatering uit de talrijke aldaar voorkomende zoetwater-rietplassen tot sawahs zouden kunnen herschapen worden, terwijl zij eveneens geschiktheid bezitten voor de katoen en de rubber-cultuur.

In de 2de helft van 1908 werd van wege het Departement van Landbouw een begin gemaakt met de oprichting van een Cultuurtuin nabij Merauke¹⁾, als succursale van den botanischen tuin van genoemd departement.

Het etablissement, bestaande uit eene woning voor den opziener en zes gekoppelde woningen voor het Inlandsch personeel en een aanzienlijk logeergebouw tevens

¹⁾ Mailrapport No. 966 van 1908

laboratorium, kwam successievelijk gereed, terwijl met de ontginning en de beplanting van den tuin geregeld wordt voortgegaan.

De ter hoofdplaats gevestigde R.K. Missie, bestaande uit 3 paters en 3 geestelijke broeders en een aantal Keieneesche Christen-jongelingen, houdt zich eveneens onledig met den ooft- en groententeelt, deels voor eigen gebruik deels voor den verkoop.

De veeteelt der inheemsche bevolking is van geen beteekenis. Zij houdt er talrijke varkens op na, die zich voeden van de afgevallene vruchten der klapperboschen. Tot in de verste streken werden overal bij de inboorlingen tamme varkens en honden aangetroffen. Kippen, eenden en katten werden door ons ingevoerd en hebben zich sedert naar alle richtingen verspreid onder de inboorlingen. Chineesche en Inlandsche vreemdelingen houden er slechts klein vee, zooals varkens, geiten en schapen op na.

Tot de bezittingen der negorijkas behoort een zich gedurig, onder omstandigheden uitbreidende veestapel, bestaande uit 161 stuks Madureesch rundvee en 16 paarden. Het doel daarvan is de verspreiding van groot vee onder de bevolking, als fok-, ploeg- en slachtvee.

Ook de missie bezit een kleinen stapel rundvee en paarden.

De in de onmiddellijke nabijheid der kust zich bevindende uitgestrekte grasvlakten met zoetwaterplassen en tallooze zoetwater kreekjes zouden uitermate geschikt zijn voor de veeteelt op groote schaal door Europeesche en Australische farmers te bedrijven.

Aan ambachtslieden en koelies bestaat nog steeds groot gebrek, zoodat de aanwezigen exorbitant hooge loonen bedingen. Onlangs hebben zich hier Chineesche timmerlieden van Makasser gevestigd, die een overvloed van werk hebben door den bouw van betere huizen. Grove timmerlieden van de Kei-eilanden houden zich hier tijdelijk op voor den bouw van prauwen en van eenvoudige Inlandsche woonhuisjes.

De Waterstaat bezigt deels dwangarbeiders, deels van uit Soerabaja geïmporteerde timmerlieden.

De zee- en riviervischvangst wordt door de inboorlingen op zeer primitieve wijze en alleen tot eigen gebruik uitgeoefend.

Onder de vreemdelingen zijn het in de eerste plaats meergemelde Rotineesche kolonisten, die zich met de zee-vischvangst onledig houden en in de dagelijksche behoefte aan versche visch ter hoofdplaats voorzien.

Gebaseerd op den grooten vischrijkdom der modderige, ondiepe kustzee en de gunstige gesteldheid der getijstroomingen werden door rapporteur ernstige pogingen aangewend, om met behulp van Chineesche visschers en sampanmakers van Bagan-Api² op grootere schaal een zee- en riviervisscherij in 't leven te roepen.

Bij Gouvernements besluit dd. 12 Januari 1909 No. 10¹ werden de noodige fond-

¹ Besluit 12 Januari 1909 No. 10, mailrapport No. 81 van 1909.-

sen beschikbaar gesteld voor het aanwerven te Bagan-Api² van 12 Chineesche visschers en sampanmakers als ook voor hun overtocht, de noodige gereedschappen en hun onderhoud gedurende de eerste maand van hun verblijf te Merauke, ten einde hen in de gelegenheid te stellen, om door plaatselijke onderzoekingen en aanschouwing zich te overtuigen van de levensvatbaarheid van een bedrijf op aanzienlijke schaal.

Den 18den September a.p. alhier gearriveerd na een ongeveer 4 weekschen overtocht, waren de 12 visschers reeds na verloop van eene maand in staat, om door hunne proefvangsten ruimschoots in hun eigen onderhoud te voorzien.

De geconserveerde visch wordt geleverd aan de bemanning van het stationschip, de gevangenismenage, het plaatselijk publiek en in kleine facturen ook ten verkoop naar Amboina en Soerabaja verzonden.

De visschers verklaarden mij herhaaldelijk, dat zij alleszins tevreden waren met de gesteldheid van het vischwater, in 't bijzonder met de qualiteit der voor de inzouting en droging in aanmerking komende groote visschen.

Hun hoofdman of woordvoerder keerde sedert via Benkalis naar Bagan-Api² terug, tot regeling zijner belangen aldaar en tot het aanwerven van meerdere visschers en het zoeken naar het voor eene uitbreiding noodzakelijke bedrijfskapitaal. Intusschen bleek in weerwil der door mij gestelde voorwaarden, het meerendeel der Chineezen verslaafd te zijn aan opiumgebruik, 't welk op den duur ten gevolge had dat de schuivers zich fysiek noch moreel voldoende opgewekt gevoelen voor het niet lichte bedrijf.

Sedert is dezerzijds het noodige verricht, om door tusschenkomst van den Assistent-Resident van Bengkalis een grooter aantal (\pm 30 man) Chineezen voor hier aan te werven, ten behoeve waarvan bij wijze van een renteloos voorschot uit de negorijkas eene tegemoetkoming wordt beschikbaar gesteld voor de bestrijding der kosten van passage en eerste uitrusting, doch onder volstreckte voorwaarde, dat zij geheel vrij van opiumgebruik zullen zijn.

De groote afstand tusschen hier en Bagan-Api² en de daarmede samenhangende zeer langdradige briefwisseling zijn de voornaamste bezwaren tegen het vlug aan den gang brengen van een bepaald bedrijf aanvankelijk op bescheiden schaal, doch zal men, volgens mijne stellige overtuiging, zich door een en ander niet mogen laten ontmoedigen, doch met taaie volharding blijven streven naar de verwezenlijking van een denkbeeld, dat bij welslagen zoo beduidend zal bijdragen tot de economische ontwikkeling dezer streken. Nog verdient vermelding, dat in navolging der Gouvernementeel proefneming een hier gevestigde Chinees pogingen aanwendt, om met behulp van een 8tal rasgenooten voor eigen rekening een visscherijbedrijf te lanceren.

Reeds herhaaldelijk werd in 't hier voorafgaande melding gemaakt van de hier gevestigde R.K. missie van de Congregatie van het Heilig Hart van Issoudun, sedert medio 1905 onder Papoea's werkzaam onder de directie van den te Toewal gevestigden Apostolischen Prefect.

Door mijn ambtsvoorganger werden ter hoofdplaats aan de missie terreinen in

leenbruik afgestaan, groot genoeg voor de benodigde missiegebouwen en de uitoefening van een tuinbouw - en veeteelt bedrijf op beperkte schaal.

In de strandkampongs Jauber en Wendoe werden in overleg met de bevolking kleine stukken kamponggrond in leenbruik afgestaan voor de oprichting van een eenvoudig logeer- tevens schoolgebouwtje. In de onmiddellijke nabijheid van den politiepost te Okaba zal eerstdaags een missiepost worden opgericht, waarvoor het benodigde terrein op voorloopige voorwaarden werd afgestaan. Voorts is de Congregatie voornemens, om eerstdaags op den voet der door de Regeering reeds aangeduide voorwaarden grootere grondcomplexen aan te vragen, geschikt voor een uitgebreid landbouw- en veeteelt bedrijf voor eigen rekening. In 't algemeen laten de toewijding, ijver en het gedrag der missionarissen en geestelijke broeders niet te wenschen over en mocht hunne verhouding tot het bestuur als ook tot de bevolking steeds vriendschappelijk worden genoemd. Hun optreden en werkwijze getuigen van groote bezadigdheid en menschenkennis en laten zij zich niet ontmoedigen door den passieven tegenstand der nog zeer conservatieve heidensche elementen. Op bekeeringen tot het Christendom kunnen zij nog niet bogen, doch is hun voorbereidende arbeid ten aanzien van het jongere geslacht reeds degelijk gevorderd.

De talrijke hier gevestigde Protestantsche Inlandsche Christenen, afkomstig van Amboina, Banda en Timor zijn vereenigd tot eene kleine Inlandsche gemeente onder leiding van een Ambonschen godsdienstleeraar die echter de bevoegdheid voor sacramenteele bedieningen mist. Jaarlijks wordt van Regeeringswege een subsidie van f.25 's maands verleend ter voorziening in de kerkelijke behoeften.

Een voorstel tot plaatsing van een meer bevoegden voorganger werd door mij door tusschenkomst van het N.I. Protestantsche kerkbestuur aangeboden.

Ter hoofdplaats bevindt zich eene Inlandsche gemeenteschool voor alle gezindheden, aan 't hoofd waarvan staat een Timoreesch Christen onderwijzer, in 't bezit eener hulponderwijzersacte. De kosten van het onderwijs als ook die van een pas voltooid schoolgebouw worden bestreden uit de negorijkas, terwijl ook een matig schoolgeld wordt geheven. Eenvoudige gebouwtjes als woning van den onderwijzer en den godsdienstvoorganger zijn geprojecteerd. Bij meerdere uitbreiding van de hoofdplaats zal de oprichting eener Gouvernementsschool wel niet achterwege kunnen blijven, - terwijl de verkrijging van een afzonderlijk kerkgebouwtje voor den Protestantschen Eeredienst ook tot de vorme wenschen behoort.

Het hier bescheiden corps gewapende politie strek tot handhaving der politieke orde en rust ter Zuidkust. Een deel der manschappen bevindt zich op de posten te Okaba en Koembe, de overigen verrichten politiediensten ter hoofdplaats en omstreken, - voornamelijk tot bewaking van de talrijke allen met de werkzaamheden buiten de gevangenis belaste dwangarbeiders.

De aanvullingen geschieden door aanwerving van Javanen uit de afdeeling Keboemen (Kedoe).

De tijdelijke Europeesche Instructeur zal wegens fysieke ongeschiktheid eerstdaags vervangen worden.

Aanvulling van het Inlandsch personeel der gevangenis, van de Inlandsche ziekeninrichting, voor de bediening van den lichtopstand te Mimiabe etc. kan nog steeds niet plaatselijk geschieden, doch moet door aanwerving te Amboina plaats hebben.

De handhaving der orde en rust onder de gevangenen, in aanmerking genomen het groote aantal zware misdadigers en als gevaarlijk gesignaleerde personen, levert geene buitengewone bezwaren op. In de voeding der gevangenen wordt voorzien door eigen beheer, terwijl voor den tijdigen invoer van de daarvoor benoodigde grondstoffen met de hier gevestigde Chineesche firma Lie Soe Njan eene onderhandsche overeenkomst is gesloten. De gemiddelde kosten van het gevangenenration per dag bedragen f.0.26.

De werkzaamheden van den Gewestelijk eerstaanwezend Waterstaatsambtenaar bepalen zich tot het gewoon onderhoud van de Landsgebouwen, bruggen en wegen ter hoofdplaats, tot het doen van zware herstellingen en tot de voortzetting van de inpoldering van de lage gedeelten der hoofdplaats. Nog bevinden zich bij het betrokken departement in beraad dezerzijdsche voorstellen aangaande eene nieuwe waterleiding met behulp van windmotoren, - den bouw eener permanente rivieroeverbeschoeiing en den aanmaak van een permanenten los- en laadsteiger ter vervanging van den bestaanden, volstrekt onvoldoenden houten loopsteiger ter reede.

De toestand der talrijke landsgebouwen, grootendeels een semi-permanent of tijdelijk karakter dragende, begint thans zware herstellingen te verlangen.

Aan het hoofd der Inlandsche ziekeninrichting staat een Inlandsche arts, telkenmale voor den duur van zes maanden te Merauke gedetacheerd.

Ten behoeve van den bestuurs- en politiedienst wordt beschikt over twee tolken der Papoeasche taal, wier bezoldiging wordt bestreden uit de daarvoor beschikbare fondsen tot een bedrag van f.40 's maands.

De fd. Controleur van Merauke, tevens Hoofd van Plaatselijk bestuur, heeft tot bestuursressort de geheele eigenlijke Zuidkust, gelegen tusschen Marianne-straat en de Bensbachrivier.

Het beoosten daarvan gelegen, zich nog in exploratie bevindende gebied staat onder directe controle van den Assistent-Resident.

De Gewestelijke commies is tevens belast met de functien van algemeenen ontvanger, griffier van het Residentiegerecht, havenmeester, notaris, chef van het Postkantoor, en agent der Wees- en Boedelkamer.

Het gewestelijke bureau-personeel bestaat verder uit een tijdelijken Europeeschen klerk, tevens deurwaarder en vervangend ambtenaar van het Openbaar ministerie en een Inlandsch schrijver, tevens tewerkgesteld bij het beheer der gevangenvoeding.

De Eerstaanwezend Waterstaatsambtenaar is belast met het beheer van de Marine steenkolenloodsen en het rooimeesterschap.

Het ter reede verankerde kolenschip "BROMO" staat onder direct beheer van den gezaghebber van het Gouvernements stoomschip "VALK" zijnde de administratie van den daarin geborgen kolenvoorraad afgescheiden van het eigenlijke kolendepot op den vasten wal.

Over de Chineesche bevolking is een onbezoldigd hoofd aangesteld. Het zal bij toenemende uitbreiding wenschelijk zijn, haar binnen eene bepaalde wijk te vereenigen, waartoe reeds het noodige is voorbereid.

Over de niet inheemsche Inlanders ter hoofdplaats en te Okaba zijn z.g. kapala's kampong aangesteld, die eene maandelijksche toelage uit de negorijkas genieten.

In 't belang der veiligheid, orde, netheid en hygiene, vigeeren de voor dit gewest geldende gewestelijke verordeningen en politiekeuren.

De in Augustus 1907 aangevangen systematische exploratie voor Zuid-Nieuw-Guinea ingevolge de Gouvernementsbesluiten dd. 9 Juni¹⁾ 1907 No. 1 en 18 April 1908 No.6, ²⁾ nadert thans hare voltooiing.

Als leider der exploratie heeft het Hoofd van Gewestelijk Bestuur zijne beste krachten te wijden aan den ongestoorden goeden gang van den arbeid, hetwelk evenwel alleen dan mogelijk is, wanneer hij zooveel doenlijk persoonlijk aan de verkenningstochten deel neemt, ten einde de in te slagen richting en de algemeene werkwijze door eigen aanschouwing van het gebied te kunnen beoordeelen. De persoonlijke leiding is echter zoodanig op te vatten, dat eene afwezigheid van den Leider van het detachement nimmer zal mogen aanleiding geven tot eenige vertraging van den voortgang der opname, doch dient zij door de commandanten ononderbroken te worden voortgezet volgens het te voren in gemeen overleg met den Leider vastgestelde programma.

In 't algemeen is het wenschelijk, behoudens de algemeene richting, de wijze van uitvoering van het programma, zoo veel mogelijk, aan het initiatief der officieren toe te vertrouwen.

De detachementscommandanten hebben zooveel doenlijk den Leider geregeld op de hoogte te houden van de vorderingen der exploratie en van alle belangrijke gebeurtenissen en ondervonden moeielijkheden, door toezending van een extract uit hun dagboek, van den inhoud waarvan als bijlage van het maandelijksche Kort Verslag der Regeering wordt mededeeling gedaan, een en ander zoo veel mogelijk toegelicht door bijvoeging van schetskaarten.

¹ Ind. brief 9/6-07-680/1.

² Mailrapport No. 659 van 1908.-

Waar de Leider zelf aan een belangrijken exploratietoet deelneemt, treden daarvoor in de plaats zijne persoonlijke bevindingen. Ernstige voorvallen dan wel zeer belangrijke verrassende uitkomsten worden der Regeering langs telegraphischen weg gemeld.

Van af Augustus 1907 tot einde 1908 bepaalde zich, behoudens de verkenningen in het stroomgebied der Oostbaai, - de exploratiearbeid tot het gebied der eigenlijke Zuidkust, met bijzondere beachting van het goed bevolkte stroomgebied der Wamal-, Boelaka-, Byan-, Koembe-, Merau- en Bensbachrivieren, waardoor volledige gegevens werden verzameld op topografisch en ethnografisch gebied betreffende de landstreken, die ongetwijfeld in de eerste plaats in aanmerking komen voor eene geregelde bestuursindeeling.

In 't afgelopen jaar werd het onmetelijke stroomgebied van den Digoel-stroom onderhanden genomen, waarbij de voet van het Centraalgebergte werd bereikt, en herhaaldelijk tegen vijandig gezinde stammen in den bovenloop met machtsvertoon moest worden opgetreden.

In Januari jl. had eene splitsing van het detachement plaats. Een deel onder den Detachementscommandant, Kapitein A.B.W. Schaeffer, werd belast met de verkenning van de zeer groote Eilandenrivier, waarlangs thans reeds het Centrale gebergte werd bereikt en men thans nog doende is met het daarstellen van een etappe-weg over land en den opvoer van vivres voor een maandenlang verblijf in het gebergte. Na doorkruising van het bergland, waarbij door metingen zoo veel mogelijk de hoofdrichting van de ruggengraat en de hoogste toppen zullen worden vastgelegd, - zal getracht worden in Noordoostelijke richting door te dringen naar de Nederlandsch - Duitse grens, een en ander in voldoening aan den wensch der Regeering, om voortaan de exploratie alleen langs groote lijnen te doen plaats hebben, met uitsluiting van alle detailwerk¹⁾.

Het andere deel van het detachement onder commando van den 1sten Luitenant J.J. van der Bie heeft zich na eene vluchtige verkenning van het Frederik-Hendrik-eiland naar de Oetakwa-rivier begeven, van waaruit het Centrale gebergte, in 't bijzonder het Carstenzgebergte met de hoogste sneeuwtoppen, zal worden bezocht. Na doorkruising van 't bergland zal getracht worden in Noordwestelijke richting door te dringen, in aansluiting of samenwerking met de detachementen werkzaam ter West- en Noordkust. Ook dit detachement is thans zoover gevorderd, dat met den aanleg van den etappe weg over land naar den voet van het gebergte is begonnen.

Aan den Engelschen natuuronderzoeker A.S. Meek²⁾ werd onlangs vergund een bezoek te brengen aan de bivaks aan de Oetakwa, een en ander met inachtneming van de den detachementscommandant gegeven instructies betreffende den veiligheidsdienst

¹ Mailrapport No. 1835 van 1909.-

² Mailrapport No. 1067 van 1910.-

e.d.g.

Aan het detachement op de Eilandenrivier zijn toegevoegd de 1ste Luitenant ter zee F.F. van der Ven voor de hydrografische en astronomische waarnemingen, de officier van Gezondheid der 2de klasse B. Branderhorst voor den geneeskundigen dienst als ook voor botanische ethnografische collecties en de Civiele mijnningieur O.G. Heldring voor geologische en mijnbouwkundige opsporingen en onderzoekingen, waaraan zijn toegevoegd twee Europeesche assistent-verzamelaars¹⁾.

Bij het detachement van der Bie bevinden zich de 1ste Luitenant ter zee P.F. Postema voor de hydrografische en astronomische waarnemingen en de practische natuuronderzoeker J.M. Dumas, tevens fotograaf en in 't bijzonder belast met de opsporing van economische hulpbronnen.

Onder beding, dat de gezondheidstoestand der deelnemers en van den troep gunstig blijven en dat weldra zal kunnen worden beschikt over de door het Legerbestuur aan te werven Dajaksche koelies²⁾, mag hoopvol tegemoet gezien worden de uitvoering der geprojecteerde bergexploratie en het doordringen langs groote lijnen.

Het is voorts mijne op ondervinding gebaseerde overtuiging, dat bij het verder doordringen alle zenuwachtige overhaasting en overmatige krachtsinspanning dienen vermeden te worden, doch dat door het betrachten eener naar omstandigheden goede verpleging en niet uitputting van den troep het langst zal kunnen worden volgehouden, om bevrijd te blijven van een ziekte-debacle gelijk onlangs de Mamberamo-expeditie heeft getroffen.

De onder leiding van den detachementscommandant vervaardigde terrein- en rivierkaarten worden door dezen, na verleening van inzage aan den Leider, rechtstreeks aan het Legerbestuur aangeboden.

De verzamelde rapporten en verhandelingen op geografisch, ethnografisch en ethnologisch gebied, zoo ook de fotografische opnamen berusten voorloopig in het archief der exploratie ten einde bij slot der exploratie, verrijkt met een Eindresumé der Regeering te worden aangeboden.

De botanische en zoölogische collecties worden periodiek aan het Departement van Landbouw gezonden.

De ethnografische verzamelingen zijn bestemd voor het Bat. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

De geologische rapporten en collecties worden rechtstreeks aan den Chef van het Mijnwezen aangeboden. Door den heer Dumas wordt tweemaandelijks een rapport betreffende zijne bevindingen aan den Directeur van Landbouw ingediend.

Aanvragen van materialen en alle aangelegenheden betreffende noodige voorzieningen voor het bivakship "ZWALUW", de stoomsloepen flottieljes en het rivierschip "ANNA", worden door de met het beheer daarvan belaste zeeofficieren rechtstreeks

¹ Mailrapport No. 1921 van 1909.-

² Mailrapport No. 1353 van 1910.-

aan den Assistent-Resident ingediend, die voor de verdere behandeling daarvan zorg draagt, - zoo ook wat aangaat de fotografische benoedigheden en alle verdere behoeften van niet zuiver militairen aard.

Door het voorschrevene heb ik getracht mijnen opvolger een zoo getrouw mogelijk beeld van den huidigen toestand van dit gewest te geven, daarbij mij zooveel doenlijk van subjectieve beschouwingen onthoudende.

Aan mij was de ruwe doch sympathieke taak de hooge boomen te vellen en de moerassen te dempen, - thans naderen de tijd der beplanting en de oogst.

Ik eindig volgaarne met de verklaring mijner optimistische verwachtingen voor de toekomst van Zuid-Nieuw-Guinea, onder beding, dat land en volk steeds zullen mogen blijven rekenen op eene groote toewijding zijner bestuurders en op den steun der Hooge Regeering voor eene verdere ontwikkeling.

Op heden is het bestuur over het gewest Zuid-Nieuw-Guinea door mij overgegeven aan den Heer E. Kalff, in opvolging van het Gouvernementsbesluit dd. 2 April 1910 No. 16.

Merauke, den 28sten Juli 1910.-

De Zelfstandige Assistent-Resident van Zuid-Nieuw-Guinea.

(w.g.) Hellwig.

Voor eensluidend afschrift:

De Gouvernements-Secretaris,

Marginal note: De heer Hellwig is blijkbaar iemand die met toewijding zijn werk leeft gedaan.

3. PLATE, L.M.F., MEMORIE VAN OVERGAVE VAN HET BESTUUR OVER DE AFDEELING ZUID NIEUW-GUINEA¹, MERAUKE 1915 [MMK 412]

I Aardrijkskundige beschrijving

a Ligging, grootte, grenzen

Zuid Nieuw Guinea vormt het meest Oostelijke gedeelte onzer Koloniale bezittingen en grenst in het Oosten aan Engelsch Papua. Om van Java uit naar Zuid Nieuw Guinea te gaan heeft men een reis te maken gedurende een tijdvak binnen welk het mogelijk zou zijn Europa te bereiken.

De grootte van Zuid Nieuw Guinea staat niet vast, aangezien de grenzen van het ressort nog niet zijn vastgesteld.

Bij Staatsblad 1901 No. 239 werd de Afdeeling Zuid Nieuw Guinea gecreë[er]d, bestaande uit het gedeelte van Ned. Nieuw Guinea van Kaap Steenboom tot de monding der Benschbach rivier en omliggende eilanden, terwijl de grenzen tusschen West en Noord Nieuw Guinea niet nader worden omschreven.

Bij Staatsblad 1902 No. 63, waarbij Zuid Nieuw Guinea tot afzonderlijk op zichzelf staand Gewest werd verheven, werd diezelfde grensomschrijving overgenomen. De juiste grensomschrijving met Engelsch Papua is te vinden in Staatsblad 1895 No. 221.

b Algemeene gesteldheid van den bodem

Omgerekend de gegevens die men verkregen heeft door Exploratie zoowel d[o]or het Gouvernement als door particuliere vereenigingen, kan men veilig zeggen, dat het grootste gedeelte van Zuid Nieuw Guinea nog "terra incognita" is. Men weet, dat er bergen zijn, bergen met ee[u]wige sneeuw bedekt; men heeft de bergen beklommen en men weet welke rivieren aan de kust uitmonden, men heeft een voorloopige overzichtskaart gemaakt van 1 op 1000000, maar feitelijk is de kennis van het land nog uiterst gering.

De bestuursmiddelen te Merauke laten den bestuurder niet toe, om een steentje bij te dragen voor de vervollediging van die gegevens. Ondergeteekende kent door eigen aanschouwing van Zuid Nieuw Guinea alleen de kuststreek vanaf de Engelsche grens in het Zuid tot aan de kampong Wambi in het Noorden, terwijl slechts eenige tochten in het binnenland door hem gemaakt zijn. En voorzooveel dit gedeelte van het land betreft, dit is laag land, veel modder en moerassen, met hier en daar enkele hooge ruggen. Ook bij zijn tochten per vaartuig naar de bovenloop der Merau, Koembe en Bianrivier bleef het aspect vrijwel hetzelfde.

De vele vlakten, begroeid met alang-alang, staan in den regentijd onder water, terwijl

¹ Full title: 'Memorie van Overgave van het Bestuur over de Afdeeling Zuid Nieuw Guinea, opgemaakt overeenkomstig Bijblad 7737 a'. For this Bijblad, see IJSM no.2 Series A. no.1: 198.

men in den drogen tijd bij zijn tochten gebrek aan water heeft, zoodat water moet worden medegenomen, indien men over land het binnenland ingaat.

c Kusten

De navigatie ter kuste is zeer bezwaarlijk. Het strand strekt zich mijlen ver in onmerkbare glooi[i]ng uit. Met vloed kan men met een zeilvaartuig van niet al te groote diepgang zeer dicht bij de kust komen, bij eb daarentegen moet men op reusachtigen afstand daarvan verwijderd blijven. Stoomschepen blijven gewoonlijk \pm 4 mijl uit de kust voor anker liggen.

Nergens vindt men, althans in het mij bekende gedeelte van Zuid Nieuw Guinea inhammen, baaien, landingsplaatsen.

De rivieren alleen zijn vluchthavens, indien de als onstuimig beruchte Arafoera-zee gaat spoken.

Menigmaal heeft ondergeteekende wegens zwaar weer in de Bian of Koemberivier moeten vluchten.

Zoowel in den Oost- als in den Westmoesson kan de zee zeer onstuimig zijn.

d Rivieren

Van de mij bekende rivieren noem ik slechts de Merau, naar welke de plaats Merau(ke) is genoemd, de Koembe en de Bianrivier, aangezien slechts die van betekenis zijn. Eenmaal was ik in de gelegenheid de groote Digoelrivier per Stoomer te bezoeken, doch tijdens die reis werd geen enkele inboorling ontmoet.

De rivieren vormen een communicatie met meer binnenlands gelegen streken, aan de andere kant echter brengt het oversteken zeer vele bezwaren mee.

De drie genoemde rivieren zijn allen eenige dagen per kleinen stoomer bevaarbaar. Aangezien ik gedurende mijn driejarig bestuur nooit voor dit doel een stoomer heb ter beschikking gekregen, kan ik daar overigens niet over oordeelen. De enkele reizen naar aan de bovenlopen dier rivieren woonachtige stammen werden met kleinere vaartuigen ondernomen.

De grootste moeilijkheid is het oversteken van de Bianrivier. Er werd steeds verteld, zoowel door handelaren als inboorlingen, dat men door de diepe modder onmogelijk die rivier kon oversteken. In april 1915 heb ik mij zelf hiervan overtuigd en bleek een landreis van Merauke naar Okaba wel mogelijk. Na een uur loopen door modder tot aan de knie begon het terrein beter te worden. In spoedeisende gevallen, indien de communicatie tusschen Merauke en Okaba (waar een Gezaghebber bij het B.B. geplaatst is) door de onstuimige zee verbroken is, hetgeen nog al dikwijls voorkomt, kan dus geheel over land Okaba bereikt worden.

e Wegen en paden

Groote wegen zijn er weinig in Zuid Nieuw Guinea, behalve dan het kilometers lange stranden dat een uitstekende weg vormt, indien men de kampongs ter kust wil bezoeken.

Tijdens mijn bestuur zijn door Kaja-kaja's eenige wegen aangelegd:

1. Een van Merauke naar den Vuurtoren.
2. Een van Merauke (overzijde der rivier) naar de kampong Oeroem.
3. Een van de kampong Beheer naar Biroek.
4. Een van de kampong Koembe naar de rivier Melioe.
5. Een van Koembe in de richting van de binnenlands gelegen kampong Sarore.

Het binnenland is voorts doorsneden door diverse voetpaden, bij de inboorlingen in gebruik.

Verhardingsmateriaal ontbreekt teneenemale, zoodat alle wegen zandwegen zijn. Met de sub 1 en 2 bedoelde wegen is men thans bezig, die te verbeteren; de wegen zijn eenvoudig dijken, die den voetganger in de gelegenheid stellen, om met droge voeten thuis te komen; voorheen moest men door water en modder zijn tochten maken. Transportmiddelen ontbreken. De rivieren zijn slechts over te steken, indien men een vaartuig heeft, dan wel tijd heeft een vlot te maken. Vide overigens onder rubriek d.

[f] Kampongs

Alle Kaja-kaja-kampongs gelijken als twee druppels water op elkaar. De kampongs, waar de invloedssfeer van het Bestuur zich kan doen gelden, zijn allen aan het zeestrand gelegen, dus gemakkelijk te bereiken. Achter alle kampongs strekken zich soms zeer groote klapper- en sagobosschen uit, een ideaal schuilplaats voor de kaja2's. Vooral in den beginne van mijn optreden, toen de kaja-kaja's nog "en bloc" wegliepen bij mijn tournee's was het ontmoedigend de kampongs leeg te vinden en te weten, dat het volk zich schuil hield in die onbekende bosschen. Thans loopt men niet meer weg.

De huizenbouw der kaja2's is zeer primitief. Het zal nog wel jaren duren voordat zijn tot het bouwen van betere huizen zullen overgaan.

[g] Plantengroei

Zooals gezegd bieden de klapper- en sagobosschen en over het algemeen het dichte oerwoud een prachtige schuilplaats vo[o]r de kaja2's, het is dan ook ondoenlijk iemand daarin op te sporen, vooral in den natten moesson, als bijna alle terreinen onder water staan. Men treft in het binnenland ook zeer ijl bosch aan, waarin het niet moeilijk is, zijn reis te vervolgen.

[h] Klimaat en moessons

De afscheiding tusschen Oost- en Westmoesson is zeer geprononceerd. In den natten tijd staat vrijwel alle laagland onder water en kan men geen tournee's naar het binnenland ondernemen, terwijl de muskietenplaag dan vrijwel ondraaglijk is, terwijl daarentegen in den drogen tijd overal gebrek aan water bestaat. In 1915 deed de droge moesson reeds in April zijn intrede, vroeger dan in vorige jaren. De overgang van natten tijd op drogen tijd heeft gewoonlijk vele ziekten, vooral onder de inheemsche bevolking ten gevolge. De vaak op storm gelijkende winden zijn ter kust ook veelal de oorzaak voor vele ziekten en koortsen.

*II Bevolking**[a] Afkomst, stam en klassenindeeling*

Om nasporingen te kunnen doen op etnografisch gebied, moet men de taal van het land en volk grondig verstaan en spreken. Helaas is het mij niet gelukt de taal van het volk voldoende te leeren. Na een driejarig verblijf heb ik het zoover weten te brengen, dat ik eenvoudige bevelen heb kunnen geven, en zeer eenvoudige gesprekken heb kunnen houden.

De kennis die ik heb omtrent het volk, bepaalt zich dan ook tot hetgeen ik bij oppervlakkige kennismaking met eigen oogen en ooren heb kunnen gadeslaan en hooren en voorts uit mededeelingen van inlanders en chineezers, die met het volk medeleven en die, vernomen van de Heeren Missionarissen, die door hun dagelijksche bestudeering van taal en zeden veel beter in de gelegenheid zijn, zich op de hoogte te stellen. Het volk, waarmede de bestuurder te Merauke in aanraking komt, heet Marind-anim. Men spreekt steeds van Kaja-kaja's, een naam door Jan Fuselier gegeven aan de inboorlingen, die bij de eerste ontmoeting met de witmenschen aan hun vredelievende bedoelingen uiting gaven door van de verte te schreeuwen "Kai, Kai, Kaikè", hetgeen beteekent: "Wij zijn vrienden".

Voor de vermoedelijke afkomst van het volk wordt verwezen naar een opstel van Pastoor Viegen, getiteld: Oorsprongs- en afstammingslegenden van de Marindinees. (ambtelijke boekerij).

Wat den aard van het volk betreft, hierover zou men boekdeelen kunnen vullen; ik meen te mogen volstaan met de mededeeling, dat het een volk is, aan de eene kant behept met alle denkbare ondeugden vooral op zedelijk gebied, aan de andere kant vol goede eigenschappen; is hij eenerzijds wreed (koppensnellen), anderzijds is hij de gepersonifieerde goedhartigheid, en zoo kan men meer dergelijke geheel tegenover elkaar staande eigenschappen opnoemen, b.v.

hij is verregaand onzedelijk (bij het minste of geringste feestje wordt voor de huwelijksstrouw eenvoudig dispensatie verleend) en toch is het een zedig volk (in

presentie van meisjes en over het algemeen kinderen is 't verboden om iets te bespreken, wat op het sexueele betrekking heeft); hij is verregaand lui, laat al het zware werk door zijn vrouw doen en toch is hij niet lui, als hem van bestuurswege iets gelast wordt; dikwijls toont hij dan een ijver, een betere zaak waardig. De sub 1e vermelde wegen zijn zonder morren of verzet geheel door kaja-kaja's aangelegd.

[b] *Sterkte*

Voor het eerst is in 1914 en 1915 een zeer nauwkeurige zielentelling gehouden in alle aan de kust gelegen kampongs. Hieronder volgt een staat dier telling.

Namen der kampongs.	Mannen	Vrouwen	Jongens.	Meisjes.
Nawarri	52	48	14	15
Boeti	46	51	10	17
Ewati	31	47	8	5
Djobar	46	48	16	11
Sepadim	67	82	21	28
Borim en Sarire	126	167	44	34
Oeroem	106	97	20	26
Nasif	51	59	21	18
Jatoem	40	40	14	9
Bahoer	51	52	15	7
Wendoe	52	58	12	19
Matara	39	39	11	3
Biroek	45	52	11	9
Anasei	51	54	16	9
Koembe	119	130	36	30
Kaiboerse en Melioe	100	116	39	28
Onggari	80	116	34	22
Domande besar	154	179	44	36
" ketjil	31	36	8	6
Sanggasé	203	179	71	54
Alatip	71	68	16	19
Alakoe en Tawala	71	78	23	27
Mewi	37	31	9	16
Okaba	79	81	23	14
Makalin	128	127	45	38
Olemiraaf	32	37	12	10
Iwaolje	29	40	13	7
Do[]efmiraaf	57	57	28	11
Transporteren	1994	2169	634	528

Namen der kampongs.	Mannen	Vrouwen	Jongens	Meisjes
Per transport	1994	2169	634	528
Wambi	204	239	100	96
Walaklèki	18	20	9	8
Wolap	19	21	6	5
Jobit en Wilwa	50	63	17	15
Elobeme	38	57	20	9
Dokiep	42	51	13	24
Geliep	47	59	24	14
Wamal	50	64	36	21
Walebiel	62	67	35	28
Aweima	82	93	47	36
Totaal	2606	2903	941	784

Totaal Generaal 7234.

Bovendien werd nog zielentelling gehouden in de binnenlands gelegen kampong Sarore, op \pm 5 uur gaans van Koembe gelegen en in de in het Zuiden gelegen kampong Sandaran (Kondostreek).

De cijfers zijn als volgt:

Sarore	54	47	13	5
Sandaran	20	29	9	11

Zooals reeds in menig officieel schrijven is geschreven, is naar mijn meening het volk bezig uit te sterven.

Reeds in 1916 zal bij de alsdan te houden zielentelling blijken, hoe zeer het bevolkingscijfer jaarlijks achteruitgaat. Kinderen worden zoo goed als niet geboren, terwijl de sterfte niet onbelangrijk is. De oorzaak van dezen achteruitgang is voornamelijk de toestand van onvruchtbaarheid, waarin de thans gehuwde vrouwen langzamerhand zijn geraakt door venerische aandoeningen, door onzedelijke gebruiken enz. enz. Wel heeft het bestuur het misbruiken door alle mannen van de pas gehuwde vrouw verboden, doch een dergelijke adat, waaraan zoo gemakkelijk in het geheim kan worden botgevierd, is niet zoo op eens af te schaffen. Door voortdurend de jonge meisjes tegen dat in-dierlijke gebruik te waarschuwen en hen op de funeste gevolgen ervan té wijzen, zal het gebruik wellicht eens verdwijnen.

De Missie heeft zoogenaamde model-dorpen in het leven geroepen, een te Merauke (boedjangwoningen van den voormaligen cultuurtoen) en één te Okaba. Deze

dorpen bestaan uit verschillende huisjes waarin man en vrouw en kinderen als die er zijn, te zamen, dan wel meerdere familie's woonachtig zijn. 't Is een goede stap in de gewenschte richting, n.l. het scheppen van een op gezonder basis berustend familieleven. Zoolang in de kampongs de mannen en vrouwen afzonderlijk respectievelijk in hun mannen en vrouwenhuizen leven, zoolang kan geen verbetering te verwachten zijn in den toestand van achteruitgang. Ik vrees dat de goede pogingen van de Missie te laat begonnen zijn om nog voor de toekomst afdoende resultaten te mogen verwachten.

Een voorstel is gedaan, om in te grijpen, en hospitalen op te richten te Koembe en Okaba, twee Inlandsche Artsen en 6 verplegers ter kuste te detacheren, om den gezondheidstoestand der kaja kaja's te verbeteren.

[c] *Godsdienst*

Hierover kan in weinig schrijven. Er zijn drieërlei soorten godsdienst: men onderscheidt de majo-anim, de imo-anim en rapa-anim. Van de kustbewoners belijden den imo-godsdienst die der kampongs Domandé, Sanggasé, Alatip, Alakoe en Mewi; de overigen zijn Majo-anim. De Kondo-anim alleen zijn rapa-anim. De Missionarissen trachten in die godsdiensten door te dringen doch verklaren zelf nog heel weinig te weten. Van de rapa en imogodsdienst weet men nog zoo goed als niets; alle bij dezen godsdienst gebruikelijke ceremonien en gebruiken zijn strikt geheim.

De Majo's zijn niet zoo geheimzinnig en weten de Heeren Pastoors van dezen godsdienst vrij wel te vertellen.

De Marindinees is zeer bijgeloovig; zij gelooven aan dema's en heis (geesten wereld); niemand sterft zijn natuurlijke dood. Sterft iemand aan een verwaarloosde ziekte aan de genitaliën, of aan malaria dan is een tovenaar de schuldige. Die ziekten ontstaan ook door toovenarij (Kambara) of wegens het kappen van bamboe pemali enz. enz. Voorheen was zoo'n tovenaar (bij een sterfgeval weet men steeds wie de schuldige tovenaar is) zijn leven niet meer zeker; thans nu het bestuur intensiever is geworden, komen dergelijke wraakrechtuitoefeningen zelden voor.

[d] *Taal*

Pastoor van der Kolk schrijft in een van zijn vele geschriften: "De taal van een wilde is het meest menschelijke, wat hij heeft; zijn taal verraadt ons het best zijn innerlijke levensopvatting, ontwikkeling denkvermogen gevoelens, en dat alles is vol verrassingen. Stukje voor stukje zoo'n ongeschreven taal afluisteren, opteekenen, vergelijken, uiteenbreken en weer construeeren, is een lang en lastig werk, maar vol eigenaardig genot".

"De Marindinees kent geen schrift, geen alfabet, geen rededeelen, geen personen of naamvallen of tijden of regels van syntaxis; hij kent alleen de levende spreektaal in haar fijnste vormen; onbewust, maar vast volgt hij de groote wetten en logica en

welluidendheid, die de taal beheersen.

Het is een zeer moeilijke taal, waarvan men het *mooie* pas leert kennen, als men het karakter van de taal begint te doorschouwen, de beeldspraak leert begrijpen, het rytme gaat gevoelen". Tot zoover Pastoor van der Kolk".

Er bestaan woordenlijsten, die den bestuurder bij zijn eerste aanraking met het volk van eenig nut zijn, o.a. die van Controleur J. Seyne Kok.

Als Assistent Resident wonende te Merauke, waar geen kaja kaja's woonachtig zijn, komt men te weinig met het volk in aanraking, om hun taal naar behooren de leeren.

[e] Bewapening en vechtwijze

De Kaja kaja is bewapend uitsluitend met pijl en boog en knots. Doordat die wapens ook in gebruik zijn bij de jacht, blijft hij die wapens dragen, hoewel de veiligheid van personen en goederen ter kust absoluut verzekerd is.

De tijden, dat hij die wapens moest gebruiken voor zijn snoode sneltochten, zijn gelukkig voorbij. De vechtwijze van den kaja kaja is, indien de dienomtrent loopende verhalen juist zijn, weinig eervol.

Vanuit de verte bepijlt men zijn slachtoffer, en indien deze daardoor buiten gevecht gesteld is, slaat men hem of haar (gewoonlijk haar) met de knots de hersenpan in.

De kaja kaja's hebben gelukkig een heilige vrees voor alles wat vuurwapen is, zoodat zelfs in streken, waar het bestuur zelden komt, of nog nooit is geweest, een dekking van een gering aantal geweerdragenden voldoende is.

[f] Woningen en gebouwen

Hierover werd reeds geschreven onder 1 sub f.

[g] Middelen van bestaan

Een bepaald middel van bestaan in de beteekenis, die wij gewoonlijk aan die woorden hechten, heeft de Marindinees niet. Hij is absoluut geen landbouwer. Het eenige dat hij plant is feitelijk pisang en hier en daar wat aardvruchten. Overigens biedt het land alleen wat hij om te leven noodig heeft. Hij heeft sagoboomen en zijn klappers en dat vormt zijn hoofdvoedsel. Het sagokloppen en toebereiden is het werk der vrouwen, die ook de klappers benodigd, plukken en fijnraspen.

Als dierlijk voedsel biedt de zee volop visch. Voorheen vischte de bevolking zelve, nu overal ter kust vreemdelingen (Javanen, Timoreezen, Chineezzen enz.) zich gevestigd hebben, ruilt de kaja visch tegen klapper. Zoo nu en dan wordt gejaagd op varkens en kangoeroe's, zoodat men kan zeggen, dat het volk volop te eten heeft, niettegenstaande ze geen eigenlijk gezegd middel van bestaan hebben.

Nog steeds kent de kaja kaja de waarde van ons geld niet. De behoeften die ze hebben, zijn nog zoo gering, dat voor de weinige gebruiksartikelen die ze moeten inkoop, nog steeds de klapper als ruilartikel dienst doet. In 1915 is hier en daar geprobeer[d] om bij het heffen van boeten en belastingen, geld te eischen in stead van klappers, en lukte dit dan ook wel. De kaja kaja gaat dan voor zijn klappers geld koopen zooals ook vermeld is in het artikel van den Heer W. Frijling, getiteld "Geld als handelswaar" opgenomen in de Maartaflevering 1915 van het tijdschrift voor het B.B.

Aan industrie maakt de kaja kaja zich nog niet schuldig. Als de Marindinees iets heeft, dat uit een oogpunt van schoonheid of bewerkelijkheid in het oog valt, dan kan men ervan overtuigd zijn, dat het artikel door een anderen volksstam gemaakt is. De mooie met rood versierde pijlen zijn afkomstig van de bovenstrooms der Merauke-rivier woonachtige Joe-anim; Kandara's (trommen) en mooie prauwen komen eveneens van elders.

Mijnbouw wordt helaas niet gedreven in dit in alle opzichten zoo misdeelde land. Werd in Zuid Nieuw Guinea slechts petroleum of goud gevonden dan zou de toekomst van het land er heel wat beter voorstaan, dan thans het geval is. Wanneer men het mooi geschreven werk van den Luitenant Gouverneur van Britsch Papua J.H.P. Murray doorleest, dan blijkt het, dat dat gedeelte van Nieuw Guinea wat betere conditie verkeert dan Zuid Nieuw Guinea, dank zij de aanwezigheid van mineralen en metalen, en de betere hoedanigheid van den bodem.

[h] *Gezondheidstoestand*

Besmettelijke ziekten van eenig belang, als pokken, cholera, pest enz. zijn gelukkig hier onbekend. Het kaja kaja-volk is nog niet gevaccineerd. Wat de gezondheidstoestand onder kaja-kaja's overigens betreft, deze kan gezegd worden, over het algemeen ongunstig te zijn.

Voor al in de kentering periode zijn vele kaja kaja's ziek en komen vele sterfgevallen voor. Malaria heerscht ter kuste in hevige mate en het weerstandvermogen der inboorlingen is door die infectie zeer gering. Merauke kan gezegd worden, een gezonde plaats te zijn, het aantal evacuatie's van politiedienaren en veroordeelden was in de laatste jaren over 't algemeen zeer gering; toevallig echter zijn er in de maanden Juni, Juli en Augustus van dit jaar verschillende gewapende politiedienaren geëvacueerd moeten worden wegen beri-beri. De Inlandsche Arts wijt die ziekte aan den slechten voedingstoestand, waarin die politiedienaren verkeerden.

Venerische ziekten heerschen in bedenkelijke mate, vooral onder kaja-kaja's; overigens wordt verwezen naar het slot van rubriek II sub b.

[i] Onderwijs

De Kaja-kaja's krijgen nog geen onderwijs. Er is te Merauke slechts 1 school, (particuliere gesubsidieerd), en deze voorziet voorloopig in de behoefte aan ond[e]rwijs. Aan lezen en schrijven heeft de kaja kaja nog niets. Er moet eerst getracht worden hem uit zijn dierlijken staat tot mensch op te heffen. Een poging zou kunnen gedaan worden, om in voorname kampongs kleine schooltjes op te richten, waar de kaja kaja kinderen een weinig Maleisch rekenen (ons muntstelsel) en beschaving geleerd zou moeten worden.

*III Voortbrengselen**[a] Uit het dierenrijk*

Zuid Nieuw Guinea is zeer arm aan zoogdieren. Wilde varkens en kangoeroe's zijn de eenige eetbare in het wild levende; op deze twee diersoorten wordt dan ook geregeld door de Kaja-kaja's jacht gemaakt ter wille van het vleesch. Aan vogels is het land des te rijker, waaronder de eerste plaats inneemt de paradijvogel. Verder treft men allerlei soorten kakatoea's en ander papegaai-achtige vogels aan en dan nog kroonduiven.

De zee is overal rijk aan visch, waaronder zeer goede vischsoorten als kakap, tong enz.

Het rund is ingevoerd; de gemeente Merauke bezit een veestapel van meer dan 400 stuks runderen. In Juli werd begonnen eens in de 10 dagen daarvan te slachten.

Uitvoer van producten uit het dierenrijk heeft zoo goed als niet plaats. Wel zijn er Chineezzen die zich bezig houden met het inzouten en drogen van visch, maar gewoonlijk zijn de hoeveelheden juist voldoende voor de plaatselijke consumptie.

b Uit het plantenrijk

Het eenige product dat uitgevoerd wordt is de copra. De handel daarin is echter ten gevolge van verschillende omstandigheden, vooral den oorlog zeer slag geworden. In de eerste tijden heeft men in Zuid Nieuw Guinea met den copra-handel grof geld verdiend. De kaja kaja's hadden tot nog behoefte aan ijzer (ijzerhonger), honden, sieraden, spiegeltjes en tabak, en was de copra-afvoer heel wat beduidender dan thans, terwijl ook toenmaals de prijzen aanmerkelijk beter waren.

De Kaja-kaja eet voornamelijk sago en klapper; invoer van levensmiddelen ten behoeve der inheemsche bevolking heeft derhalve niet plaats. Voor de Niet-inheemsche en Europeesche bevolking moeten alle levensmiddelen worden ingevoerd. Wel zijn er eenige sawah's aangelegd, doch de resultaten van dien rijstbouw zijn slechts matig, zodat rijst toch op groote schaal moet worden ingevoerd. Er zijn eenige lieden,

die zich met groententeelt bezig houden; de producten worden voornamelijk door de veroordeelden in de gevangenis gebruikt.

IV Transportmiddelen

[a] Te land

Bestaan niet.

[b] Te water

Alle vervoer van goederen geschiedt per zeilvaartuigen. Dank zij de opening der paradijsvogeljacht zijn er eenige motorbootjes bijgekomen; deze dienen echter niet voor het vervoer van goederen.

V Bestuur

[a] Algemeene Inrichting

Zooals reeds gezegd, was Zuid Nieuw Guinea een Zelfstandig Gewest (Staatsblad 1902 No. 63); eerst op 1 October 1913 werd het een tot de Residentie Amboina behorende afdeeling (Staatsblad 1913 No. 415), bestuurd door een Assistent Resident, in dat bestuur bijgestaan door een Gezaghebber bij het Binnenlandsch Bestuur te Merauke.

Ondergeteekende heeft alles in het werk gesteld (vide den over die inlijving handelenden bundel), om die inlijving te voorkomen, doch het heeft niet gebaat.

Ik heb in die verandering zeer gemakkelijk kunnen berusten, want in de praktijk bleef de toestand feitelijk, zooals die steeds was. In urgente gevallen moet de bestuurder zonder zijn Chef den Resident er in te kennen toch handelend optreden en kan geen maand of langer worden gewacht vóór dat hij de noodige maatregelen neemt.

Voorts is er te Okaba een Gezaghebber en te Koembe een Inlandsche Bestuurs-assistent geplaatst. Vooral sedert deze bestuursuitbreiding (vide Gouvernements Besluit ddo. 11 Juli 1913 No. 21) zijn de toestanden op die kustgedeelten aanmerkelijk vooruitgegaan. De ressorten der verschillende bestuurders zijn niet vastgesteld; in de praktijk echter worden de Gezaghebbers te Merauke en te Okaba beschouwd als onderafdeelings Chefs van respectievelijk het kustgedeelte bezuiden Merauke en dat benoorden de Bian-rivier, terwijl de Inlandsche Bestuursassistent het kustgedeelte tusschen de Merauke en Bian-rivier bestuurt. Dit laatste ressort is wel het meest gewichtige en in zoover is het wel eigenaardig, dat dat bestuurd wordt door een Inlandsch Bestuursassistent. De tegenwoordige titularis Palamonia werkt daar echter

zoo goed, dat ik tot dusver nooit termen gevonden heb, om voorstellen te doen, te Koembe een Gezaghebber te plaatsen. In de toekomst zal het ongetwijfeld aanbeveling verdienen ook te Koembe een Gezaghebber te plaatsen en de ressorten der Gezaghebbers alsdan te bepalen.

Voorts werden bij wijze van proef in alle kaja-kaja kampongs hoofden aange- steld. Hoewel niet vermoed werd, dat dit instituut levensvatbaarheid zoude hebben, kan gezegd worden, dat die proefneming zeer goed gelukt is. Reeds veel nut werd van deze hoofden ondervonden. Moesten de bestuurders bij het geven van bevelen voorheen met de verzamelde inwoners spreken, thans is het aan den Kepala kampong gegeven bevel voldoende. Het is een benoeming bij keuze door het volk zelf. (De grootste koppensneller, ofwel de persoon, die over een goed flux de bouche beschikt wordt gewoonlijk gekozen.)

[b] Belastingen

De volgende belastingen worden in Zuid Nieuw Guinea geheven:

- a. De personeele belasting.
- b. De inkomstenbelasting.
- c. De belasting op de bedrijfs en andere inkomsten voor Vreemde Oosterlingen (Staatsblad 1907 No. 183),
- d. Die zelfde belasting voor Inlanders, niet Inheemsche bevolking (Staatsblad 1914 No. 130)

Voorgesteld is deze laatste belasting ook in te voeren voor de Kaja-kaja bevol- king, en zal blijkens een ontvangen Regeeringsschrijven voor het eerst in 1916 daarmede een aanvang worden gemaakt. Reeds in 1914 heb ik bij wijze van proef die belasting ingevoerd, en ook in 1915 voortgezet: dit heeft de Regeering goedgekeurd. De opbrengst is gestort in het Gemeentefonds.

Voorloopig wordt die belasting in natura (klappers) opgebracht doch er zal een tijd komen, dat ook de Kaja-kaja de beteekenis van ons muntstelsel zullen leeren begrijpen. Reeds nu betalen enkele individuen hun belasting in geld, dat ze eerst tegen klappers gaan koopen. Het is wenschelijk dat een uniforme regeling gemaakt worde, inzake de omzetting van klappers in geld. Thans is dat geheel aan het beleid van de drie bestuurders overgelaten.

In- en Uitvoerrechten en accijnzen worden in Zuid Nieuw Guinea niet geheven. Tot compensatie van de vele uitgaven, die Zuid Nieuw Guinea zich nog steeds moet getroosten, is destijds door mij voorgesteld, Zuid Nieuw Guinea bij het tolgebied in te lijven, teneinde vooral de steeds vrij uitgevoerde vogelhuiden te kunnen treffen.

De Directeur van Financiën betoogde op goede gronden, dat het Gouvernement bij inlijving van dit gebiedsdeel bij het tolgebied geen financieel voordeel zou hebben en wel vooral omdat paradijsvogelhuiden een fancy-artikel is, waarvan de waarde erg aan fluctuatie onderhevig is. De oorlog is gekomen en heeft de juistheid van die redeneering gestaafd. Ten einde toch eenig geldelijk voordeel voor den Lande te

creëren, werd door mij voorgesteld, een licentiestelsel in te voeren.

Blijkens ontvangen Regeeringsschrijven zal met ingang van Januari 1916, nadat daarmede op de nieuwe begrooting is rekening gehouden, dat licentiestelsel worden ingevoerd.

c Rechtswezen

De regeling van het rechtswezen is te vinden in de Staatsbladen 1908 No. 234 jo. 1913 No. 416 en 1914 No. 328.

Het is een slechts bij wijze van voorloopigen maatregel vastgesteld Reglement, dat evenwel tot dusver uitstekend voldaan heeft. En toch zal het eenige wijziging moeten ondergaan, omdat het noodig is den Gezaghebber te Okaba officieel met de functiën van Magistraat te belasten. De praktijk is thans zóó, dat die ambtenaar wel Magistraatgerecht kan houden, doch in zijn vonnissen feitelijk steeds moet neerschrijven, dat hij handelt bij afwezen, onstentenis, of belet van den eigenlijken Magistraat (den Gezaghebber te Merauke).

De financieele verantwoordig[en] der boeten geschiedt dan ook door dezen laatsten, ook waar het betreft de te Okaba opgelegde boeten. Voorts acht ik het bedenkelijk, dat de rechtsmacht van den Residentierechter zich zelf zóóver uitstrekt, dat hij als alleen sprekend rechter de doodstraf mag uitspreken.

Het is voor den Residentierechter geen aangename positie; ik heb het onderzonden; één veroordeelde, die reeds twee moorden op zijn geweten had, werd door mij tot de doodstraf veroordeeld nadat hij zich voor de 3de maal aan moord had schuldig gemaakt.

In de praktijk komen ook Kaja-kaja's voor het Residentiegerecht; dit is mogelijk, doordat in artikel 2 van Staatsblad 1908 No.234 bepaald is dat de inheemsche bevolking buiten de door het Hoofd van Gewestelijk bestuur vast te stellen grenzen van door hem aan te wijzen Gouvernements vestigingen wordt gelaten in het bezit harer eigen rechtspleging. Die grenzen zijn zoodanig vastgesteld, dat alle kaja-kaja's aan het zeestrand woonachtig onder jurisdictie van het Magistraatsgerecht en den Residentierechter vallen. Het spreekt vanzelf, dat in een land als Zuid Nieuw Guinea de bestuurder wel eens bestraffend moet optreden, niet zoo zeer in zijn functie van rechter als wel in die van opvoederbestuurder, ook in die gevallen, waarin de strafwet geen straf bedreigt. Deze straffen kunnen worden gerekend te vallen onder politieke maatregelen. Zoo is het nog steeds noodig boeten op te leggen wegens het wegloopen van enkele individuen bij het naderen van den bestuurder of de gewapende politie. Evenzoo mogen niet ongestraft blijven het niet opvolgen van gegeven bevelen, het niet aanwezig zijn bij zielentelling en dergelijke met de goede orde strijdende nalatigheden. Deze boeten worden in de gemeente kassen gestort. Waar het Politie-strafreglement, het Inlandsch strafwetboek dan wel een of ander Staatsblad straf bedreigt, spreekt het vanzelf dat de beklaagden voor den bevoegden rechter getrokken worden.

d Nadere inlichtingen omtrent het bestuur

Bij mijn optreden was van feitelijk bestuur geen sprake. Een enkele blik geworpen in het archief, en vooral in de Correspondentie tusschen den Assistent Resident Kalff en de Regeering, zal de juistheid van deze bewering duidelijk staven. De Heer Kalff werd voor de weinig benijdenswaardige taak gesteld, op de rapporten van zijn voorgangers het juiste licht te doen vallen. Die rapporten gaven omtrent den algemeenen toestand van dit bestuursgebied een absoluut verkeerd idee; alles was veel te fraai, optimistisch en rooskleurig voorgesteld. Zelfs was het noodig te wijzen op bepaald onware voorstellingen van toestanden en feiten. Rapporteerde de Heer Hellwig b.v. dat het koppensnellen vrijwel tot het verledene behoorde, de Heer Kalff moest rapporteeren, dat dit bericht geheel bezijden de waarheid was. Werd door den Heer Hellwig met veel optimisme over het prachtig slagen van verschillende door hem genomen proeven gerapporteerd, op den Heer Kalff rustte de plicht mee te deelen dat dit proeven allen een "failure" waren geweest.

De Bestuurder, die tot juli 1912 de leider was van de systematische exploratie, had, alleen bijgestaan door een Gezaghebber, zijn tijd hoog noodig, om zich naar de exploratieterreinen te begeven, en voor feitelijk bestuur en het maken van tournée's naar de steeds ook te voet bereikbare aan het zeestrand gelegen kampongs was geen tijd disponibel. Bij mijn optreden in September 1912 veranderde dit alles. Ik kon juist doordat ik geen bemoeienis meer had met die exploratie, mijn volle aandacht wijden aan de eigenlijke bestuurstaak. Reeds spoedig had ik mij een bepaald programma voorgeschreven, volgens hetwelk ik zou trachten eenige verbetering in den algemeenen toestand, dien ik verre van gunstig oordeelde, te brengen. Ik schreef dat programma neer in een artikel, opgenomen in het tijdschrift van B.B. (aflevering 3 deel XLIV) en dat luidde als volgt:

1. Beëindiging van het koppensnellen, van menschenroof, bloedwraak en dergelijke met het begrip van eigen rechter spelen verband houdende misdaden.
2. Het kleeden van de bevolking en daardoor het scheppen van andere behoeften dan die welke thans de Kaja-kaja heeft.
3. Afschaffing van het ruilsysteem en invoering zoo mogelijk van onze munten.
4. Verbetering van woning toestanden en

Tot slot teekende ik in dit artikel aan: "Ach neen, laat ik maar ophouden met mijn programma, want voor het eerste nummertje alleen reeds zal misschien wel een menschenleven noodig zijn". Mijn eerste streven dus was: afschaffing van het koppensnellen, dat volgens Assistent Resident Hellwig zoo goed als niet meer bestond en volgens Assistent Resident Kalff nog algemeen in gebruik was.

Ik verwijs naar mijn korte verslagen, die steeds naar waarheid al mijn verrichtingen op dit gebied mededeelden.

Het was een tuchtigings campagne op groote schaal tegen alle kampongs waarvan het bekend was, dat ze zich "en bloc" nog kortelings hadden schuldig gemaakt aan het beestachtige snellen. Die tuchtiging bestond uit: opeisning van de pas gesnelde

koppen, vernietiging van prauwen, pijlen en bogen, oplegging van boeten en veelal wegens het "en masse" op de vlucht gaan, opruiming van alle vuile hutten en krotten, waarin schedels werden aangetroffen. De tijdsduur van een menschenleven is gelukkig niet noodig geweest voor de afschaffing van het snellen; althans door lieden van de strandkampongs wordt niet meer gesneld "en bloc", zooals voorheen. 't Is mogelijk, dat individueel nog een enkel maal een kop gehaald wordt, doch ik voor mij ben met de Heeren Missionarissen van meening, dat het voorgoed uit is. De binnenlanden blijven onbesproken; daar wordt ongetwijfeld nog zeer veel gesneld; daar wonen nog kanibalen, die niet alleen de schedels, maar het geheele lichaam van het slachtoffer voor goeden buit verklaren. De Jee-anim, wien ik in juni 1915 nog een bezoek bracht en bij wie ik tropheeen van schedels en menschenbeenderen aantrof, zijn nog veritable anthropophagen. Zoolang de bestuursmiddelen niet vermeerderd worden, kan in dien toestand geen verandering komen. Door dat de groote sneltochten, zooals die in 1912 nog plaats hadden, tot het verledene behooren, is tegelijkertijd het rooven van andermans kinderen beëindigd.

Aan mij zijn uitgeleverd 3 kinderen, één door lieden van Domande, een meisje, dat één jaar lang bij mij onder dak is geweest en thans bij den Cipier van 's Lands gevangenis tegelijk met diens dochtertje wordt opgevoed. Zij bezoekt de Inlandsche school. Voorts werden door de Kondo-anim twee kinderen uitgeleverd, door hen op Engelsch gebied geroofd. Hierover is een correspondentie in het archief.

De Britsche autoriteiten zullen die beide kinderen te eeniger tijd komen afhalen, om ze aan de verwanten terug te geven. Ik schreef den Consul Generaal te Melbourne, dat het niet wenschelijk is, die kinderen, die reeds geheel eingebürgert zijn in hun nieuw[e] omgeving, weer terug te doen keeren naar de Kaja-kaja gemeenschap. Bloedwraak komt natuurlijk nog wel voor; eenige gevallen werden door het Residentiegerecht behandeld. Nu het Bestuur uitgebreid is met een Gezaghebber te Okaba en een Bestuurs assistent te Koembe, kunnen althans ter kustte dergelijke gevallen van bloedwraak niet ongemerkt blijven. Vrees voor de gevangenis is een prachtig praeventief middel tegen dergelijke op oude adat berustende misdaden.

Het kleeden van de bevolking, dat punt is nog niet in vervulling gekomen. Ik acht het ook niet gewenscht. Niets is eenvoudiger dan om het bevel te geven, dat men zich moet kleeden, maar dan is het gevolg dat men zich naar de bosschen terugtrekt en niet meer bereikbaar is.

't Eenige op dit gebied door mij verricht is, dat de kaja-kaja's zoodra ze de kotta Merauke bezoeken, zij het onderlijf gedekt moeten dragen. Ik ben ervan overtuigd, dat men zich geleidelijk zal gaan kleeden. De jonge vrouwen aarzelen niet om zodra ze als concubine door ruilhandelaren in huis genomen worden, zich dadelijk te kleeden.

Overigens moet onder de aandacht worden gebracht hetgeen Professor R. Neuhass in zijn werk over Duitsch Nieuw Guinea (in ambtelijke boekerij), op bladzij 202 en volgende over dit onderwerp schrijft. Zinnen als: Aber nicht nur vom Ästhetischen, sondern auch vom gesundheitlichen Standpunkte aus musz man jede

hierboven reeds vermelde belasting voor de Kajakaja's meende te kunnen heffen, terwijl de bestuurders door de bekendheid met alle namen, een eenvoudig hulpmiddel aan de hand hebben, om te zien, wie er op zeker tijdstip afwezig is. (eventueel op sneltocht)

De binnenlanden waren onder mijn ambtsvoorganger absoluut gesloten. Niemand mocht de rivieren opvaren, vogeljacht had niet plaats, ofschoon de jacht op paradijsvogels nooit verboden is geweest.

Toen door langdurige droogte in 1912 en 1913 de coprahandel zóó slap was en de ruilhandelaren op andere wijze moesten trachten in hun levensonderhoud te voorzien, toen achtte ik het tijdstip gunstig de rivieren Marau, Koembe en Bian open te stellen voor het drijven van ruilhandel (paradijsvogels) met de aan den bovenloop dier rivieren woonachtige minder bekende stammen. Er is toen grof geld verdiend, en de ruilers keerden met vele toen nog zeer hoog geprijsde vogelhuiden terug. Slechts één Chinees werd door de inboorlingen vermoord, overigens liepen de aanrakingen met die binnenlands wonende stammen goed af. Voor het eerst in 1914 werd officieel de jacht op paradijsvogels opengesteld, en er is dan ook tot het uitbreken van den oorlog, toen de vogels onverkoopbaar werden, een aardige duit verdiend geworden, terwijl ook nu nog, niettegenstaande den oorlog, vele personen in goeden doen komen, dank zij de paradijsvogels, die ze op voordeelige wijze hebben kunnen verkoopen.

Zooals reeds vermeld zal in 1916 een licentie stelsel worden ingevoerd, waarvan de in 's Landskas vloeiende baten een aardige bijdrage zullen vormen voor de bestuurskosten van dit nog steeds veel geld kostende land.

Voorts heb ik getracht Europeesche landbouwnijverheid in Zuid Nieuw Guine[a] in te voeren. Hiervoor wordt verwezen naar den bundel Erfpachts aanvragen, bij raadpleging waarvan zal blijken, hoe moeilijk het was, om den juisten weg te vinden, langs welken het mogelijk was, Europeeschen ondernemers een wettigen titel te bezorgen op de door hen begeerde tereinen.

Eén erfpachtsaanvraag (de Riemer) werd in gunstige overweging genomen. Indien de oorlog niet was uitgebroken, was te Bahoer wellicht reeds een perceel in exploitatie. De geheele kust, waar klapperbomen groeien is reeds aangevraagd. Vele aanvragers moeten beschouwd worden als niet ernstige gegadigden, hetgeen wel jammer is.

In het algemeen zal het dan ook niet wenschelijk zijn den termijn, die den respectievelijken aanvragers gesteld is voor het openkappen van voetpaden als anderszins, te verlangen ten einde werkelijk kapitaalkrachtige ondernemers in de gelegenheid te stellen, van hun goede voornemens te doen blijken.

Voorts is een proef genomen met de kajakaja's aan het werk te zetten, welke proef gezegd kan worden vrij goed geslaagd te zijn. Onder hoofdstuk I sub e werden de wegen reeds vermeld, die in heerdienst bij wijze van proef zijn aangelegd. Den Resident voorgesteld aan de Regeering te verzoeken de kaja-kaja-belasting 1914 en 1915, die in het gemeentefonds is gestort, te mogen benutten voor een telefoon-aanleg

Merauke - Koembe - Okaba. De Resident antwoordde hierop, dat de gelden van de negorijkas hiervoor niet gebruikt mogen worden.

Daarop werk officieel voorgesteld, die telefoonlijn van Gouvernementswege te doen aanleggen. Indien de Regeering op dat voorstel gunstig beschikt, dan zal aan de overzijde der Bian-rivier (vide Hoofdstuk I sub d) een weg moeten worden aangelegd, loopende van den rechteroever dier rivier tot Sanggasé, althans tot aan het begaanbare zeestrand. Het tracé voor dien weg is reeds gevonden en een klein wegje is reeds aangelegd. De noodige inlichtingen, en begrotingen voor dien telefoonaanleg zijn reeds aanwezig.

Verschillende voorheen nog dagelijks voorkomende gebruiken, als het begraven der dooden vlak naast de woning, het opgraven van lijken en het drinken van lijkenvocht, het levend begraven van zieke ongeneeslijke oude menschen, het misbruiken der pas gehuwde vrouw werden verboden onder strafbedreiging, clandestien zal zoo nu en dan nog wel eens de oude adat gevolgd worden, maar langzamerhand zullen die toch wel verdwijnen, aangezien het volk bang is, bepaald verboden dingen toch te doen.

Bij verschillende volksvergaderingen, die overal op zijn tijd worden gehouden, werd gewezen op den achteruitgang van het zielental en de oorzaken daarvan, en vooral werd het woord steeds gericht tot de jonge vrouwen en meisjes, die gewaarschuwd werd den tegen het ontuchtige leven met meer dan een man, en de gevolgen van de nog steeds bestaande adat dat bij zekere festiviteiten van de huwelijksvrouw eenvoudig dispensatie wordt verleend.

Met het bovenstaande meen ik in zeer grove trekken neergeschreven te hebben, wat verricht is tot verbetering der toestanden in Zuid Nieuw Guinea.

De Heer Helwig schreef in zijn nota van bestuursovername in 1910:

"Aan mij was de ruwe, doch sympathieke taak, de hoge boomen te vellen en de moerassen te dempen, thans naderen de tijd der beplanting en de oogst".

Als er iemand ruw werk verricht heeft, dan ben ik dat. Door mijn optreden waarbij soms bloed vloeide, is het koppensnellen door de kustbewoners binnen behoorlijke grenzen gebracht, en ik heb nog menige hoge boom, door mijn ambtsvoorgangers vergeten, moeten vellen.

En wat de moerassen betreft, deze trof ik aan allen ongedempt. Van beplanting en oogst kan dan ook voor alsnog geen sprake zijn.

VI Politieke toestand

a Inwendige toestand

Hoewel door mijn voorgangers in de korte verslagen steeds gerapporteerd werd, dat de politieke toestand gunstig was, meende ik bij mijn optreden te moeten rapporteren, dat die toestand minder gunstig was. Wel was de gezindheid van de inheemsche be-

volking tegenover het Nederlandsch Indische Gouvernement, of beter uitgedrukt tegenover den bestuurder van Zuid Nieuw Guinea, niet slecht, maar voor de beoordeeling der vraag of in zeker gebiedsdeel de politieke toestand al of niet gunstig is, zijn meer factoren noodig. Heele kustgedeelten waren "en masse" op sneltocht en de Missionarissen, die steeds waarschuwend de bevolking met straffen vanwege het bestuur bedreigden, moesten tenslotte het antwoord bekomen: "Och, de groote Heer te Merauke doet ons toch niets, dus waarvoor zouden wij niet op sneltocht gaan?"

Maar de groote Heer (sombanim) kwam wel: Dat was een geduchte tegenvaller.

Ik zal niet in herhalingen vervallen betreffende deze tuchtigings tournees. Na de eerste tournee langs het kustgedeelte te Okaba-Sangase keerde ik terug met 24 versche koppen. Dit aantal is later gestegen tot over de 100. En toen kwam langzamerhand de schrik er in.

Geruimen tijd werd toen niets meer omtrent sneltochten vernomen, toen het in October 1914 bleek, dat de kampong Wambi zich daaraan nog weder had schuldig gemaakt. Die kampong had zich misdragen door eenige ruilhandelaren te molesteeren, hunne varkens te dooden en den Gezaghebber en diens patrouille te bepijlen.

Bestrafing dier kampong bleek noodzakelijk en op 1 November 1914, toen de bevolking zeer driest optrad, moest van de vuurwapenen worden gebruik gemaakt en werden \pm 32 kaja-kaja's gedood.

Overigens hebben zich gedurende mijn bestuursperiode geen dergelijke feiten voorgedaan.

Ik acht thans den politieken toestand ter kust beslist gunstig. Bevelen worden zonder morren opgevolgd, de bestuursambtenaren worden overal goed ontvangen, men loopt bijna nergens meer weg, zooals voorheen en de bestuurstaak wordt interessanter en dankbaarder doordat men feitelijke resultaten ziet. Van intensief bestuur is natuurlijk nog geen sprake. De taak van den bestuursambtenaar kan gezegd worden van zuiver paedagogischen aard te zijn, het doel is eenvoudig van wilden menschen te maken.

De politieke toestand in de binnenlanden kan niet voldoende beoordeeld worden.

De aanrakingen met de binnenlands woonachtige stammen waren slechts sporadisch. Men moet zich veel misère, vermoeyenis en opofferingen getroosten, om de menschen te ontmoeten. Het zijn nomaden, zonder vaste woonbodem, niet eens langs de rivieren, dan weer in de bosschen woonachtig.

Van bestuur over die stammen is geen sprake, en zij zelve hebben niet het minste begrip van de aanwezigheid te Merauke van blanke menschen.

b Verhouding tot de omliggende rijken

De verhouding tusschen de Marindineezen en die binnenlands wonende stammen zijn niet voldoende bekend. Er bestaat vriendschap zoowel als vijandschap tusschen verschillende stammen; vijandschap wordt wel een vriendschap en omgekeerd. Die stammen snellen onder elkaar, beoorlogen elkaar ook wel, maar hiervan komt het bestuur

zoo goed als niets te weten.

VII Verhouding tot het Ned. Indische Gouvernement

Geschiedenis

Wil men de geschiedenis van Zuid Nieuw Guinea beschrijven, dan moet men feitelijk terug gaan tot het jaar 1527, in welk jaar het eiland Nieuw Guinea ontdekt werd door de Portugeezen Abren en Serrano. Men zou reeksen van ontdekkingsreizigers moeten opnoemen met opgave van het jaartal waarin de door hen gemaakte reizen plaats hadden, doch ik meen mijn opvolger daarvoor te mogen verwijzen naar de groote hoeveelheid litteratuur die in de ambtelijke boekerij te vinden is. Namen als De Ménézés, Saävedra, Inigo Ortez, Vaz de Torres, enz. spreken niet tot ons gemoed, meer bekend is de naam van Kroesen, den eersten Europeeschen bestuursambtenaar die in Zuid Nieuw Guinea geplaatst werd. Die sprong van de Ménézés op Kroesen is echter wel wat groot; zeer zakelijk kan nog het volgende vermeld worden:

Op 13 Augustus 1814 werd in eene Conventie met Engeland het bezitsrecht van den Sultan van Tidore op de Papoease eilanden en een deel van Nieuw Guinea erkend, welke erkenning bij het tractaat van Londen ddo. 17 maart 1824 niet werd herroepen. Eerst bij tractaat van 16 mei 1895 werd de Oostgrens bepaald, zooals die nu nog is (Staatsblad 1895 No. 221).

Het Gouvernement van Nederlandsch Indië bezat Zuid Nieuw Guinea slechts in naam: het eenige wat er gedaan werd, was eenig vlagvertoon. Sedert 1891 werd de Zuid-Westkust periodiek door de K.P.M. stoomers bezocht, en toen juist in dat jaar door het Britsch Bestuur klachten werden geuit over voortdurende invallen door Toegeries der Zuid-Westkust op Britsch gebied, werd te Selerieke (ten rechte Sarire genoemd) een posthouder met 10 pradjoerits geplaatst, wien het echter zoo benauid gemaakt werd, dat hij 1893 reeds het veld moest ruimen.

In 1897 werd overgegaan tot oprichting van twee bestuurs vestigingen, één te Fak-fak voor West en Zuid-Nieuw Guinea, en één te Manokwari voor Noord Nieuw Guinea, elk onder een Assistent Resident. In 1900 werd door de Engelsche Regeering met klem geprotesteerd tegen de steeds terugkeerende benden Toegeries op Britsch gebied en stelde zij zelf een eisch tot schade vergoeding in.

Toen tenslotte in dat zelfde jaar een drietal Heeren van S.S. Generaal Pel der K.P.M. in de nabijheid van Boeti het slachtoffer werden van de onbetrouwbare wilden, toe[n] greep de Regeering in en werd Zuid Nieuw Guinea tot Zelfstandige Assistent-Residentie verheven. (Staatsbladen 1901 No. 239 en 1902 No. 63)

Het Nederlandsch Indische Gouvernement zette vasten voet aan wal. De Nederlandsche driekleur werd op 7 Februari 1902 geheschen wat zooveel beteekende als "j'y suis j'y reste". Van een officieele annexatie met ceremonieel was geen sprake evenmin was wapengeweld noodig zooals in vele andere streken noodig is geweest.

Aan de eischen van het volkenrecht om bezit te bewijzen door feitelijke occupatie, was voldaan.

De eerste maanden gingen voorbij met het bouwen van een etablissement, waarvoor men alles meeg[e]bracht had. Intusschen werd getracht goede aanraking te verkrijgen met de inheemsche bevolking, doch dit wilde niet erg vlotten, de Marindineezen waren alles behalve vriendschappelijk gezind. Zoo werden op 22 Februari 1902 5 Chineeze geniewerkers en 3 oppassers gesneld en bij opsporing van hun lijken moesten eenige salvo's gegeven worden op de opdringende bevolking. De bebakeningstonnen, door één der oorlogsschepen pas geplaatst, moesten het al spoedig ontgelden. Zooveel ijzer hadden de wilden nog nooit gezien, en ze sleepten de boeien eenvoudig weg.

Het etablissement was eerst zeer bescheiden van bouw; eenvoudige bamboe-barakken dienden tot huisvesting van militairen en dwangarbeiders. Op 26 Februari 1902 deden de inwoners van Boeti een aanval op het etablissement doch ze moesten met bebloede koppen retireeren. Op ult. Maart drosten 13 Atjehsche dwangarbeiders, die allen gesneld werden, en later in Augustus overkwam hetzelfde aan 28 gedroste Atjehsche dwangarbeiders.

Kortom, de kaja-kaja's deden niet erg vriendschappelijk; ze uitten hun wrevel over onze komst door snellen, rooven van alles wat ze maar zagen en konden machtig worden (rivierboeien, vaten, koolteer en gereedschap), ja zelfs graven werden geschonden.

Daarbij kwam dat de gezondheidstoestand meer dan miserabel was; beri-beri heerste in hevige mate, zoodat evacuatie op zeer groote schaal moest plaats hebben, en er een soort paniek ontstond: iedereen wilde zoo gauw mogelijk weg, men trachtte ziek te worden (*sic!*). Eerst in Juni 1902 wordt voor het eerst eenige vriendschappelijke aanraking met de Marindineezen verkregen en er ontstond dadelijk eenige ruilhandel met lieden van de overzijde der rivier.

Ik zal met het bovenstaande volstaan hetgeen voldoende is om te doen zien, dat het creëren van de bestuursplaats Merauke geen benijdenswaardige opdracht was.

Voor de overige gebeurtenissen meen ik mijn opvolger te mogen verwijzen naar het archief. Veel trouwens is er sedert de oprichting van Merauke niet gebeurd.

Het wachtwoord was in de eerste tijden: "Exploreeren". Exploratie is de hoofdschotel van het Bestuursmenu geweest. In 1904/1905 werd de expeditie Posthumus Meyes, de Rochement van wege het K.N. Aardrijkskundig genootschap uitgezonden. De expeditie, hoe waardevol ook de verzamelde gegevens, opgenomen in het verslag dier expeditie (zie ambtelijke boekerij) waren, was een mislukking. Men kende Nieuw Guinea's binnenlanden niet.

Van een doorsteek naar de Mambaramo rivier kon dan ook geen sprake zijn, en het hooggebergte werd ook niet bereikt.

"It is easier to ascend the highest peaks of the European Alps with an Alpenstock than to cross an ordinary hill in New Guinea", schrijft de bekende d'Albertis (vide ambtelijke boekerij), en de juistheid daarvan werd maar al te zeer ondervonden.

Toen volgden verschillende verkenningen van bestuurswege. Assistent Resident Kroesen bezocht in 1905 de Digoel-rivier; zijn opvolger Hellwig maakte verschillende tochten o.a. naar de boven Koemberivier en de Engelsche grens, naar de Flamingobaai en Lorentz-rivier terwijl de Oetoemboewè nader verkend werden.

In 1907 had de 1ste wetenschappelijke expeditie onder Mr. Lorentz vanwege de Maatschappij tot bevordering van het natuurkundig onderzoek in Nederlandsche Koloniën plaats. Het Hellwiggebergte werd bereikt, het sneeuwgebergte, de Wilhelminatop niet. Daarop volgden de militaire exploratie's voorloopig onder leiding van den Assistent Resident te Merauke. Het exploratiedetachement werd ter zijner beschikking gesteld, teneinde naar diens inzichten op stelselmatige wijze werkzaam te zijn tot exploratie en voor zooveel noodig het gezag te handhaven. Tot 1912 bleef deze toestand zoo en natuurlijk ontstond al spoedig wrijving tusschen civiel en militair, zoodat dan ook in dat jaar de geheele exploratie in militaire handen overging.

Omtrent de resultaten dier exploratie valt weinig te zeggen. De verslagen zijn te vinden in het archief, de overzichtskaarten van 1 op 1000000 hebben geen groote witte vlekken meer, overigens kan niet beoordeeld worden, of die veel geld verslindende exploratie's nut gehad hebben evenredig aan de groote uitgaven daaraan verbonden.

Intusschen hadden in 1909 de 2de en in de jaren 1912-1913 de 3de wetenschappelijke expeditie's plaats, respectievelijk onder leiding van Mr. Lorentz en kapitein Franssen Herderschee aan welke expeditie's het gelukte, de eeuwige sneeuwrens te bereiken. Voorts hebben nog twee Engelsche expeditie's plaats gehad, vanwege The British Ornithologist Union, waarvan de eerste gezegd kan worden te zijn mislukt, terwijl de Heeren bij de 2de expeditie ook het sneeuwgebergte wisten te bereiken.

In October 1913 waren alle exploratiedetachementen en expeditie's uit Zuid Nieuw Guinea verdwenen. Met het exploreeren was het sedert dien afgeloopen.

Ondergeteekende heeft gedurende zij 3 jarig bestuur over dit gebiedsdeel nimmer de beschikking gehad over een stoomschip, zoodat hij aangewezen was op een zeilbootje en op zijn voeten. Van verdere exploratie zijnerzijds kon in verband ook met de weinige bestuursmiddelen geen sprake zijn.

Wat de verhouding van Zuid Nieuw Guinea tot het Nederlandsch Indisch Gouvernement betreft, zij slechts aangeteekend, dat het rechtstreeks bestuurd is.

Door de inlijving van Zuid Nieuw Guinea bij de Residentie Ambon moet alle grond, waarop door anderen geen eigendom kan worden bewezen, beschouwd worden als te zijn domeingrond.

VIII Diverse andere onderwerpen

a De toekomst van Zuid Nw. Guinea

De Assistent Residenten Kroesen en Hellwig waren beide zeer optimistisch gestemd

inzake de toekom[e]st van dit land. Alles was even mooi; alsnog alangvelden he[e]tten in de rapporten welige grasvlakten, geschikt voor veeteelt; ondrinkbaar (ook volgens de Chemische analyse) artesisch water werd beschreven als uitstekend van smaak enz. enz.; totdat de Assistent Resident Kalff eens de puntjes op de i's plaatste en een juist beeld van de toestanden begon te rapporteeren, hemelsbreed verschillende van de opgesmukte verhalen van zijn voorgangers.

Mijn streven was om van Zuid Nieuw Guinea althans iets te maken, een fundament te leggen voor een meer intensief bestuur; of ik daarin geslaagd ben, zullen mijn opvolgers beter kunnen beoordeelen dan ik zelf. Overigens ben ook ik weinig optimistisch gestemd over de toekomst. Ik beschouw Zuid Nieu[w] Guinea als het in alle opzichten meest misdeelde land, dat op Gods aardbodem bestaat. In den drogen tijd geen water, in den natten tijd te veel water; overal modder; de muskietenplaag, en daarmede gepaard gaande malaria-infectie; geen verhardingsmateriaal om behoorlijke wegen te maken; moeilijke navigatie, omdat het strand voor vaartuigen van eenigen diepgang bijkans niet te naderen is, terwijl de rivieren allen slechts toegankelijk zijn door zeer smalle geulen, en last not least een zeer weinig bevolkt land. Zie daar allerlei factoren, die bij de beoordeeling van de toekomst van een land den beoordeelaar niet anders dan pessimistisch kunnen stemmen. En waar dan nog bijkomt de aard van het volk, aan de kust reeds in zoover geciviliseerd, dat het afstand heeft gedaan van zijn misdadige gebruiken van voorheen, als kanibalisme, menschenroof enz., in de binnenlanden en in de overige kuststreken, waar het bestuur nog nimmer een voet gezet heeft, een nog absoluut wild volk, levende als nomaden[,] elkaar beoorloogende, koppensnellende en menschenetende.

Onder hoofdstuk II beschreef ik reeds het Marindineesche volk en noteerde ik mijn vermoeden, dat het volk te eeniger tijd zal uitsterven. Hoe het met de stammen in de binnenlanden en de nog nooit door het bestuur bezochte streken gesteld is, kan niet beoordeeld worden. In elk geval staat het vrij wel vast, dat gelet op de reusachtige grootte van het land, het volk zeer schaarsch is.

Het aantal zielen dat in de aan het zeestrand gelegen kampongs woonachtig is n.l. 7234 in totaal, geeft reeds te denken. Ik voor mij ben van meening, dat zoolang de kaja-kaja nog dezelfde conservatieve weinig behoefte hebbende wilde blijft zooals hij thans is, er van een vooruitgang van het land weinig kan sprake zijn. Zoolang het volk voldoende te eten heeft, zal het niet werken, om zijn levensomstandigheden, die hij prachtig vindt, te verbeteren. De coprahandel zal stationnair slap blijven, omdat de kaja-kaja's niet genegen zijn, meer klappers te ruilen, dan ze ter verkrijging van de benoodigde tabak en sieraden noodig hebben, en zoolang ze geen hand uitsteken om kwaliteit en kwantiteit der vruchten te verbeteren en te vermeerderen. De klapperbosschen, die zich achter sommige kampongs uren ver uitstrekken zouden, overgegaan in Europeesche handen, heel wat meer produceeren, nadat ze behoorlijk gedund waren, gedraineerd en onderhouden.

Het is geen vroolijk beeld der toekomst, voorwaar: Den kaja-kaja te dwingen zich te kleeden en zijn sober leventje vaarwel te zeggen, is vooralsnog niet doenlijk.

Rest dus slechts kalm af te wachten, of de reeds meermalen geuite vrees van uitsterving bewaarheid wordt; dit kan reeds bij de eerstvolgende zielentelling blijken. Blijken de cijfers zeer erg achteruitgegaan, dan kan men met wiskunstige zekerheid zeggen, dat over eenige decennia het Marindineesche ras zal zijn uitgestorven.

Met heel wat minder omslag, dan thans noodzakelijk is, zullen dan die klapperbosschen in Europeesche handen kunnen overgaan. Eerst dan zal misschien Zuid Nieuw Guinea vooruit kunnen gaan op economisch gebied. De kaja-kaja houdt naar mijn bescheiden meening den vooruitgang van het land tegen.

Deze redeneering zal door velen bestreden worden; een land zonder volk is een onding, zullen velen zeggen. Onze Australische bureu zullen mijn zienswijze wellicht beâmen; ook daar is in sommige streken, ik noem b.v. Thursday-Island, dat toch ongetwijfeld bewoond is geweest door "natives", de inheemsche bevolking verdwenen.

Is er aan dat uitsterven niets te doen; is dat op de Marindineesche bevolking rustende fatum niet te keeren? Zie daar een vraag, die bezwaarlijk beantwoord kan worden.

Een andere vraag is, of niets in die richting moet beproefd worden, en uit een etisch oogpunt heb ik voor mezelf die vraag in bevestigenden zin beantwoord.

De Missionarissen hebben nog hoop, door het scheppen van model dorpen en een op gezonder basis berustend familieleven te creëeren, maar die resultaten zijn slechts poover.

Zij hebben dat gedaan op mijn instigatie; in Okaba gaan de zaken vrij goed en kan men werkelijk spreken van een nieuw goed bewoond dorp, doch te Merauke zijn de resultaten: "nihil". Maar naar mijn idee zal deze goede bedoeling slechts het einde opschorten of tot een later tijdstip verschuiven. Wellicht zou kunnen helpen een geneeskundige behandeling op grooten schaal van het met allerlei ziekten behepte volk ter kust. Twee Inlandse Artsen erbij, ter plaatsing op de kustgedeelten tusschen Merauke en Bian-rivier en Bian-rivier-Prinses Mariannestraat; prophylactische kinineverstrekking ter bestrijding van de endemisch heerschende malaria, op alle 3 kustgedeelten een goed hospitaal waaruit de kaja-kaja's niet eerder dan volkomen genezen zouden moeten worden ontslagen. Eerst dan, als het weerstandsvermogen van het volk verbeterd is, als de vele geslachtsziekten binnen beperkte grenzen zullen zijn teruggebracht, kan wellicht sprake zijn van een vermeerdering van progenituur.

Het Nederlandsch Indische Gouvernement heeft reeds veel, zeer veel ten koste gelegd aan zijn bezitting: Zuid Nieuw Guinea, maar hoeveel van die uitgaven kwamen direct ten goede aan de Inheemsche bevolking? Al zeer weinig! Helaas is veel geld vermorst aan werken, die nooit in gebruik zijn genomen (steiger bij de kolenloods) of niet het minst nuttige effect hebben gehad (cultuurtuin) en sedert mijn bestuur heb ik er steeds naar getracht nieuwe inkomsten te scheppen, zoodat veel voorstellen tot vermeerdering der uitgaven van mij niet zijn uitgegaan, ongerekend dan mijn voorstel tot bestuursuitbreiding, de inwilliging waarvan dan toch in het belang is geweest van den algemeenen toestand. Het bovenstaande denkbeeld betreffende die geneeskundige

behandeling uit te voeren, kost geld, zeer veel geld, en de vraag is 't of de resultaten evenredig zullen zijn aan het nut ervan. In deze slechte tijden acht ik het nemen van een dergelijke proeven beslist onverantwoordelijk. Na den oorlog zou men de proef kunnen nemen. Een voorstel ter zake aan den Resident werd ingediend, waarvoor verwezen wordt naar mijn missive ddo. 22 juli 1915 No. 943.

De taak van den besturenden ambtenaar te Merauke of de onder hem dienende Gezaghebbers zal voorloopig nog wel blijven dezelfde, zooals ik die bij mijn optreden gesteld heb, dat is: afschaffing en uitroeiing van alle gebruiken en gewoonten, die een volk stempelen tot een wild volk. Langzamerhand zoude kunnen worden gedacht aan oprichting in de kampongs van kleine schooltjes, tot opvoeding der kaja-kaja jeugd, zooals ook reeds te Makalin thans plaats heeft doch het onderwijs zou zich moeten bepalen tot goede manieren, de Maleische taal, kennis van ons muntstelsel, en de eerste beginselen van rekenkunde. Lezen en schrijven acht ik voorloopig nog beslist onnoodig.

Voorts zullen langzamerhand de meer binnenlands woonachtige stammen onder handen moeten worden genomen. We kunnen ons toch niet vergenoegen met een daadwerkelijk bestuur alleen aan het zeestrand en met een bestuur in naam van het overig Zuid Nieuw Guinea. Hiervoor zal bestuursuitbreiding noodig zijn.

Indien mijn vervanger een bestuurder is, die land en volk interessant vindt, die lichamenlijk bestand is tegen klimaat, vermoeienis en ontbering van tijd tot tijd, dan twijfel ik er niet aan, of de algemeende toestand zal ook onder hem vooruit gaan.

b Invoering van Europeesche landbouw-nijverheid

Aangelokt door een in mijn verslag over November 1912 voorkomende mededeeling, dat duizenden klappers liggen te rotten achter de kampong Bahoer, kwam een rekest binnen, houdende het verzoek om een wettigen titel te mogen erlangen op een gedeelte dier in dat verslag vermelde klapperbosschen. Ik stelde den rekestrant den Heer de Riemer voor, persoonlijk over te komen, primo om met eigen oogen te zien en secundo om door het overkomen te bewijzen dat de aanvraag niet met louter speculatieve bedoelingen was ingediend. De Heer de Riemer heeft aan dien raad gevolg gegeven en het erfpachtsrecht is hem toegezegd geworden, onder vele voorwaarden, te vinden in het Gouvernements besluit ddo. 18 November 1914 No.36. Eén der voorwaarden is o.a. dat deze toezegging als van rechtswege vervallen moet worden beschouwd bijaldien de inschrijving van het toegezegde erfpachtsrecht niet zal zijn geschied vóór of uiterlijk op 18 November 1915; deze termijn van inschrijving is echter verlengd geworden tot 14 Nov. 1916.

Voorts zijn er nog 9 aanvragen ontvangen, allen betrekking hebbende op klapperbosschen ter kust. Die aanvragen zijn allen gezonden aan de betrokken Gezaghebbers bij het B.B. met opdracht om na verloop van den termijn door den Resident voor het openkappen van voetpaden enz. gesteld, te rapporteeren of er iets en zoo ja, wat er geschied is, om de aanvraag in verdere behandeling te kunnen nemen. Hoewel zulks

niet met zekerheid kan geconstateerd worden, beschouw ik al die 9 rekesten als ingediend met speculatieve bedoelingen. Ook de te Merauke aanwezige Merauke-Compagnie acht ik in deze niet als een ernstig ondernemend handelslichaam.

Het moet onwenschelijk geacht worden, op verzoeken om verlenging van den door den Resident gestelden termijn gunstig te adviseeren. Het verdient voorts aanbeveling bij verdere toezeggingen van Regeeringswege als voorwaarde te stellen; de oprichting in Zuid Nieuw Guinea van een klapperolie-fabriek ter bewerking van het ruwe product. Ook het ontstaan van Nijverheid kan Zuid Nieuw Guinea niet anders als ten goede komen.

[c] *Handel*

Er is gedurende de 3 jaren van mijn bestuur eenige vooruitgang te bespeuren inzake de handel. De Merauke-Compagnie heeft haar kapitaal pas met een half millioen kunnen vergrooten; de C.H.V. zendt met elke boot een reiziger zoodat er nog al betrekkelijk veel omgaat. Door den oorlog is natuurlijk eenige malaise ontstaan, doch bevreemdend is het, dat niettegenstaande de slechte toestanden, de paradijshuiden toch nog steeds een behoorlijken prijs opbrengen.

De handel in Zuid Nieuw Guinea is overigens gebaseerd op een in-voezen grondslag. Het spreekt vanzelf, dat de handelaren het niet moeten hebben van de dagelijks voorkomende consumptie artikelen die op de hoofdplaats benodigd zijn; zij moeten hun winsten trekken uit den coprahandel. Hiervoor moet zij hun mannetjes overal op de kust hebben, hun kakidagang, zooals ze hier genoemd worden, ter opkoop (ruiling) der klappers van de kaja-kaja's met tabak, dekens, messen enz. En nu doet het treurig verschijnsel zich voor, dat bijna alle kakidagang tot over hun ooren in de schuld zitten bij hun principalen te Merauke. Zoo'n ruilhandelaar krijgt op crediet een flinke hoeveelheid ruilartikelen, en als hij nu maar geregeld zijn copra zond, zou binnen afzienbare tijd die schuld wel gedelgd zijn. Maar helaas is het in de praktijk gansch anders.

Hij raakt zijn ruilartikelen wel kwijt, maar de taukey te Merauke krijgt niet de hem competeerende copra. Clandestiene verkoop aan andere opkoopters heeft gedurig plaats tegen contante betaling en er wordt zwaar gedobbeld, een kwaad waaraan met de weinige bestuursmiddelen weinig te doen is. Op die wijze geraakt de ruilhandelaar door nieuwe voorschotten, hoe langer hoe meer in de schuld, net zoolang tot het den groothandelaar verveelt en hij een Civiele actie tegen den ruilhandelaar instelt. Zeer vele zaken zijn door mij afgedaan, maar niettegenstaande de berechting blijven vele ruilhandelaren schuldenaar, omdat een executie van het vonnis eenvoudig geen enkele kans op slagen aanbiedt. De handelaren zijn intusschen in de laatste jaren wel iets voorzichtiger geworden bij de keuze hunner ruilhandelaren en bij het geven van crediet, terwijl de vele uitgesproken veroordeelingen ook wel in preventieven zin een gunstige uitwerking hebben gehad.

d Gewestelijk vaartuig Nautilus

Dit vaartuig tijdens het bestuur van den Assistent Resident Kalff aangevraagd, en na mijn optreden door den bouwmeester te Thursday-Island afgeleverd is een zeer bruikbaar zeilvaartuig, voldoende zeewaardig, netjes betimmerd maar..... er is geen W.C. en geen badkamer..... dus voor den besturende ambtenaar, die veel reist een zeer oncomfortabel vervoermiddel. Een reisje van Merauke naar Okaba of omgekeerd duurt indien er tegenwind is drie etmalen. Ik behoef zeker wel niet in verdere details te treden, om aan te toonen, hoe onaangenaam een dergelijk reisje voor den bestuurder is.

Te Okaba is een klein riviertje de "Kelei", waar de Nautilus, gelet op haar diepgang wel in kan ankeren. Is het vaartuig er evenwel in, dan kan het, indien er tegenwind en zware branding is, er niet meer uit, en moet dagelijks een poging gewaagd worden om met behulp van ankers en touwen het ruime sop te bereiken.

Mijn voorstel was dan ook om zoo spoedig mogelijk een motor in de Nautilus te plaatsen. Met den Consul der Nederlanden te Thursday-Island werd daarover reeds gecorrespondeerd en na volledige inlichtingen en prijsopgave bekomen te hebben, ging het voorstel aan de Regeering uit. Tot dusver werd geen ander bericht ontvangen.

Voor het bestuurs toezicht acht ik het beslist noodzakelijk, dat de Assistent Resident zich steeds, ongeacht de al of niet aanwezigheid van wind of de windrichting naar Okaba of Koembe kan begeven, wanneer hij dat noodig acht, terwijl hij in het bezit van een motorlogger veel beter in staat zal zijn, de rivieren zoover mogelijk op te varen teneinde eindelijk ook eens met de aan die rivieren woonachtige stammen in zoo mogelijk nauwere aanraking te komen.

e Financiële positie der te Merauke geplaatste ambtenaren en beambten

Mijn ambtsvoorgangers Kroesen en Hellwig hebben de weinig te apprecieeren eigenaardigheid gehad, bij hun aftreden voor te stellen over te gaan tot de intrekking van tot en met hun bestuur toegekende wettige bijverdiensten of toelagen.

De Heer Kalff heeft ook die eigenaardigheid behoorlijk in het licht gesteld en ter zake opnieuw voorstellen gedaan. Ook ondergeteekende heeft getracht de toelage wegens dure levenswijze of uit dienstbelang weer in te voeren, doch er zijn geen termen gevonden, daarop in te gaan. Toch blijf ik het wenschelijk achten, dat officieel worde uitgemaakt, of dat Merauke een plaats is als elke andere afdelingshoofdplaats of dat er allerzins termen zijn allen daar dienenden ambtenaren een toelage te geven. Thans is de toestand vrij eigenaardig. Alleen de ambtenaren bij het B.B. hebben geen toelagen, noch de Assistent Resident, noch de Gezaghebber, noch de Klerken enz. Alle overige tot andere Departementen behorende ambtenaren genieten wel een toelage.

De Waterstaatsambtenaar heeft f 50. = extra.

De Inlandsche Arts heeft boven zijn tractement *f* 40. = detacheringsgeld en bovendien *f* 2.- daggeld. De Inlandsche Godsdienstleeraar geniet *f* 15.- toelage. De Gewapende politie heeft eveneens een toelage, de Detachements Commandant *f* 20.= en de politie dienaren allen *f* 5.- De Cipier heeft *f* 10.- toelage.

Zoodra de toestanden weer normaal zijn, geef ik mijn opvolger in overweging, deze zaak tot een billijker oplossing te brengen.

f Onwettig grondbezit

Er is in Merauke nooit de hande gehouden aan Staatsblad 1912 No.177, omdat dezerzijds betwijfeld werd, of Merauke wel domeingrond was, aangezien een domeinverklaring feitelijk nimmer had plaats gehad. Bij de inlijving van Zuid Nieuw Guinea bij Amboina kon dadelijk worden overgegaan tot het nemen van maatregelen tot opheffing van het onwettig grondbezit.

In Juli 1915 kwam de Landmeter van Amboina, maakte van de geheele plaats een kaart; alle door Europeanen en Vreemde Oosterlingen onwettig geoccupeerde terreinen werden in kaart gebracht en binnenkort zullen de perceelen wel in eigendom aan de aanvragers worden toegezegd.

g Drink-wasch en badwater voorziening

Deze eischt dringend verbetering. Bij Besluit van den Directeur der Gouvernements Bedrijven ddo. 6 Maart 1914 No. 2686, werd reeds machtiging verleend op nieuw eenige artesische boringen te Merauke te doen, en tot onderzoek c.q. herstel en schoonspoeling van de bestaande putten, doch tot heden werd niets meer vernomen.

Aangezien er van hier uit monsters water zijn opgezonden die ter beoordeeling van de mogelijkheid van chemische zuivering naar Europa zouden gezonden worden, heb ik niet herinnerd aan de overkomst van een boormeester.

Het verdient echter aanbeveling, dit voor Merauke van het hoogste belang zijnde onderwerp niet uit het oog te verliezen en eens te informeeren, hoe het met die uitzending van een boormeester gesteld is.

Merauke 15 October 1915.

De aftredend Assistent Resident
van Zuid Nieuw Guinea.

(w.g.) L.M.F. Plate.

4. BERKHOUT, L., VERVOLG MEMORIE VAN OVERGAVE AFDEELING
ZUID NIEUW-GUINEA, MERAUKE 1917 [MMK 413]

Afschrift voor Afd. E.B.

Vervolgmemorie op de memorie van Overgave van het Bestuur over de afdeeling Zuid Nieuw-Guinea, opgemaakt overeenkomstig Bijblad 7737a door den Assistent-Resident L.M.F. Plate ddo 15 October 1915.

I Aardrijkskundige beschrijving

a Ligging, groot[t]e, grenzen

b Algemeene gesteldheid van den bodem

Door de vestiging van een bestuurszetel aan de boven Merauke en Boven Digoel rivier kunnen die streken meer bekend worden, mits als Gezaghebbers daar geplaatst worden, flinke valiede menschen, met zin tot exploreeren.

Ten einde de ambtenaren in staat te stellen de door hen verkregen gegevens in kaart te brengen, werd aan het Topografisch Bureau te Weltevreden gevraagd om van elk stroomgebied kaarten te vervaardigen van 1 op 100.000. Hoewel mij de hulp voor de vervaardiging werd toegezegd, heb ik de kaarten tot heden nog niet ontvangen. Meer bovenstrooms in de Merauke en Bianrivier vindt men prachtige hoge gronden geschikt voor cultures.

c Kusten

d Rivieren

e Wegen en paden

Behalve, dat de in de nota van mijn voorganger genoemde wegen werden verbeterd, werd een weg aangelegd tusschen

Oeroem en Bahoer

Merauke - Berim

In voorbereiding is een weg tusschen Berim en Serire en tusschen Sanggasé en de Bian rivier.

De wegen Merauke - Vuurtoren,

Merauke - Berim,

Merauke - Oeroem zijn thans allen met een licht voertuig te berijden.

f Kampongs

Een enkele maal vlucht de bevolking nog en masse, voornamelijk indien zij weten gestraft te zullen worden voor door hen begane overtredingen.

g Plantengroei

h Klimaat en moessons

II Bevolking

a Afkomst, stam en klasseverdeeling

b Sterkte

De gehouden zielentellingen wijzen ten duidelijkste uit dat het Marindineesche ras aan het uitsterven is. Trouwens dit feit is reeds vele malen en sinds lange jaren geconstateerd.

Bij onze komst alhier was het volk reeds sterk in zielental aan het afnemen, hetgeen kan blijken uit verlaten kampongs en het steeds kleiner worden der kampongs.

De ondervolgende cijfers toonen ten duidelijkste aan, dat indien niet het noodige wordt verricht, dit volk binnen niet al te langen tijd van den aardbodem zal verdwijnen.

	1915	1916	1917
Ressort Merauke	1034	1000	844
" Koembe	2420	2328	2289
" Okaba	3750	3672	3674 ¹
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	7204	7000	6807

¹ Dit getal geeft niet het juiste inzicht daar hieronder verscheidene personen voorkomen die eerst thans in de kampongs zijn teruggekeerd na de in 1914 plaats gehad hebbende tuchting van het Wambi complex.

Gemiddeld gaat het zielental dus elk jaar 200 achteruit, na ruim 30 jaar zou dus geen enkele Marindinees meer in leven zijn.

De vraag is: moeten we door drastische maatregelen, die geheel indruischen tegen de adat en die de persoonlijke vrijheid van de menschen aanranden het volk tegen uitsterven behoeden, dan wel mogen we hier lijdelijk toezien dat het volk verdwijnt.

Wordt het eerste gedeelte van de vraag bevestigend beantwoord zoo zullen m.i. de volgende maatregelen noodig zijn.

- 1e. een keur in het leven te roepen waarbij straffen worden bedreigd tegen het zich niet onder behandeling stellen bij ziekten.
- 2e. verplichte opname in het hospitaal.
- 3e. een keur op het houden van geneeskundig onderzoek op alle naar het binnenland gaande personen.
- 4e. de bevolking te dwingen in behoorlijke huizen te wonen en wel gezin bij gezin.
- 5e. Het gezonde deel der bevolking te doen wonen in aparte kampongs.
- 6e. het bevorderen van jonge huwelijken.
- 7e. opdat snel recht gedaan kan worden het misbruiken van jonge vrouwen op hun huwelijksdag te straffen met 3 maanden ten arbeid stelling.
- 8e. Het verbieden van de oprichting en het onderhouden van getad[...].

Ten einde dit regime te kunnen doorvoeren zoude te Merauke een Europeesch Civiel Geneesheer gevestigd moeten zijn, aan wien twee Indische artsen zouden zijn toe te voegen benevens het noodige verplegingspersoneel.

Zou het hier geen prachtig arbeidsveld zijn voor het Leger des Heils?

Het model dorp der missie te Merauke onderging eenige uitbreiding. Er worden flinke gezinswoningen bijgebouwd, waarvoor de bevolking zelve het hout haalde en bezaagde. Ook de krotten van de modelkampong te Okaba zullen verdwijnen, ook daar worden flinke huizen gebouwd.

Gedurende mijn verblijf alhier gelukte het mij eenige bijzonderheden omtrent de Majefeesten te verzamelen. Het bleek mij dat ook deze feesten eigenlijk niets anders zijn dan erotische feesten. Vandaar ook dat ze werden verboden.

c *Godsdienst*

d *Taal*

e *Bewapeningen en vechtwijzen*

f Woningen en gebouwen

De inrichting der huizen is zeer eenvoudig.

Verdeeling in vertrekken bestaat niet. De voornaamste stijlen die de nokbalk dragen staan gewoonlijk aan de binnen zijde van het huis. Deze stijlen zijn evenals de nokbalk van hard hout en worden in den grond geplant. De voorwand wordt als volgt samengesteld. Tusschen hard houten stijlen, wordt de stengel van het blad van de sagopalm (gaba²) aangebracht. Deze stijlen worden daarna middels lianen of andere slingerplanten stevig aan elkander verbonden. De gaba² wordt dikwijls eerst half verbrand waardoor men het voordeel geeft, dat ze langer duurt en men ze recht kan buigen. In de voorwand wordt een gat uitgespaard voor de deur, benevens bovenaan een kijkgat en beneden een gat voor de honden. De achterzijde van het huis wordt geconstrueerd als de voorzijde doch komen hier geene openingen in voor. Een enkele maal worden er 2 kleine gaten in uitgespaard om hierdoor de steelen van den tros pisang te steken. In de laatste jaren vindt men soms aan de achterzijde soms aan de zijkant van de huizen een soort dicht venster hetgeen geopend wordt door het uithalen van de noodige gaba² of bamboe. Het hierdoor gevormde gat dient als nooddeur, het werd vroeger niet in de huizen aangetroffen.

De huizen moeten onderscheiden worden in mannen- en vrouwenhuizen. Deze verschillen slechts in grootte, niet in bouwtrant of vorm. De mannenhuizen zijn kenbaar aan hun grootte en aan de versieringen daar deze nooit voorkomen op vrouwenhuizen. Deze versieringen, zeer verschillend bestaan meestal uit de voorstelling van een penis en zijn gemaakt uit de buitenste bast van de sagopalm. Voorts treft men als versiering ook aan, het zwaard van de zaagvisch, een ster, varkens-, honden- en kangoeroekoppen. De zijwanden worden gevormd als de voorwand, doch met dit onderscheid dat zij meestal samengesteld worden uit bamboe en zeer zelden uit gaba².

Het dak wordt op de volgende wijze samengesteld. Van de nokbalk naar de zijwanden worden gaba² stengels die eerst gedroogd zijn gelegd. Daarover wordt de atap gelegd. Het dak steekt aan een zijde van de nokbalk uit en wordt tot dat uiteinde bedekt. De andere zijde van het dak wordt niet geheel bedekt, sluit dus niet aan. Het voordeel dat hierdoor verkregen wordt is, dat de rook het huis kan verlaten. Als het regent hindert het den bewoners ook niet, omdat de regen dan midden in het huis valt en dit deel toch niet gebruikt wordt. De atap wordt tegen het opwaaien bezwaard met klapperblad of bamboe. 't Eigenaardige is dat elke man moet zorgen dat dakgedeelte te maken hetwelk boven zijn slaappleats is gelegen.

g Middelen van bestaan

h Gezondheidstoestand

De gezondheidstoestand van den kaja kaja over het algemeen is zeer ongunstig.

De meest voorkomende ziekten zijn venerische aandoeningen en malaria. Voorts zijn vele kaja2's behept met schurft en komen nog al vele gevallen van verlammingen voor.

Deze venerische ziekten zijn hoogstwaarschijnlijk, men zou haast kunnen zeggen, ingevoerd, nadat ons bestuur zich hier heeft gevestigd. De losheid van zeden van den Marindinees, die zijn vrouw voor een pakje tabak ten gebruike afstaat aan een vreemde deling benevens de verschillende afschuwelijke sexueele misbruiken, hebben gemaakt dat deze venerische ziekten zulk een uitbreiding hebben gekregen.

i Onderwijs

Een schooltje opgericht te Alakoe (ressort Okaba) heeft een kwijnend bestaan. Daar de oudere kaja2's het nut van onderwijs niet inzien, worden kinderen, die nog absoluut niet in aanmerking komen om in de gotade te worden opgenomen, verklaard te behoren tot de klasse der "arei-patoors". Deze mogen overdag niet vrij in de kampongs rondloopen en kunnen dus ook niet de school bezoeken.

Zoo worden ook de meisjes reeds zeer jong opgenomen in de klasse der wahoekoes. Te Koembe zal ook een proef genomen worden met het oprichten van een school.

j Economische toestand

De bevolking leeft uitsluitend van sago, pisang, oebi en klappernoten. Van deze voortbrengselen heeft zij overvloed met het gevolg dat de bevolking zich rijk voelt. De klappers die ze niet noodig heeft voor haar eigen gebruik, ruilt ze tegen dekens, tabak, spaden etc.

Aan haar landbouw besteedt ze zeer weinig moeite. De klappertuinen lijken meer op klapperbosschen. Van een geregelde aanplant is geen sprake. De boomen staan dicht op elkaar, zoodat ze slechts zeer weinig vruchten dragen.

In het jaar 1916 werd de uitdunning ter hand genomen. In het ressort Okaba zijn de strandtuinen reeds voor het grootste deel uitgedund met het gevolg dat in 1917 een zeer groote oogst werd verkregen. Ook in het ressort Koembe werd met het uitdunnen en schoonmaken een aanvang gemaakt. In het ressort Merauke is men daar thans mede bezig.

De handel in Merauke is geheel in handen der N.V. Merauke Compagnie en Vreemde Oosterlingen.

De Inheemsche bevolking drijft slechts ruilhandel in klappers.

III Voortbrengselen

a Uit het dierenrijk

b Uit het plantenrijk

IV Transportmiddelen

a te Land

b te Water

V Bestuur

a Algemene inrichting

Met de inzichten omtrent het plaatsen van een Gezaghebber te Koembe, welke zijn neergelegd in de Memorie van Overgave van den Assistent-Resident Plate kan ik mij niet vereenigen.

De toestanden van het ressort van den Inlandsch Bestuursassistent te Koembe zijn thans zoodanig dat het m.i. niet meer noodig is om aldaar een beambte te vestigen. Wanneer te Merauke een flinke, voor zijn taak berekende Gezaghebber wordt geplaatst, is het m.i. niet te bezwarend om deze ook met het bestuur van het ressort Koembe te belasten, met uitzondering van de nabij de Bianrivier gelegen kampong Demande, die bij het ressort Okaba gevoegd moet worden.

Koembe is gelegen op $\pm 5\frac{1}{2}$ uur loopen van Merauke, de uiterste kampong nl. Onggari is van daar 3 uur loopens verwijderd dus gemakkelijk in 2 dagen te bereiken. De Inlandsch Bestuurs Assistent te Koembe zou dus vrij gemaakt kunnen worden en aan hem als standplaats kunnen worden aangewezen, een nader vast te stellen plaats aan de Boven Bian rivier.

Aan deze plaatsing zou het groote voordeel zijn verbonden dat er een einde zou komen aan de nog steeds aldaar plaats hebbende sneltochten en dus het bestuur invloed zoude krijgen vanaf die plaats tot aan de kust. Voorts zou die vestiging middels wegen verbonden moeten worden met de Digoel en de boven Merauke rivier. Volgens ing[e]wonnen berichten bij vogeljagers moeten er thans reeds vrij goede wegen (Khoei kai, koe- snellen, kai = weg) de Bian met de Merauke rivier verbinden. Deze weg snijdt de Koembe rivier en zou dus het bestuur aan de boven Koembe ook aan den Bestuurs Assistent van de Boven Bian opgedragen dienen te worden.

Omtrent eene verbindingsweg met de Digoel kon ik geene voldoende gegevens verkrijgen, doch bestaat er volgens de door de exploratie gemaakte kaart een voetpad. De aldaar geplaatste Bestuurs Assistent zou de beschikking moeten hebben over [...]

brigade gewapende politie, een motorboot en een vlet en zoude hem evenals aan de op de Digoel en boven Merauke te plaatsen niet Europeesch Detachements Commandanten een toelage zijn toe te kennen uit dienstbelang. De dislocatie zou dus alleen een uitgaaf vorderen voor een motorboot en vlet.

b Belastingen

Behalve de reeds genoemde belastingen zijn nieuw ingevoerd. Bij Staatsblad 1916 No.69 is de algemeene belasting op de bedrijfs- en andere inkomsten van de Inlandsche bevolking buiten Java en Madoera (Staatsblad 1914 No.130) op de inheemsche bevolking in een gedeelte van de afdeeling Zuid Nieuw Guinea van toepassing verklaard.

Staatsblad 1916 No.197 geeft de voorschriften tot regeling van de jacht op paradijsvogels, papega[a]iachtige vogels en kroonduiven in deze afdeeling.

c Rechtswezen

d Nadere inlichtingen omtrent het bestuur

De verzorgers van de uit Britsch Papoea geroofde kinderen krijgen van het bestuur aldaar zes gulden per maand. De Lt. Gouverneur van Britsch Papoea bepaalde in November 1915 dat deze kinderen bij hunne verzorgers alhier zouden blijven.

VI Politieke Toestand

a Inwendige toestand

b Verhouding tot de omliggende rijken

VII Verhouding tot het Nederlandsch Gouvernement

Geschiedenis

Merauke, 20 October 1917.
de Assistent-Resident,
w.g. L. Berkhout.

APPENDIX: RAPPORT VAN DEN ASSISTENT RESIDENT VAN ZUID-NIEUW-GUINEA, 1906.

Rapport van den Assistent Resident van het gewest Zuid-Nieuw-Guinea, in voldoening aan de Gouvernements missive dd. 5 December 1905 No. 4053, aangeboden bij zijne missive dd. 30 Juni 1906 No. 512/1.

Bijlagen: A en B.

I Grondgebied, in verband met de vorderingen van den Exploratie-arbeid

Het grondgebied der ingevolge Staatsblad 1902 No. 63 tot een afzonderlijk gewest verheven tijdelijke afdeling Zuid-Nieuw-Guinea bestaat uit het gedeelte van Nederlands-Nieuw-Guinea van Hoek Steenboom (ten rechte eiland Naurio op 136° 52 O.L. en 4° 56' Z.B. gelegen) tot de monding der Bensbachrivier (141° O.L.).

De afstand over zee tusschen genoemde beide grenspunten bedraagt ±485 Eng. zeemijlen.

In Februari 1902 werd een begin gemaakt met de vestiging van ons be[s]tuur in die streken door de oprichting van een Civiel en Militair etablissement op den linker-oever der Meraukemonding. Sedert werd onafgebroken voortgegaan met de exploratie van dit onmetelijke, nagenoeg nog geheel onbekende grondgebied.

Met behulp van de flotieltjevaartuigen "Ceram", "Asahan" en "Koetei" en de achtereenvolgens alhier gestationneerde Gouvernements Stoomers "van Doorn", "Lombok" en "Valk" werd de geheele kustlijn met hare talrijke groote en kleine riviermondingen nauwkeurig opgenomen en in kaart gebracht, welke werkzaamheden in April jl. voltooid werden door de opneming van het tusschen de Oostbaai en den Noordelijken ingang der Prinses Marianne straat (Moeli) begrepen kustgedeelte.

Met den hydrographischen arbeid ging ook steeds gepaard exploratie door de besturende [...] successievelijk met alle aldaar gevestigde stammen herhaaldelijk aanrakingen verkregen werden.

De kuststreek beoosten Prins-Hendrik-eiland, de zoogenaamde "Zuidkust", verschilt in haar formatie en bevolking opvallend van de zich Noord-west[e]lijke daarvan uitstreckende, de zoogenaamde "Zuid Westkust".

Eerstgenoemde bestaat uit eene zich hier en daar tot eene duinenrij verheffende smalle zandstrook, zich uitstreckende vanaf den zuidelijken ingang der Prinses Mariannestraat tot aan de strandkampong Sariere ± 5 uur gaans beoosten de Meraukemonding gelegen. Vandaar tot aan de Bensbachrivier vertoont de kust een laag en moerassig karakter, onafgebroken met uitgestrekte rizophorenboschen bedekt zijnde. De hooge zandkust is vrij goed bevolkt door inboorlingen, gevestigd in ± 80 groote en kleine permanente kampongs aan het strand of in de middellijke nabijheid daarvan gelegen.

Zij is bijzonder geschikt voor de cultuur van klapperboomen, getuige de uitge-

strekke, goed onderhouden tuinen der inboorlingen. De achter die zandstrook gelegene gronden zijn laag en veelal drassig, doch op vele plaatsen op niet onverdienstelijke wijze door de bevolking in vruchtbare tuinen herschapen.

Vanaf de Sariere tot aan de Britsche grens bevinden zich geene blijvende nederzettingen aan de kust. Slechts enkele tijdelijke verblijfplaatsen van diep landinwaarts gevestigde stammen, die gebruik makende van de talloze krekten, zich nu en dan voor de vischvangst naar het strand begeven.

De zuidkust wordt door eenige groote en tal van kleine rivieren en krekten doorsneden, waarvan alleen de Byan (Dewinka) en de Merauke voor zeeschepen van middelmatige grootte bevaarbaar zijn, terwijl van de Bollake-rivier slechts de monding toegankelijk is voor Gouvernementsstoomers.

Laatstgenoemde evenals de Wammal en de Koembe zijn alleen bevaarbaar voor kleine rivierstoomers. Alle genoemde rivieren zijn reeds met behulp van de Gouvernements stoomers, stoombarkas dan wel roeivaartuigen over het grootste gedeelte van haren loop verkend en in kaart gebracht, waarbij herhaaldelijk met de in haar stroomgebied gevestigde stammen vriendschappelijke aanrakingen werden verkregen, die zooveel als mogelijk ook onderhouden worden.

Eene exploratie der groote rivieren tot aan haren oorsprong heeft nog niet plaats gehad. Vele verschijnselen alsook de verklaringen van inboorlingen wijzen erop, dat zij afwateringen zijn van reusachtige moerassen en plassen, die op hunne beurt door den overgrooten waterrijkdom van het Centrale gebergte worden gevormd.

De kuststreek tusschen de Merauke en de Bensbachrivier, die slechts tal van onbeduidende rivieren en krekten bevat, werd herhaaldelijk doorkruist, waarbij met vele deels in geregelde kampongs levende, deels nomadisch zwerfende stammen, werd kennis gemaakt. Men is echter nog niet in geslaagd om over land tot de Britsche grens door te dringen, telkenmale na drie of vier marschdagen op een onafzienbaar, diep moeras stuitende.

Deze pogingen zullen echter herhaald worden, met behulp van betrouwbare gidsen.

Daarentegen werd reeds in 1903 tijdens de verkenning met eene sloepenflotielje van de Wangoe (Toro), linker zijrivier van de Merauke de Britsche grens bereikt n.l. het snijpunt van eerstgenoemde rivier met de denkbeeldige grenslijn.

Het tot dusverre geëxploreerde stroomgebied der rivieren ter zuidkust draagt voor zoover betreft de bodemformatie en plantengroei nog hetzelfde karakter als de eigenlijke kuststreken.

Nog een paar honderd mijlen boven hare monding rijzen de oevers der Merauke-rivier niet hooger dan 2 à 3 meter boven de laagwaterlijn. De eindelooze, in den Westmoesson voor een groot deel drassige alang² vlakten, nu en dan afgewisseld door ijle bosschen, worden hier en daar zandruggen doorsneden, die zich nergens boven eene hoogte van 5 à 6 meter verheffen.

Voor veeteelt en padicultuur met behulp van drainage en irrigatie zouden die streken wel de noodige geschiktheid bezitten.

De talrijke aan de zuidkust en in den benedenloop der aldaar uitmondende rivieren gevestigde stammen vertoonen in uiterlijk voorkomen, taal en zeden en gewoonten groote onderlinge overeenkomst, zoodat zij gevoeglijk onder den collectieven naam van Kaja2 kunnen begrepen worden, - in sterke afwijking echter van de diep landinwaarts en aan den bovenloop der rivieren wonende stammen.

De kuststreek noordwestelijk van Prins Hendrikeiland, de zoogenaamde Zuidwestkust draagt vanaf den Noordelijken ingang der Prinses Mariannestraat tot aan het grenspunt Hoek Steenboom een overwegend laag en moerassig karakter, nagenoeg geheel met rhisophorenboschen bedekt zijnde. Zij bevat een zevental zeer groote riviermondingen, voor het meerendeel voor groote zeeschepen toegankelijk. De meest Oostelijke de Digoelrivier werd in 1905 met de "Valk" 130 Engelsche mijlen opgevaren en nog verder 100 mijlen per sloepenflotieltje, doch moest van een verder doordringen wegens gebrek aan steenkolen worden afgezien.

Op het verst bereikte punt, volgens de astronomische plaatsbepaling op 5°50 Z.B. en 140° 14,9' O.L. gelegen, bevond men zich nog steeds in het laagland, terwijl men tevergeefs heeft getracht aan den ver verwijderden horizon heuvelland waar te nemen.

De overige rivieren werden slechts over korten afstand in haren benedenloop verkend, zooals de in de Oostkust uitmondende Oetoemboewé, welke in April jl. 30 mijlen werd opgevaren, doch zie zonder twijfel nog veel verder bevaarbaar is voor stoomschepen.

Laatstgenoemde rivier ontspringt naar alle waarschijnlijkheid op het Sneeuwgebergte, waarvan enkele toppen vanuit de monding zeer duidelijk konden gepeild worden. De hoop is dan ook niet ongegrond, dat de Oetoemboewé bij voortgezette exploratie zal blijken de meest gemakkelijke toegangsweg naar het voorgebergte te vormen.

Het is te betreuren, dat in 1904 de leiders der mislukte wetenschappelijke expeditie naar het Sneeuwgebergte wegens de opdringerige houding der aan de Oostbaai gevestigde inboorlingen hebben afgezien van eene exploratie van meergenoemde rivier.

De bevolking aan den benedenloop der Digoel vertoont in uiterlijk voorkomen nog eenige overeenkomst met de Kaja2's der Zuidkust, doch niet in hare taal, welke voor laatstgenoemde geheel onverstaaenbaar bleek te zijn.

Met de bovenstrooms gevestigde inboorlingen werden weinige of geene aanrakingen verkregen, daar zij uiterst schuw bleken te zijn, hetwelk voornamelijk is toe te schrijven aan de tot daar zich uitstreckende hongitochten der Kaja2's.

Langs de geheele kustlijn werden slechts enkele tijdelijke kampongs waargenomen, zoo ook in de rivier mondingen.

Met de bewoners, die blijkbaar voor het eerst in aanraking met vreemdelingen kwamen en zich bijzonder opdringend en zenuwachtig gedroegen, kon toch een levendige ruilhandel in door hen vervaardigde van fraai snijwerk voorziene houten lanssen, schilden en roeispanten gedreven worden.

Hun uiterlijk verschilt opvallend met dat der Kaja2's, en te oordeelen naar hun

dierlijke gelaatsuitdrukking, woestere gebaren en veronachtzaming der lichaamsversiering staan zij op een nog lageren trap van ontwikkeling dan de bewoners ter zuidkust. Zij voeden zich uitsluitend van sago en producten van vischvangst en jacht en leiden een meer of minder zwervend bestaan, getuige de talrijke verlatene en elders pas gebouwde tijdelijke kampongs.

Nog werden in 1904/1905 de tusschen de Oostbaai en Hoek Steenboom uitmondende rivieren zooals de Tanija, Inaboeka, Koepeia, Peekwa en Newerip in het belang van hoogergenoemde wetenschappelijke expeditie oppervlakkig verkend en toen voor stoomschepen onbevaarbaar bevonden.

Ook de bewesten van Hoek Steenboom tot aan de Etna-baai zich uitstreckende kust, tot de afdeeling West-Nieuw-Guinea ressorteerende, werd herhaaldelijk o.a. door mijn ambtsvoorganger bezocht, waarbij telkens gunstige indrukken werden verkregen van land en volk aan de mondingen der Wanga- en Mimikarivieren en o.a. werd opgemerkt, dat de bevolking aldaar in uiterlijk voorkomen en taal wederom geheel verschilt van die beoosten de reeds meergenoemde Oostbaai/.

Wat voorts betreft het door de breede Prinses Mariannestraat van het vaste land gescheiden Prins Hendrikeiland, hetzelve is in hoofdzaak laag en moerassig en langs de kust met rhizophorenbosschen begroeid. Het eigenlijke binnenland is nog onbekend, alleen met de aan hoogergenoemde zeestraat en aan de Bensbachkreek gevestigde stam der Selim Onim nog nauwverwant aan de Kaja2's, werden vluchtige aanrakingen verkregen.

De Prinses Mariannestreek (Moeli) werd in December 1903 door den Gouvernementsstoomer "Van Doorn" voor 't eerst geheel doorgevaren, zoo ook de Bensbachkreek met behulp van roeivaartuigen.

Sedert is gebleken, dat de toenmaals in kaart gebrachte aan den zuidelijken ingang der straat voorkomende modder- en zandbanken aan voortdurende verandering onderhevig zijn, hetwelk de veilige en snelle doorvaart van schepen zeer zoude[n] belemmeren.

Het bovenstaande resumeerende kan omtrent de vordering van den exploratiearbeid in het kort het volgende gezegd worden.

Van de Zuidkust zijn thans de kustlandschappen met de daarin voorkomende rivierstelsels genoegzaam bekend gemaakt, om de aldaar gevestigde bevolking alsook de bodemgesteldheid, flora en fauna dier streken in ruwe trekken te kunnen beoordeelen.

Eene nauwkeurige kennis van dit reusachtig gebied zal nog veel krachtsinspanning vorderen. Zoo dienen ook de landstreken gelegen tusschen de reeds geëxploreerde rivieren doorkruist te worden, teneinde de aldaar gevestigde stammen nader te leeren kennen in hun onderling verband alsook in hunne verhouding tot de direkte kustbevolking.

Wat betreft de Zuid-Westkust - zich Noordwestelijk van Prins Hendrikeiland tot Hoek Steenboom uitstreckende - aldaar is de exploratiearbeid nog betrekkelijk weinig gevorderd daar met uitzondering van het meergenoemde Digoel-stelsel nog slechts de

kustlijn met hare talrijke groote riviermondingen thans bekend is.

Wat voorts betreft het diepste binnenland, het Groote Centrale gebied tusschen den 7den en 4den ° Z.B., dienaangaande is nog hoegenaamd niets bekend en kan zelfs nog niet met eenige zekerheid gezegd worden welke rivieren den natuurlijken toegangsweg daarheen vormen.

In het algemeen werden gedurende de verschillende exploratietochten geene ernstige moeilijkheden van de zijde der inboorlingen ondervonden, op hunne medewerking kan evenwel hoegenaamd niet gerekend worden daar zij zich als gidsen weinig betrouwbaar betoonden en ook steeds weigerden de geringste transportdiensten te verrichten.

Excursies van langeren duur vorderen dan ook eene zeer zorgvuldige voorbereiding, daar de te exploreeren terreinen niet de minste faciliteiten opleveren. Vaak moet dagen lang door drassige gronden gemarcheerd, moerassen en rivieren doorwaad worden, om des nachts onder den blooten hemel op modderigen bodem te kampeeren, waardoor van de vergezellende gewapende politiedienaren en dwangarbeiders groote krachtsinspanning wordt gevorderd.

Groote bezwaren vooral wegens tijdverlies, ondervinden de exploratie-reizen door de moeilijk genaakbaarheid der kust. Schepen van eenigen omvang zijn genoodzaakt mijlen ver buiten te ankeren op geringe diepte, terwijl de in beide moessons steeds hevig doorwaaien de winden gedurig hooge deining en branding veroorzaken.

Vaak gebeurt het dat de Gouvernements stoomer onverrichterzaak naar hier terugkeert, na dagenlang op eenige communicatie met den wal te hebben gewacht. Zoo kan o.a. het zoo woelige alleen over zee te bereiken landschap Sanggasé gedurende den Oostmoesson bijna niet worden bezocht, tenzij met zich getroost, om soms dagenlang in werkeloosheid op een gunstig oogenblik voor debarkeeren te wachten. Door de beschikking over een reeds bewilligd en nog te Port Kennedy aan te bouwen platboomzeilvaartuig zal in dit ongerief beduidend tegemoet worden gekomen.

Voor de verdere ontwikkeling der reeds bekende en voor een deel reeds onder geregeld bestuur gebrachte streken wordt eene systematische voortzetting van den exploratiearbeid wenschelijk geacht, doch daartoe moet in de eerste plaats kunnen beschikt worden over eenige voor die taak geheel berekende Controleurs, ambtenaren met eene krachtige constitutie en vervuld met volhardende sympathie voor dien alles behalve gemakkelijken en vaak teleurstellenden arbeid. De onlangs met verlof wegens ziekte van hier naar Java vertrokken Controleur J.C. van de Meulen, bleek geheel onberekend voor zijne taak te zijn, weshalvé voor zijne spoedige vervanging door mij reeds het noodige werd voorgesteld.

Daarentegen legt de hier geplaatste aspirant Controleur Ch. F. Staargaard veel aanleg voor den pioniers arbeid aan den dag en ware het gewenscht, het ook na zijne bevordering tot Controleur, voor dit gewest te behouden, door bij wijze van tijdelijken maatregel in de plaats van een aspirant Controleur een tweeden Controleur te mijner beschikking te stellen. Dusdanige versterking van het besturend personeel blijkt inderdaad dringend noodig te zijn, nu de toenemende invloed van ons bestuur in

de kuststreken onvermijdelijk ook eene meerdere inmenging in de hoogst primitieve en in vele opzichten vicieuze toestanden aldaar vordert, waardoor echter de bestuursambtenaren voor een groot deel aan de voortzetting van den exploratiearbeid onttrokken worden.

Voorts zoude het bezit van een kleinen rivierstoomer die bij uitputting van den kolenvoorraad met hout kan gestookt worden, veel bijdragen tot eene snellere en goedkopere exploratie der rivieren.

Een goed voorbereide wetenschappelijke expeditie naar het centrale binnenland zal de verdere ontsluiting en ontwikkeling van dit Gewest beduidend doen vorderen en zullen ook deskundige onderzoekingen op meer bescheiden schaal, vooral op het gebied van geologie en botanie krachtig dienen aangemoedigd te worden, teneinde de nog onbekende hulpbronnen voor handel en nijverheid aan het licht te brengen en alzoo het exploratiewerk der besturende ambtenaren op waardevolle wijze aan te vullen.

Het behoeft wel geen nader betoog, dat exploratie op veel grootere schaal dan thans door mij voorgesteld ons veel sneller en zekerder tot het beoogde doel zoude voeren.

Overwegende echter de daarmede onvermijdelijk gepaard gaande groote geldelijke uitgaven zonder eenige zekerheid of waarborg, dat door de ontsluiting van het eigenlijke binnenland in eene niet al te ver verwijderde toekomst op eenige productiviteit dier financieele offers mag gerekend worden, terwijl de tegenwoordige economische toestand onzer Bezittingen elders dringender voorziening eischt, heb ik vermeend mij voorshands te moeten bepalen tot hooger genoemde bescheidene middelen tot gelijdelijke voortzetting van den exploratiearbeid in dit gebied.

II Politieke toestand

De politieke toestand van dit Gewest bepaalt zich in hoofdzaak tot de verhouding van ons bestuur tot de inheemsche bevolking der reeds geëxploreerde streken.

Uit bovenvermelde mededelingen omtrent de vorderingen van den exploratiearbeid blijkt, dat tot dusverre alleen met de bevolking ter Zuidkust blijvende aanrakingen zijn verkregen. Door de bestuursambtenaren worden de kustlandschappen onafgebroken bezocht met het doel om meer vertrouwd te worden met land en volk en geleidelijk een heilzamen invloed op den gang van zaken aldaar te kunnen uitoefenen. Hun voornaamste streven moet echter gericht zijn op beteugeling en algehele uitroeijing van de den Kaja's nog steeds aanklevende moord- en roofzucht, zich uitende in: het houden van sneltochten[,] menschenroof, onderlinge oorlogen en het mishandelen en berooven van vreemdelingen.

Aan de zoo beruchte hongitochten naar Britsch-Nieuw-Guinea heeft sedert de laatste jaren ons bestuur een einde kunnen maken, dank zij eene voortdurende waakzaamheid en observatie van alle belangrijke bewegingen onder de inboorlingen, doch

nog volstrekt niet aan de nog heimelijk en op kleinere schaal ondernomene sneltochten binnen de grenzen van ons gebied, voornamelijk gericht tegen de zwakkere stammen aan den bovenloop der Merauke Byan en Digoelrivieren en tegen eenige hen vijandig gezinde nomadenstammen in het zuidelijkste deel van dit gewest. In dezerzijdsche maandrapporten werd reeds meermalen vermeld, hoe de zucht tot koppensnellen zoo diep geworteld is in het gemoed van den Kaja2 en hoe hetzelfde zijn geheele maatschappelijke leven beheerscht. Thans weeklaagt men nog en is verbitterd over onze inmenging, die den vaders belet, om aan hunne zonen de namen der door hen gesneuvelde slachtoffers te geven.

Gedurende de eerste jaren onzer bestuursvestiging moest herhaaldelijk krachtig worden opgetreden tot handhaving van onze veiligheid te Merauke en omstreken. Toen zich onze invloedssfeer geleidelijk uitbreidde tot een meer verwijderde kuststreken, moest ook daar meermalen met strengheid worden opgetreden inzonderheid tegen het op den rechteroever der Bijan gelegene landschap Sanggasé met eene talrijke, zeer turbulente bevolking. De tijdelijke vestiging van vreemdelingen (handelaren), zooals Chineezzen, Timoreezen, en Javanen in die streken in het belang van den copraruilhandel, geeft nog steeds aanleiding tot meer of minder ernstige botsingen tusschen hen en de inboorlingen, welke noodzakelijk onze inmenging vorderen. De oorzaken daarvan zijn, behoudens de gevallen, waarin handelaren van slechts allooi schromelijk misbruik maakten van de aanvankelijke bevreesdheid der inboorlingen, de dezen aangeboren moord- en roofzucht en hun wantrouwen en afkeer van vreemdelingen.

In het algemeen is de inheemsche bevolking nog volstrekt niet met onze bestuursvestiging in haar gebied verzoen[d]; nog steeds beschouwt zij ons als lastige indringers, die haar het koppensnellen en het plegen van allerlei daden van geweld verbieden en beletten, welke benadeeling niet wordt vergoed door de materiele voordeelen, voortspruitende uit de aanwezigheid der vreemdelingen. Tot vóór onze komst waren zij de overheerschers, alom berucht en gevreesd. Sedert valt het hen nog zwaar, in ons hunne meerdere te moeten erkennen.

Niettegenstaande hun dagelijks, ongedwongen verkeer met vreemdelingen hebben de Kaja2's nog geene andere nieuwe behoeften leeren kennen dan het bezit van ijzeren gereedschappen en van de hunne sterk ontwikkelde ijdelheid streelende lichaamsversierselen gelijk kralen, spiegeltjes e.d.g., waarmede echter volstrekt niet gepaard gaat de behoefte aan lichaamsbekleding en matten tot tijdelijke bescherming tegen weer en wind, doch het kuischheidsgevoel van beide seksen vordert nog geene bedekking der schaamdeelen.

De stammen der Zuidkust zijn een krachtig en welgemaakt menschenlag, zelfbewust en opgewekt. Hun geheele stamverband en zelfs hun familielevens worden door het recht van den sterkste beheerscht. Alleen voor ruwe lichaamskracht en overmacht hebben zij ontzag, zachtheid geldt als zwakheid. Het geven onzerzijds van geschenken, zonder dat wij daarvoor een tegendienst verlangen wordt door hen niet goed begrepen en daarom vaak met wantrouwen bejegend.

De bestuursambtenaren konden slechts zeer geleidelijk geraken tot eene juiste beoordeeling van den volksaard en van de middelen, om deze wilden in de grofste uitingen hunner hartstochten te temmen en hen aan zachtere begrippen te doen gewennen.

De talrijke gevallen van verraderlijke moorden en beroovingen, gepleegd op soldaten, politiedienaren[,] handelaren en dwangarbeiders mogen volstrekt niet worden voorgesteld als op zich zelfstaande, toevallige uitingen van enkele nog weerspannige individuen, doch moeten wel degelijk worden toegeschreven aan de der gansche bevolking nog aanklevende moord- en roofzucht en haren afkeer van vreemdelingen. Daar, waar in tal van rapporten van zeer vriendschappelijke verhoudingen met de inboorlingen wordt gerept, mag niet uit het oog worden verloren, dat dezelve meestal verkregen werden, door hen als het ware met geschenken te overladen, eene momenteele voldoening hunner hebzucht, zonder dat onzerzijds een tegendienst werd verzocht of een werkelijk blijk van erkentelijkheid werd ontvangen.

Teneinde geleidelijk tot een beteren staat van zaken te geraken, moet tegen de inboorlingen consequent met groote strengheid worden opgetreden, doch steeds in eene opvoedende richting, - uitingen van moord- en roofzucht dienen echter onverbiddeijk streng, hoewel zonder wreedheid, gestraft en uitgeroeid te worden. Eene politiek van zachtheid en onthouding zal slechts tot een schijngezag leiden en aan onze jonge vestiging alle levensvatbaarheid onttrekken.

De onlangs door mij noodig geoordeelde tuchtiging der landschappen Kajakeriké en Kaiboese wegens sneltochten, berooving van een handelaar en afloopen eener handelsprauw heeft ontegenzeggelijk een overweldigende indruk langs de geheele zuidkust teweeggebracht en heeft blijkbaar ook de overige landschappen reeds ietwat gedweeër gestemd. Zoo voldeden de tot dusverre om hunne drieste houding bekende bewoners van Boeterieke en Jouberieke op eerste aanmaning aan mijn verzoek tot het leveren van materialen voor eenige in hun gebied te maken bruggen. Op onderscheidene dienstreizen boden de bewoners der bezocht of voorbij getrokken kampongs geheel vrijwillig hunne transportdiensten aan.

Anderzijds hebben de inboorlingen ook recht op onze bescherming tegen willekeurige handelingen van vreemdelingen, die maar al te veel geneigd zijn een systeem van "ausbeutung" toe te passen en moet voorkomen worden, dat de bevolking genoodzaakt is haar eigen rechter te zijn.

In onze aanrakingen met de bevolking wordt voorts het groote nadeel gevoeld, voortkomende uit het algeheele gemis aan stam- of kamponghoofden. Van bepaalde zelfbesturen van landschappen kan geen sprake zijn, wel bestaan er f[o]ederaties van stammen die op aanhuwelijking dan wel op een offensief en defensief-verband berusten.

Een stam bestaat uit een groot aantal families of clans, waarbij de verschillende afstamming hetzij van klapper- of sagoboomen dan wel van varkens, honden of kangeroes, gebaseerd op een zich nog op eene der laagste sporten bevindend fetischisme eene groote rol speelt. De familieoudsten oefenen wel eenigen, doch volstrekt geen overheerschenden invloed uit. De eigenlijke machthebbers zijn de jonge, krachtige

koppensnellers evenals op Timor de bekende meo's of voorvechters. Zeer gevraagd, verzetten zij zich vaak met goed gevolg tegen het door de besturende ambtenaren met de meer bezadigde kampong[s]bewoners overeengekomene. Tracht men hen deswege te bestraffen of op eenige wijze onschadelijk te maken, dan trekt zich de gansche bevolking gedurende dagen naar hare tuinen of ververwijderde sagobosschen terug. Hetzelfde heeft ook plaats, wanneer door ons de uitlevering van een inboorling wordt gevorderd wegens het begaan van de een of andere overtreding of misdrijf, liever onderwerpen zij zich aan eene algemeene bestraffing dan een hunner stamgenooten prijs te geven.

Eene ander niet minder groote moeilijkheid, om beschaafdere begrippen onder hen ingang te doen vinden, is het ontbreken van een bepaald familieleven en van op zich zelf staande huisgezinnen.

In elke kampong leven alle volwassen gehuwde mannen bij elkaar in eenige groote huizen, streng afgescheiden van die, waarin alle gehuwde vrouwen met hare dochters en kleine kinderen wonen. De huwbare jongelieden en de ongetrouwde geblevene mannen houden zich in een aan den buitenrand der kampong gelegen afzonderlijk gebouw op, streng[e] afgescheiden van de overige bewoners.

Een eigenlijk huwelijk, berustende op eene overeenkomst tusschen wederzijdsche ouders bestaat niet. Wie eene jonge vrouw begeert, moet haar als het ware met ruw geweld op zijne dorpsgenooten veroveren, waardoor zij zijn rechtmatig eigendom wordt, hetwelk hij vaak naar willekeur tegen betaling of als blijk van vriendschap aan anderen tijdelijk ten gebruiken afstaat. Ook is het bij groote feesten geoorloofd dat de gehuwde vrouwen met andere mannen den bijslaap uitoefenen.

Dergelijke ruwe zeden verklaren vanzelf het niet bestaan van huisgezinnen en ook welke bezwaren daardoor de hier werkzame missionarissen ondervinden, om eenigen invloed ten goede te verkrijgen.

Een verblijvend verschijnsel is echter, dat jeugdige inboorlingen, nl. jongelieden die nog niet aan sneltochten hebben deelgenomen aan die verderfelijke collectieve samenleving onttrokken zijnde - door eene vestiging in onze nederzetting of in eene omgeving van vreemdelingen, zeer spoedig met dien nieuwen toestand vertrouwd geraken om zich daarin geheel thuis te gevoelen, zonder naar hun oude kamponglevens terug te verlangen. Thans bevindt zich reeds \pm een tiental dergelijke jongelieden te Merauke in dienst van Chineezers en Maleische handelaren, steeds behoorlijk gekleed, en sommigen zelfs reeds met hen toevertrouwde goederen ruilhandel in copra drijvende.

Ook zijn er reeds ettelijke Chineezers en Inlanders, die met inheemsche vrouwen na bekomen toestemming harer familieleden samenleven. Eene goede verstandhouding en een dagelijksch verkeer tusschen vreemdelingen van goed gedrag en de inboorlingen zal op den duur ongetwijfeld een gunstigen invloed op laatstgenoemden uitoefenen en dient zulks dan ook zooveel mogelijk te worden aangemoedigd. Anderzijds moet echter streng er tegen gewaakt worden, dat de inboorlingen bekend geraken met het gebruik van vuurwapenen, sterke dranken, opium, dobbelspelen e.d.g..

Heb ik getracht door het bovenstaande aan te toonen, hoe onze verhouding tot de inheemsche bevolking nog zeer veel te wenschen overlaat, mijne nuchtere en zeker niet rooskleurige zienswijze sluit geenszins mijne goede verwachtingen uit, om op de hierboven aangegevene wijze geleidelijk tot een beteren toestand te geraken, zonder dat daartoe buitengewone maatregelen noodig worden geacht. De opheffing der militaire bezetting in het vorige jaar heeft geen nadeeligen invloed op den politieken toestand uitgeoefend. Het daarvoor in de plaats getreden corps gewapende politie is voldoende sterk voor de handhaving van ons gezag, doch is niet voor inkrimping vatbaar zonder wezenlijke benadeeling onzer belangen. Een gewapend optreden tegen de inboorlingen levert met het oog op hunne primitieve wapenen, gelijk boog en pijl, knotsen, lanssen, kapmessen en bijlen geene moeilijkheid op, doch wel hunne vervolging in bosschen, manshooge alang-alang vlakten, diepe moerassen e.d.g. waarin zij zich wondervlug weten te verplaatsen en te verbergen.

Voor een kort overzicht der voornaamste gebeurtenissen op politiek gebied wordt eerbiedig gerefereerd aan de hieraangehechte Kroniek (bijlage A).

III Onze nederzetting te Merauke

a Ligging, aanleg, Gouvernementsgebouwen, watervoorziening enz.

Merauke als bestuurszetel is goed gekozen, zoowel door zijne nabijheid der Britsche grens als ook door zijne ligging te midden eener goed bevolkte streek, wier bewoners, de meest beruchte koppensnellers der geheele Zuidkust, in de eerste plaats voor een geregeld bestuur in aanmerking komen.

Ook uit handelsoogpunt is de ligging aan de voor groote zeeschepen toegankelijke Merauke-monding gunstig te noemen.

Onze nederzetting bestaat in hoofdzaak uit de woonhuizen der alhier bescheiden ambtenaren en beampten en de gebouwen der in Juli 1905 opgehevene militaire vestiging, sedert geoccupeerd door het corps gewapende politie, en voorts uit de woningen der hier gevestigde vreemde oosterlingen en niet-inheemsche Inlanders.

De aan het ambtelijk personeel aangewezen woningen verkeerden in redelijke staat en verlenen eene passende huisvesting.

De terreinkeuze van de woning van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur en het belendende Gewestelijk Bureau, beide permanente gebouwen, in het laagste, steeds drassige en tegen periodieke overstromingen niet gevrijwaarde deel der plaats is een zeer te betreuren, niet te motiveeren mislag. In den aanvang onzer vestiging werd zeer ondoordacht de aan den rivieroever voorkomende rhizophorenvegetatie, als het ware eene natuurlijke bescherming tegen den zwaren golfslag, uitgeroeid en die oever bovendien door ondergraving nog zwaar beschadigd, hetwelk ten gevolge had, dat sedert jaarlijks het lagere gedeelte der nederzetting nl. voornoemde woning en de geheele handelswijk door zware bandjirs bedreigd wordt, waarin men thans door een

moeilijk te onderhouden dijk eenigszins tracht te voorzien.

De verkeerswegen ter hoofdplaats zijn nog niet behoorlijk afgewerkt, bruggen, duikers en waterafvoer verkeer nog in staat van wording. De den Chineez en Inlanders aangewezen terreinen, de aanstaande handelswijk, ondervinden reeds thans het ongerief door hare te groote verwijdering van den rivieroever.

Het drietal artesische putten levert bruikbaar bad- en waschwater, doch is voor drink- en kookwater absoluut ongeschikt. Goed, doch zeer spaarzaam drinkwater verschaffen eenige op den zandrug van het voormalige militaire kampement gegraven putten, voorzien van eene pompinrichting.

Het komt mij voor, dat van bestuurswege te overijld is overgegaan tot de oprichting van kostbare permanente gebouwen. Voorzichtiger ware het m.i. geweest, om zich gedurende de eerste vijf jaren te behelpen met goedkoope, tijdelijke huizen, om eerst daarna aan de nederzetting een permanenter karakter te geven.

b Gezondheidstoestand

De gezondheidstoestand van onze nederzetting en omstreken is geleidelijk verbeterd dank zij geleidelijke acclimatisatie, verbeterde huisvesting en voeding harer bewoners.

Het klimaat is niet ongezond, malaria heerscht hier niet meer dan in andere lage kuststreken, gevallen van beri beri zijn sterk verminderd.

Het Inlandsche hospitaal onder leiding van een bekwamen Inlandschen Arts voorziet in eene dringende behoefte.

De Kaja²'s zijn in het algemeen een gezond, goed gehard ras, doch worden betrekkelijk vele gevallen van huidziekte, lepra, syphilis en elephantiasis onder hen opgemerkt.

c Bevolking

De sterkte der in onze nederzetting gevestigde bevolking bedraagt op heden 555 zielen, waarvan 36 Europeanen, 432 niet inheemsche Inlanders en 87 Vreemde Oosterlingen, daaronder begrepen de gewapende politiedienaren en de bemanning van de Gouvernements Stoomer "Valk". De overige zich niet in 's lands dienst bevindende Inlanders zijn van Timor herkomstige Rotineezen en Savoneezen dan wel Javanen en Maleiers, welke door den copra-ruilhandel of als matrozen, visschers, huisbedienden en koelies een redelijk bestaan vinden.

Hun aantal neemt langzaam, doch geleidelijk toe.

Eigenlijke landbouwers treft men onder hen nog niet aan, doch breidt zich het aantal groenten, en vruchtentuinen gedurig uit. Het voor den handel als ook voor den particulieren huizenbouw beschikbare aantal koelies en timmerlieden is nog steeds zeer onvoldoende. Gehalte en gedrag der Chineez en Inlanders zijn redelijk, in aanmerking nemende dat eene nederzetting gelijk deze in den aanvang niet de beste elementen aantrekt. De voedingsmiddelen der bevolking bestaan in hoofdzaak uit van

elders overvloedig ingevoerde en tegen matigen prijs verkochte rijst en in voldoende hoeveelheid verkrijgbare verse visch, aardvruchten, en zelf gekweekte groenten.

De marktprijzen der levensmiddelen zijn in het algemeen niet buitengewoon hoog en b.v. niet duurder dan die te Timor Koepang.

d Gevangeniswezen

Het etablissement van de 's landsgevangenis is ruim en doelmatig aangelegd. In het gemis aan behoorlijke verblijven voor preventieve gevangenen is sedert door mij voorzien.

De sterkte der zich thans alhier bevindende dwangarbeiders bedraagt 155, welk aantal niet voldoende wordt geacht voor de vele en velerlei werkzaamheden, die bij gebrek aan vrije koelies, door gevangenen moeten verricht worden, temeer daar een betrekkelijk groot percentage wegens lichaamszwakte voor zwaren arbeid ongeschikt is. Het gedrag der veroordeelden laat veel te wenschen over, zoodat de handhaving van orde en tucht onder hen groote inspanning kost, temeer, daar zij in hoofdzaak buitenwerk moeten verrichten en het vinden van betrouwbare, flinke mandoers ook tegen hoog loon niet gemakkelijk is.

Met den uitdrukkelijken wensch van mijn ambtsvoorganger, om de meest gevaarlijke en recalcitrante veroordeelden naar hier over te plaatsen, kan ik mij volstrekt niet verenigen, daar zij buitengewoon toezicht vorderen, terwijl ik in de eerste plaats rustige elementen voor goede werkprestatie benoodig.

De gezondheidstoestand der gevangenen is geleidelijk verbeterd, doch zijn er betrekkelijk velen, die aan verouderde ziekten lijden.

De voeding geschiedt in eigen beheer, zijn is doelmatig en niet kostbaar. De gemiddelde prijs van het ration per dag bedraagt thans $\pm f 0,35$, waarin begrepen dagelijksche verstrekking van versch rundvleesch of verse vis en van zeer goede Java-rijst. De hier gevestigde handelaren verklaren eene dergelijke voeding niet voor minder dan $f 0.60$ per ration te kunnen leveren.

[IV] Landbouw, cultures, veeteelt, immigratie

De inboorlingen der directe kuststreken ter zuidkust houden zich in hoofdzaak bezig met het onderhouden en uitbreiden hunner uitgestrekte klappertuinen, op de zandruggen langs het strand en in de daarachter gelegene tuingronden en voorts met de cultuur van in drassige terreinen bij uitstek groeiende sagoboomen. Klappervruchten en sago, benevens allerlei goede soorten van aardvruchten en pisang vormen het hoofdvoedsel der bevolking, nog vermeerderd met de producten der jacht, zooals wilde varkens, kangoeroes, casuarissen enz. en van de vischvangst.

Aan de cultuur van bovengenoemde gewassen besteden zij bijzonder veel zorg. Hunnen tuinen, door stevige van fraaie sierplanten voorziene paggers omgeven, worden doorkruist door steeds goed gewiede paden en zijn, waar noodig, op niet onver-

dienstelijke wijze gedraineerd.

Op het bezit van ijzeren tuingereedschappen zooals schoppen, patjoels en parangs is men bijzonder begeerig.

Hunne groote voorliefde voor het zorgvuldig opkweeken van allerlei sierplanten en nuttige gewassen vormt inderdaad een schrill contrast met hun bovenomschreven bloeddorstig en roofzuchtig karakter.

Wat de bodemgesteldheid van het laagland ter zuidkust betreft, er zijn, behalve de vele moerassen en plassen, ook uitgestrekte vruchtbare terreinen, alleszins geschikt voor padi en maiscultuur op natte en droge velden bij behoorlijke irrigatie en drainage en niet het minst voor vee-teelt. De aan het gemeentefonds toebehoorende kudde Madoereesche runderen gedijt hier bijzonder goed.

De Kaja² onderhoudt geene andere huisdieren dan varkens, die zijn grootste rijkdom vormen.

De ijle bosschen bevatten uitstekende soorten van timmerhout en bamboe; rottan wordt eveneens, doch niet overvloedig, aangetroffen.

Caotchouc, damar, en bijenboomen werden tot dusverre nog niet opgemerkt, en is den Kaja²'s het winnen van honig en was niet bekend.

Betreffende de vraag, welke cultures in het laagland van Zuid-Nieuw-Guinea voor den uitvoerhandel de meeste geschiktheid bezitten, zoo komen daarvoor in de eerste plaats in aanmerking klapperboomen, caotchouc, rottan, kapok, peper en suikerriet.

Omtrent de geologische gesteldheid van Zuid-Nieuw-Guinea is nog hoegenaamd niets met zekerheid bekend.

Ook in het laagland werden tijdens de exploratie-tochten der bestuursambtenaren tot dusverre nog geenerlei aanwijzingen, betreffende het voorkomen van petroleum of stofgoud verkregen.

Spoedige deskundige onderzoekingen op dat gebied zouden derhalve zeer gewenscht zijn.

Ook het denkbeeld, om door immigratie de ontwikkeling dezer streken te doen vorderden, mag hier niet onbesproken blijven.

Zeer zeker zoude een nederzetting van Javaansche landbouwers er toe kunnen leiden den inboorlingen, die een onmiskenbaren aanleg voor tuinbouw bezitten, de hen thans nog geheel onbekende cultuur van rijst en mais, allengs te doen aanleeren. Met het destijds door mijnen voorganger voorgestane denkbeeld eener immigratie met behulp van staatsbannelingen en gewezen Inlandsche militairen, kan ik mij volstrekt niet vereenigen, daar ik elders die categoriën steeds heb leeren kennen als voor elk ander bedrijf dan landbouw geschikter te zijn, daar zij in den regel niet uit de kern eener landbouwende bevolking zijn voortgekomen.

Eene immigratie van Javaansche landbouwers op groote schaal acht ik voorspands niet raadzaam, doch wel eene proefneming met de uitzending van \pm 25 Javaansche landbouwersgezinnen, kunnende naar gelang van het al of niet welslagen daarvan tot eene uitbreiding dan wel staking worden besloten.

Bij behoorlijk overleg en voorbereiding zoude m.i. eene dergelijke proefneming volstrekt geene te groot geldelijke offers behoeven te vorderen.

Mocht onverhoopt wegens thans niet te voorziene omstandigheden de nederzetting blijken geene levensvatbaarheid te bezitten, dan behoeft het verder lot dier lieden geene bijzondere zorg te baren, vermits de levendige behoefte alhier aan vreemde werkkrachten, voor welk bedrijf ook, hen spoedig een ander middel van bestaan zal doen vinden, waarmede onze vestiging eveneens zeer zoude gebaat zijn. Wat voorts betreft de veiligheid van eene dergelijke kleine landbouwkolonie in de middellijke nabijheid onzer nederzetting, met het oog op eventueele molestatie van de zijde der inboorlingen, dezelve zoude voldoende met behulp der thans beschikbare gewapende politie kunnen gehandhaafd worden, zonder de lieden te voeren door oprichting in een staat van weerbaarheid te moeten stellen.

In het algemeen deel ik de opvatting van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur bij zijn aan de Regeering gericht schrijven dd. 21 Maart 1904 No. 1827, dat eene versnippering onzer materiele en personeele krachten voorzeker aan het doel, de meest praktische oplossing van het emigratievraagstuk, weinig ten goede zoude komen, doch in het onderwerpelijke geval wordt door mij dan ook uitsluitend eene behartiging van plaatselijke belangen beoogd.

V Handel, nijverheid, verkeersmiddelen, stoomvaartlijnen, aanrakingen met Australië

De handel, nog in zijne eerste wording, bestaat uit den uitvoer van nagenoeg alle door de bevolking onzer nederzetting benoodigde artikelen en van de door de inboorlingen gewilde ruilgoederen, in hoofdzaak van Europeesch fabrikaat, en in den uitvoer van copra.

In 1905 werd eene hoeveelheid van 7182 picol copra ter waarde van f 51926.- uitgevoerd.

De in- en uitvoer wordt geheel door de maandelijksche boot der Koninklijke Paketvaart Maatschappij bewerkstelligd.

Met Britsch-Nieuw-Guinea, Thursday-eiland, (Australië), de Aroe-eilanden dan wel met de afdeeling West-Nieuw-Guinea bestaan op geenerlei gebied aanrakingen of relaties.

De copra-ruilhandel is het voornaamste middel van bestaan voor de alhier gevestigde vreemdelingen.

De levendigheid daarvan is geheel afhankelijk van de al- of niet goede verstandhouding tusschen de handelaren en de inboorlingen van klapperrijke streken en voorts van de al- of niet gunstige weersgesteldheid. In den aanvang brachten de Kaja2's, nog buitengewoon begeerig op ijzerwerk, met hunne eigene kano's de klappervruchten naar Merauke; sedert medio 1905 bezoeken de coprauilers met behulp van een achtal groote zeilprauwen de tusschen Merauke en de Prins-Hendrik-eiland gelegene landschappen tot het afhalen van de door hen aldaar reeds bereide copra. Sedert

blijkt, dat tegen de maanden lang fel doorstaande Oostelijke winden slechts groote en bijzonder sterke prauwen bestand zijn, welke bij onstuimig weer de riviermonden kunnen inloopen.

Die vaartuigen werden allen van Timor-Koepang ingevoerd, waarbij zich de eigenaren de exorbitant hooge transportkosten der Koninklijke Paketvaart Maatschappij moesten getroosten.

De copra-ruilhandel is nog steeds af en toe onderhevig aan groote verliezen tengevolge van de roofzucht der inboorlingen, waardoor vaak beduidende hoeveelheden ruilgoederen copra verloren gaan en handelaren mishandeld worden, terwijl de betreffende landstreek wegens hare onveiligheid tijdelijk moest verlaten worden. Hoogervermelde omstandigheden verklaren dan ook de zeer van elkaar verschillende cijfers van maandelijks uitgevoerde hoeveelheden copra.

Groothandel bestaat hier nog niet. De alhier en te Amsterdam gevestigde naamlooze Vennootschap "Merauke Compagnie" werkt met een zeer bescheiden kapitaal en neemt ook aan den kleinhandel deel, doch ontvangt hare goederen rechtstreeks uit Europa. Alleen eene enkele Chineesche firma, eene filiale, van de te Timor-Koepang gevestigde firma Lie Soe Njan, beschikt over voldoende geldmiddelen.

De coprahandel is nog beduidend voor uitbreiding vatbaar en zoude in verband met den tegenwoordigen stand der klappercultuur tot een uitvoer van ± 3000 picil 's maands kunnen opgevoerd worden, waartoe echter in de eerste plaats verbetering van den politieken toestand en vermeerdering van het aantal zeilprauwen noodzakelijk zijn.

Eene toenemende behoefte der inboorlingen ook aan andere dan ijzeren gereedschappen, zooals katoentjes, aardewerk en allerlei huisraad zal den copraruilhandel eveneens zeer bevoordeelen. Voor eene intensieve handelsexploitatie der Zuidkust moet er naar gestreefd worden, om stapelplaatsen van copra aan de mondingen der Boelaka, Wammal, Byan en Koemberivieren op te richten; vanwaar dat product bij gunstige weersgesteldheid door de grootere vaartuigen naar Merauke kan vervoerd worden. Daardoor zouden geleidelijk kleine, doch blijvende vestigingen van vreemdelingen kunnen ontstaan, zoo noodig in den aanvang door eene kleine bezetting gewapende politie beveiligd.

Op die wijze zouden ook voor de versterking van den bestuursinvloed gewichtige steunpunten verkregen worden.

De verwezenlijking van dit denkbeeld, door mij terloops reeds met de handelaren besproken, blijkt vooreerst nog te stuiten op hunne weinige eensgezindheid en gebrek van het daartoe benoodigd kapitaal.

De vraag rijst voorts, of op grond van de geographische ligging van Zuid Nieuw Guinea ten opzichte van het naburige Australië eene snelle en natuurlijke ontwikkeling van den handel en de nijverheid van dit gewest moet gezocht worden in eene nauwere aanraking met dat werelddeel?

Van eene verwezenlijking van dit denkbeeld moge m.i. voorshands geene verwachtingen gehecht worden, daar hetgeen tot dusverre de exploratie der lage kust-

landen omtrent hunne natuurlijke hulpbronnen aan het licht heeft gebracht, nog te onzeker en onbeduidend is, om daarop levensvatbare handelsrelatiën met Australië te baseeren of den ondernemingsgeest en het kapitaal van daar aan te trekken.

In December 1903 zag zich de Koninklijke Paketvaart Maatschappij genoodzaakt hare gedurende een jaar tusschen Merauke en Port Kennedy onderhouden stoomvaartdienst, als zijnde niet loonend en zonder vooruitzichten, te doen staken, waardoor helaas ook de telegrafische gemeenschap met Java via laatstgenoemde plaats moest gemist worden. Eene in den aanvang onzer vestiging alhier door een der grootste handelslichamen van Australië, de firma Burns, Philips & Company Ltd. opgerichte importzaak, werd daardoor genoodzaakt zich weder terug te trekken.

De prijzen van Europeesche fabrikanten zijn te Port Kennedy en te Cooktown (Queensland state) beduidend hooger dan die te Merauke rechtstreeks uit Europa ingevoerde; zulks geldt ook voor importartikelen als rijst en petroleum.

Voor Australische voortbrengselen, gelijk geconserveerde levensmiddelen, vruchten, boter, wijnen en steenkolen is Merauke nog een te onbeduidend afzetgebied.

Zoolang de Australische copraprijzen beduidend lager blijven dan de Europeesche, zal men aan laatstgenoemde de voorkeur blijven geven.

De hooge protectionistische tolrechten van Australië en de wering aldaar van Chineezers en Inlanders zouden eveneens een onderling levendig verkeer ernstig in den weg staan, waarbij nog komt, dat de tegenover Nieuw-Guinea gelegene Noordkust het nog achterlijkste en derhalve het minst produceerende deel van meerge-noemde werelddeel vormt.

Het is niet te verwachten, dat zoolang het onmetelijke territorium der commonwealth met inbegrip van het sedert daarbij ingelijfde Britsche kroondomein van Nieuw-Guinea nog niet tot algeheele exploitatie en ontwikkeling zal gekomen zijn, de Australische ondernemingsgeest zijne aandacht op ons grondgebied zal vestigen, tenzij dat deskundige onderzoekingen de aanwezigheid aldaar van voor exploitatie op groote schaal geschikte mineralen zooals petroleum, steenkolen en goud zouden kunnen aantoonen.

Wat voorts betreft de thans door de schepen der Koninklijke Paketvaart Maatschappij tusschen Java en Merauke onderhouden verbinding, dezelve wordt zoowel voor den handel alsook voor de belangen van 's lands dient alleszins voldoende geacht.

Volgens de tegenwoordige dienstregeling wordt de reis van Batavia tot hier in 8 à 9, de terugreis in 12 à 13 dagen volbracht.

Eene wijziging dier regeling door Merauke in eene andere lijn op te nemen b.v. via Makasser en Ambon of omgekeerd zoude in geen enkel opzicht de belangen van dit Gewest kunnen baten, doch integendeel den geheel op een rechtstreeksche verbinding met Java gebaseerden handel belangrijk benadeelen.

Wel echter verdient m.i. het denkbeeld overweging om in de thans bestaande lijn ook de Kei- en Aroe-eilanden op te nemen, zoowel om het langdurige en kostbare traject tusschen Timor en Merauke (4 etmalen) te onderbreken alsook om de immigra-

tie naar hier van werkkrachten van genoemde eilanden mogelijk te maken.

Dat door eene derg[e]lijke verbinding ook de hulpmiddelen der hier werkzame missie van de congregatie van het Heilig Hart, wier hoofdzetel zich op de Keieilanden bevindt, beduidend zouden bevorder[d] worden, behoeft wel geen betoog. Nog werd tijdens mijn verblijf in Februari jl. te Port Kennedy door belanghebbenden aldaar de mogelijkheid overwogen, om, in geval van to[t]standkoming eener geregelde stoomverbinding tusschen Aroe[-]eilanden en Merauke in aansluiting daaraan tusschen laatstgenoemde plaats en Port Kennedy een kleinen stoomer in de vaart te brengen, waardoor zij in direct contact konden gebracht worden met hunne thans in de wateren der Aroe-eilanden werkende parelvisserij-vloot.

De afstand tusschen Merauke en de havenplaatsen Toetal en Dobo van genoemde eilandengroepen bedragen respectievelijk \pm 540 en 500 Engelsche mijlen, door een stoomschip met 9 mijls vaart respectievelijk in 68 en 63 stoomuren af te leggen, waardoor het traject Batavia-Merauke en terug met hoogstens 3 etmalen zoude verlengd worden.

Finantieele beschouwingen

De uitgaven voor onze vestiging in Zuid-Nieuw-Guinea, waarbij de kosten van eerste inrichting door mij buiten beschouwing worden gelaten, waren gedurende de eerste jaren ongetwijfeld zeer hoog te noemen, doch konden sedert belangrijk gereduceerd worden door de na te noemen, maatregelen en omstandigheden, nl. opheffing in Juli 1905 van de Militaire bezetting, intrekking der toelage aan het burgerlijke personeel wegens duurdere levenswijze toegekend, tijdelijke vermindering van het tractement van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur, inkrimping van het aantal dwangarbeiders en verlaging hunner onderhoudskosten, beduidende vermindering van transportkosten wegens evacuatie van personeel en gevangenen als een direct gevolg van den zeer verbeterden gezondheidstoestand en van de daarmede verband houdende overtochtskosten ten behoeve van het van elders naar hier overgeplaatst personeel ter vervanging van het geëvacueerde. Voor een meer gespecificeerd overzicht van de voor het loopend jaar geraamde uitgaven wordt korthedshalve eerbiedig gerefereerd aan den hier aangehechten staat.

Eene meerdere inkrimping dier uitgaven wordt door mij niet mogelijk geacht zonder belangrijke benadeeling van de noodzakelijke bestuursmiddelen voor den handhaving van het gezag en de veiligheid alsook voor de voortzetting van de exploitatiearbeid. Op grond daarvan en ook in verband met het hoogervermelde betreffende den politieken toestand zijn noch het bestuurspersoneel, noch het corps gewapende politie voor inkrimping vatbaar, terwijl ook het bureaupersoneel, bestaande uit een commies tevens algemeene ontvanger, vendumeester, Griffier bij het Residentiege-recht en hulppostcommies, en één klerk dient gehandhaafd te worden. Ook de beschikking over een Gouvernements stoomer kan niet gemist worden, daar dezelve het eenige communicatiemiddel tusschen Merauke en de onmetelijke kuststreek en

langs de talrijke reusachtige rivieren vormt.

De inkomsten ten bate van den lande zijn niet noemenswaardig, doch is door mij een begin gemaakt met de heffing van personeele belasting en patentrecht, terwijl er ook een voorstel in bewerking is voor eene in 1907 in te voeren belasting op het bedrijf voor vreemde Oosterlingen en niet-inheemsche Inlanders. Ook wordt sedert 1 Januari jl. van hen, die zonder recht op vrije woning of huishuuridemniteit, eene landswoning bewonen, eene billijke huur gevorderd.

In verband met het vorenstaande dient hier voor de vraag ter sprake gebracht te worden, in welk opzicht eene opheffing van de zelfstandigheid van dit gewest, door zijne inlijving bij een naburig gewest, waarvoor alleen de residentie Amboina in aanmerking zoude kunnen komen, moet worden wenschelijk en raadzaam geacht.

Een dergelijke maatregel wordt door mij om de volgende redenen ten stelligste ontraden. Wegens de ver verwijderde en totaal geïsoleerde ligging van Zuid-Nieuw-Guinea ten opzichte van den bestuurszetel van elk ander gewest, zoude ingeval van inlijving het hoofd van Gewestelijk Bestuur niet bij machte zijn een werkelijken invloed op een gang van zaken alhier uit te oefenen, door eene langdurige correspondentie zal dezelve niet verbeterd worden, terwijl de betrokken afdeelingchef toch veelal door de omstandigheden zal genoodzaakt worden geheel eigener autoriteit of onder nadere goedkeuring te handelen. De afstand tusschen Merauke en Ambon bedraagt 820 Engelsche mijlen, derhalve 4 etmalen en 7 uren stoomens bij eene 8 mijlsche vaart.

De politieke toestand, ook in verband met onze ernstige verplichting jegens onzen Australische nabuur wat betreft het toezicht op de hongitochten der inboorlingen, zoude geene inkrimping van de thans bestaande bestuursformatie en politiemacht veroorloven.

De zelfstandigheid van dit gewest heeft sedert de tijdelijke intrekking van het verhoogde tractement van den Assistent Resident geene enkele daaruit voortvloeiende meerdere uitgave tengevolge.

Met eene inlijving van Zuid-Nieuw-Guinea bij het gewest Amboina zoude ook noodzakelijk eene wijziging van den stoomvaartdienst gepaard gaan, waardoor de tegenwoordige voor den handel zoo onmisbare rechtstreeksche verbinding met Java zal verloren gaan.

Slotbeschouwing

Door het vorenstaande heb ik getracht den tegenwoordigen toestand dezer streken zoo objectief mogelijk te schetsen.

Die toestand bevindt zich nog in zijne eerste wordingsperiode, die geen recht geeft tot het koesteren van optimistische verwachtingen, maar ook volstrekt niet tot het uitspreken van een veroordeelend vonnis over de levensvatbaarheid onzer bestuursvestiging, daar onmiskenbaar een langzame geleidelijke vooruitgang is waar te nemen.

Zonder buitengewone financiële offers te vorderen en met handhaving van de zelfstandigheid van dit gewest zal volgens mijne overtuiging krachtig moeten worden voortgegaan met de onderwerping van ons gezag van de zich nog op den laagsten trap van ontwikkeling bevindende, door moord- en roofzucht zich kenmerkende inboorlingen alsook met de exploratie door de bestuursambtenaren van het nog geheel onbekende centrale binnenland, zooveel mogelijk gesteund door wetenschappelijke expedities en deskundige onderzoekingen, teneinde zoo spoedig mogelijk een oordeel te kunnen vormen betreffende de al of niet aanwezigheid van factoren, die de toekomstige ontwikkeling en productiviteit van dit gewest kunnen verzekeren.

De Zelfstandige Assistent Resident

van Zuid Nieuw Guinea,

w.g. Hellwig.

BIJLAGE A

KORTE KRONIEK der belangrijkste Gebeurtenissen.
(Loopende van 12 Februari 1902 tot 30 Juni 1906).

Jaar 1902

- 12 februari Aankomst te Merauke via Ambon van het Stoomschip "Van Goens" met den Assistent Resident van Zuid Nieuw-Guinea J.A. Kroesen, alwaar daags te voren Hr. Ms. "Nias" en het Stoomschip "van Swoll" reeds gearriveerd waren.
Oprichting van een tijdelijk bivac, inboorlingen in den beginne goedgezind en behulpzaam, doch weldra roofzuchtig en opdringerig.
- 21 idem Aankomst van den Gouvernements-Stoomer "Van Doorn".
- 22 idem Twee politiedienaren, een Inlandsche mandoer en vijf Chineesche timmerlieden door inboorlingen buiten het bivac gesneld.
- 23 idem Een patrouille opent een snelvuur op een troep dreigende inboorlingen.
Nachtelijke poging der inboorlingen om de betonning der riviermonding te vernielen, verijdeld.
- 25 idem Gouvernements-Stoomschip "Van Doorn" naar Port Kennedy met dienstelegrammen.
- 26 idem Een nachtelijke aanval der inboorlingen op ons bivac zonder verliezen onzerzijds afgeslagen.
- 27 idem Vertrek van het Stoomschip "Van Swoll".
- 5 Maart Vertrek van het Stoomschip "Van Goens".
- 28 idem Van 15 gedroste Atjehsche dwangarbeiders worden 13 door de inboorlingen gesneld, 2 hunner keeren terug.

- 6 April Van tien gedroste dwangarbeiders 6 door inboorlingen gesneld, de overigen wisten te ontkomen naar het bivac.
- 7 idem Lijkschending door inboorlingen van een pas begraven Rotineesche vrouw.
Eene patrouille op hinderlaag legt eenige inboorlingen neer.

Inboorlingen gaan voort met vernieling der bebakening en het rooven van bouwmaterialen.

Gezondheidstoestand zeer ongunstig, evacuatie naar Ambon van een groot aantal militairen en dwangarbeiders.

Aankomst van het Stoomschip "Van Swoll" met 77 Ambonsche koelies.
- 19 idem Aankomst van het Engelsche Stoomschip "Moresby" van Thursday-eiland met de installatie van eene door de Australische firma Burns, Philip & Co. te Merauke op te richten importzaak.
- Mei Inboorlingen gaan voort met vernieling der ijzeren boeien, die op den Noordelijken Merauke-oever gelegene kampings met granaten beschoten.
- Juni Onderzoek naar den gezondheidstoestand door eene bij Gouvernements-besluit dd. 10 Juni 1902 No. 1 met dat doel naar hier gezondene Commissie.
- Juli De Merauke-rivier \pm 30 mijlen opgevaren.
Gevallen van pokziekte onder de bemanning van het Gouvernements-Stoomschip "Van Doorn".
- Augustus Van 28 gedroste Atjehsche dwangarbeiders worden 26 door de inboorlingen van Koeperieke en Kaiboese gesneld, 2 keerden naar hier terug. Door andere inboorlingen worden 24 geprepareerde koppen en 1 revolver ingeleverd.
Patrouilles in het landschap Koeperieke, de bevolking vlucht.

- September Excursie van den Controleur langs de zuidkust tot Sariere.
 Bezoek aan het landschap Koeperieke. Controleur Schade naar het gewest Ambon overgeplaatst.
- October Hr. Ms. "Ceram" maakt twee tevergeefsche reizen langs de Zuidkust, wegens het zeer onstuimige weer nergens communicatie met de kust verkregen.
- November Excursie over land onder leiding van den 1sten Luitenant Bakker tot aan de monding der Koembe-rivier. Tijdens bivac te Wendorieke eene patrouille in de tuinen door inboorlingen met pijlen beschoten, waardoor de Europeesche ziekenverpleger Adriaan, de vijand liet 8 dooden liggen.
 Te Merauke een inboorling, die bezig was des nachts de omheining van ons bivac over te klimmen, door een Schildwacht neergelegd.

 Afkoop van eenige klapper en Sago aanplantingen van ingeborenen van Boeterieke, gelegenen binnen de rijen onzer vestiging.

 Aankomst van den Controleur Seyne Kok.
- December Exploratiетоcht van Hr. Ms. "Ceram" langs de Zuidkust verkenning der Bijan- of Dewinka-mondіng.

 Exploratiетоcht per Gouvernements-Stoomschip "Van Doorn" waarbij de Zuidelijke doorgang der "Prinses Marianne Straat" werd ontdekt, - de Boelaka - monding ingestoomd en per Stoombarkas verder opgevaren.

 Hr. Ms. "Ceram" door Hr. Ms. "Koetei" afgelost.
- Jaar 1903.
- Januari Exploratiетоcht over land tot Sariere
- Februari Lieden van Koeperieke en Kaiboese verschijnen te Merauke, vragen en bekomen vergiffenis wegens het snellen van gedroste dwangarbeiders.

- Maart
- Exploratietocht langs de Merauke-rivier, dezelve 130 mijlen opgevaren tot aan de monding der Wungoe-zijrivier; exploratie van de Koere-zijrivier.
- Exploratietocht van Hr.Ms. "Koetei" naar de Bensbach-rivier.
- Stationneering van een floteljevertuig te Merauke opgeheven.
- Mei
- Verschillende kleine bruggen in de wegen naar de Strandnegorijen door inboorlingen vernield.
- Gouvernements Stoomschip "Van Doorn" kruist langs de Zuidkust in verband met het gerucht van een door de lieden van Kajakarieké en Oeroemerieke ondernomen sneltocht naar de Jawim-Onim binnen ons gebied.
- Juni
- Een plaatselijk onderzoek bevestigt het gerucht van een door de stammen van Kajakarieke, Sepadim, Oeroemerieke en Jatoemerieke ondernomen sneltocht gepaard met menschenroof tegen den stam der Dariebe-Onim.
- Exploratie van het stroomgebied tusschen Merauke- en Koembe-rivier.
- Vestiging te Merauke van de Naamlooze vennootschap "Merauke-Compagnie".
- Aankomst van den Adspirant-Controleur W. Dominicus.
- Juli
- De Gouvernements Stoomer "Van Doorn" voor het eerst de Prinses Marianne Straat geheel doorgevaren.
- Ontdekking van de monding der Digoel-rivier.
- Exploratietocht over land in het gebied tusschen Merauke en Bensbachrivier.
- Een Inlandsche fuselier in de nabijheid van Merauke door een inboorling van Waderieke door een pijlschot gewond.
- Bezoek van den Resident Magistrate van de Western-Division van Britsch Nieuw Guinea ter bespreking van wederzijdsche belangen.

- Augustus De Assistent-Resident onderneemt eene dienstreis naar de Afdeeling West-Nieuw-Guinea.
Tijdelijk bivac met politiepost te Gandien op linker Merauke-oever opgericht als uitgangspunt exploratietochten.
- September Assistent Resident bezoekt de zuidwestkust, in het bijzonder de Kuststreek tusschen Mimika en de Oostbaai.
De Baja- of Bensbachkreek op Prins Hendrikeiland per stoomschip geëxploreerd.
- October Exploratietocht over land van Merauke naar de monding der Bijan-rivier.
Exploratietocht over land in de richting naar de Britsche grens.

De veestapel te Merauke door inboorlingen op de passer met pijlen beschoten.
Herhaaldelijke diefstallen door inboorlingen op de passer te Merauke gepleegd, en vernieling op het schijfschietterrein.

Een achttal inboorlingen van het landschap Mimika door den Assistent Resident naar Merauke overgebracht, ontvluchten met behulp van een door hen aan den Gouvernementsstoomer "Lombok" ontvreemde sloep.
Ongeregeldheden in 's Lands gevangenis.
- November Voltooing van 3 artesische putten.

Exploratie der Bijan- of Dawika-rivier.
Inboorlingen van Bahoerike op heeterdaad betrapt bij het vernielen van Schijfschietterrein, waarvan een neergeschoten en de ander zwaar gewond door eenige politiedienaren.
- December [E] Exploratie-tocht op de Koembe-rivier die met sloepen 165 Zeemijlen wordt opgevaren.
[e]n ontvluchte dwangarbeider wordt door lieden van Jouberieke geboeid teruggebracht.
De booten der Koninklijke Paketvaart Maatschappij staken de vaart op Port-Ken[n]ledy.

Jaar 1904.

Januari Exploratiетоcht per Gouvernements-stoomschip "Lombok" langs de zuidkust tot aan de Bensbachrivier eerste aanrakingen met den stam der Kondo-Onim.

Een viertal onvluchte dwangarbeiders door inboorlingen opgevat en uitgeleverd.

Februari Een der niet onvluchte lieden van Mimika door inboorlingen te Sariere gesneld.

idem Ernstige overstrooming ter hoofdplaats, waardoor veel schade aan eigendommen wordt veroorzaakt.

Maart Exploratie der Wangoe, grootste linkerzijrivier van de Merauke, dezelve opgevaren tot aan de Britsche grens.
Exploratie van de Boelaka-rivier.

Bezoek van den hortulanus Wigman aan de landstreek Jakoed voor de oprichting eener succursale van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg geschikt geacht.

April Exploratie van de Wammal-rivier; eerste aanrakingen met de Selim en Komeroom stammen op de zuidkust van Prins Hendrik eiland.

Mei Exploratie-tocht op de Zuidwestkust ten behoeve van de aanstaande wetenschappelijke expeditie naar het Sneeuwgebergte.

Eerste aanrakingen met de bevolking op den noordelijke oever der Prinses Mariannestraat.

Juni Sneltocht inboorlingen van Sanggase en Kaiboese naar den stam der Jawim-Onim nabij de Britsche grens.

De koppensnellers op den terugweg Merauke-passeerende, snellen nabij de hoofdplaats een gewapende politiedienaar.

Eene militaire patrouille achterhaalt de bende nabij Bahoerike, waarvan een inboorling wordt gedood en een gevangen genomen en 6 groote prauwen verbrand.

Later nog 2 koppensnellers van Kaiboese gevangen genomen.

Tuchtiging van het landschap Sanggase, waarbij een Europeesch sergeant door een pijlschot gewond en 60 groote prauwen door ons verbrand worden.

Juli

De 2 gevangen koppensnellers van Kaiboese in hunne hechtenis overleden.

De verbindingsweg tusschen Merauke en Wadieke, de plaats voor het op te richten kustlicht etablissement voltooid.

Augustus

Wegens zeer onstuimig weer twee tevergeefsche reizen langs de zuidkust ondernomen.

September

Aankomst te Merauke van de leden der wetenschappelijke expeditie naar het Sneeuw-gebergte.

Voortzetting der expeditie van de zuidwestkust van af de Oostbaai tot Mimika met behulp der Gouvernements Stoomers "Lombok" en "Flamingo".

October

Aankomst van den hier gestationneerden nieuwe Gouvernements-Stoomer "Valk", die zich onverwijld naar de Oostbaai begeeft ter assistentie van de wetenschappelijke expeditie aldaar; Controleur Seyne Kok ter beschikking dier onderneming gesteld.

Oprichting van een tijdelijken politiepost te Wadieke ten behoeve van het aldaar in aanbouw zijnde kustlicht.

November

De Gouvernements-Stoomer "Valk" maakt eene reis naar Fak-Fak en Dobo (Aroe-eilanden) in het belang der wetenschappelijke expeditie.

Overlijden van de Radja van Mimika gedurende die reis.

De Gouvernements-Stoomer "Flamingo" en de rivierstoomer "Anna" in de Oostbaai door de inboorlingen gemolesteerd.

De leider der wetenschappelijke expeditie besluit vanuit de Etnabaai te trachten het Charlouisgebergte te bereiken.

Aankomst van den Controleur J.C. Van der Meulen.

December

De Gouvernements-Stoomer "Valk" bezoekt de Oostbaai, met wier bewoners goede aanrakingen werden verkregen.

Jaar 1905.

Januari

Eene militaire patrouille naar het landschap Wambi waar de bevolking eene van de Merauke-geul daarheen afgedreven uiterton hadden vernield.

Eene haar opgelegde kleine boete wordt betaald.

Bezoek aan het in Juli 1904 getuchtigde landschap Sanggase.

Exploratie-tocht naar Wiwarke op de zuidkust, zuidelijk van Merauke.

Gouvernements-Stoomschip "Valk" naar de Etna-baai in 't belang der wetenschappelijke expeditie. Controleur Seyne Kok wegens ziekte geëvacueerd.

Februari

Gouvernements-Stoomschip "Valk" naar Fak-Fak tot het afhalen van aldaar aangeworvene gewapende politiedienaren, doet op terugreis de Etna-baai aan, om de leden der geëindigde wetenschappelijke expeditie naar Merauke over te brengen.

Maart

Exploratie-tocht per Gouvernements-Stoomer "Valk" langs de Digoelrivier, dezelve 230 mijlen opgevaren.

Het kustlicht aan de Merauke monding voltooid en in dienst gesteld.

April

Voortzetting der Digoel-exploratie.

Tijdens een exploratie-tocht van den Controleur naar Jakoed aan den linker Meraukerivier een gewapende politiedienaar door lieden van den stam der Manggateriekers gesneld.

Aan 19 loggers van Port Kennedy afkomstig eene leentie tot het visschen naar parelmoer-schelpen afgegeven.

Mei

Tijdelijke politiepost te Jakoed opgericht tot tuchting van het landschap Manggaterieke.

Reis van den Assistent Resident naar Fak-Fak tot het aanwerven van gewapende politiedienaren.

Gezondheidstoestand zeer ongunstig; vele gevallen van beri-beri.

Twee Djambische dwangarbeiders gedrost.

Juni

Opheffing van den tijdelijken politiepost te Jakoed. Versterking van het Corps gewapende politie-dienaren.

Juli

Opheffing der militaire bezetting te Merauke. Indienststelling van een Inlandschen arts, tevens Chef van de Inlandsche ziekeninrichting.

Ontvluchting van 5 Djambische dwangarbeiders.

Bezoek van Dr. J.M.H. Neijens, Apostolisch Prefect voor Nederlandsch Nieuw Guinea en zijne terugkeer per Gouvernements-Stoomschip "Valk" naar Toewal(Kei-eilanden).

Augustus

Bezoek aan het landschap "Birokezieke" tot onderzoek van een ernstigen twist tusschen vreemde handelaren en de inboorlingen aldaar.

Terugkeer van den Gouvernements-Stoomer "Valk" van de Kei-eilanden, medebrengende twee missionarissen en geestelijke broeders der "Congregatie van het Heilige Hart", die zich te Merauke wenschen te vestigen.

September

Een tweetal Chineesche houthakkers nabij de Gouvernements Steenkolen-loodsen gesneld door inboorlingen van Oeroemerieke Iwati; de moordenaars zijn voortvluchtig.

- October Een tweetal Timoreesche copra-ruilers aan de Bian-rivier door lieden van Sanggase, onder aanvoering van Sarah, vermoord.
 Laatstgenoemde door een patrouille gewapende politiedienaren neergeschoten.
- November Bezoek van den Assistent Resident aan het landschap Sanggase.
- December Exploratiereis langs de Bijan-rivier.
 Aankomst van het missievaartuig "St. Andrew" van Thursday-Island.
 Ontvluchting van 4 Djambische dwangarbeiders.
- Jaar 1906.
- Januari Vervanging van den Assistent Resident J.A. Kroesen door den titularis R.L.A. Hellwig.
 Aankomst van den ambtenaar ter beschikking C.F. Staargaard.
 Exploratiereis langs de zuidkust tot aan de Britsche grens.
 Zware beschadiging door hoogen waterstand van den rivierdijk ter hoofdplaats.
- Februari Bezoek van den Assistent Resident per Gouvernements Stoomer "Valk" aan Port Kennedy, teneinde in opdracht der Regeering de uitlevering van een tweetal aldaar opgevatte van Merauke gedroste dwangarbeiders te bewerkstelligen.
 Een Inlandsche Copra-ruiler door de inboorlingen van Koembe wegens wangedrag zwaar gewond.
 De schuldige kampong Worape door naburige Copra-ruilers uit weerwraak getuchtigd.
 Controleur met eene patrouille houdt een plaatselijk onderzoek aldaar.

Aankomst alhier van Dr. R. Pöch tot het doen van anthropologische onderzoekingen.

Maart

Bezoek van den Assistent Resident aan de voornaamste landschappen tusschen Merauke en Prins Hendrik eiland.

Door den Controleur wordt een oorlog tusschen de landschappen Bahoerieke en Birokerieke in der minne beëindigd.

April

Bezoek van den Assistent Resident aan het landschap Koembe tot regeling der aldaar voorgekomen wrijving tusschen vreemde handelaren en de bevolking.

Aan de landschappen Boeterieke, Iwati en Jouber eene boete opgelegd wegens het mishandelen van een Chineeschen vischer.

Door lieden van Kaiboese wordt een Copraruiler aldaar van zijne goederen beroofd.

Reis van den Assistent Resident langs de Merauke-rivier en voorts exploratie en in kaart bringing der zuidwestkust, gelegen tusschen Prins Hendrik eiland en de Oostbaai.

Mei

De bevolking van Boeterieke beboet wegens diefstal van klappers nabij onze nederzetting.

Excursie van den Assistent Resident naar het landschap Kajakerieke (Borim en Sariere) en vervolgens naar het landschap Kaiboese, tot tuchtiging der onlangs van een sneltocht naar de Jawim-Onim teruggekeerde inboorlingen.

Juni

Tijdelijke politiepost te Kaiboese opgeheven, een tweetal kopensnellers van daar naar Merauke gevankelijk overgebracht.

Vertrek van den Controleur J.C. van der Meulen met verlof wegens ziekte naar Java.

Regeling van het rechtswezen in het gewest Zuid Nieuw Guinea.

Een tweetal opvarenden van eene op de kust van Oeroe-
merieke gestrande prauw worden door een drietal inboorlingen
aldaar gesneld. Oprichting van een tijdelijke politiepost aldaar.

BIJLAGE B

Overzicht van de voor het jaar 1906 geraamde uitgaven ten behoeve van de bestuursvestiging in Zuid Nieuw Guinea, gespecificeerd als volgt:

Afdeeling II	's Maands	's Jaars
Tractement van eene Inlandschen Cipier bij de gevangenislocalen te <u>Merauke</u>	<i>f</i> 35. -	<i>f</i> 420.-
Tractement van twee oppassers bij idem af <i>f</i> 15.- ieder	" 30. -	" 360.-
Tractement van tien mandoers belast met het toezicht over de veroordeelden en de ten arbeid gestelden, waarvan vier op <i>f</i> 22,50, vijf op <i>f</i> 20.- en een op <i>f</i> 17,50	" 207.50	" 2490.-
Voedinggelden, bij eene sterkte van 150 veroordeelden ad <i>f</i> 0.35 per man en per dag	" 1575. -	" 18900.-
Totaal 's jaars		<u>" 22170.-</u>
Afdeeling IV.		
Tractement van den zelfbestanding Assistent Resident van <u>Zuid Nieuw Guinea</u>	<i>f</i> 650.-	" 7800.-
Reiskosten van idem	" 100.-	" 1200.-
Tractement van den Controleur van <u>Merauke</u>	" 400.-	" 4800.-
Tractement van een Adspirant Controleur	" 225.-	" 2700.-
Reiskosten van Contr. en Adsp. Conrt.	"	" 1000.-
Tractement van den Commies op het Gewestelijk bureau, tevens algemeen ontvanger van 's Landskas, vendumeester 1e klasse en Griffier van het Residentie-gerecht.	" 200.-	" 2400.-
Tractement van een klerk op het Gewestelijk bureau	" 75.-	" 900.-
Belooning van tolken of Inlandsche schrijvers	" 40.-	" 480.-
Aanschaffing van Schrijf- en bureaubehoeften	" 20.-	" 240.-
Bestrijding van met politieke oogmerken verband houdende uitgaven	" 200.-	" 2400.-
Uitgaven ten behoeve van de geheime politie	"	±"
Tractement van een Europeeschen Instructeur bij het corps gewapende politiedienaren	" 65.-	750.-
Toelage van idem, wegens dure levenswijze	" 20.-	" 780.-
Tractement van het Corps gewapende politiedienaren	" 1610.-	" 240.-
		<u>" 19320.-</u>
Totaal 's jaars		<u><u><i>f</i> 45010.-</u></u>

Afdeeling V.

Tractement van een Inlanschen Arts en toelage wegens dure levenswijze	f 95.-	f 1140.-
Tractement van een mandoer van het Inlandsche hospitaal te <u>Merauke</u>	" 25.-	" 300.-
Tractement van twee oppasser[s] bij idem à f 17,50 ieder	" 35.-	" 420.-
Uitgaven voor voeding van zieken	" ± 300.-	" 3600.-
Totaal 's jaars		<u>f 5460.-</u>

Afdeeling VII.

Tractement van den alhier bescheiden Waterstaatsambtenaar	f 150.-	f 1800.-
Tractement van een hulppostcommies	" 35.-	" 420.-
Gewoon onderhoud aan Civiele Landsgebouwen	"	" 820.-
Totaal 's jaars		<u>f 3040.-</u>

Afdeeling IX.

Tractement van de Europeesche opvarenden aan boord van het Gouv. Stoomschip "Valk"	f 1040.-	f 12480.-
Voedingsgelden idem	" 210.-	" 2520.-
Indemiteit voor Schrijfbehoeften	" 5.-	" 60.-
Toelage voor verrichte diensten aan den wal	" 10.-	" 120.-
Gages van Inlansche schepelingen	" ± 900.-	" 10800.-
Uitgaven voor inkoop toespisen	" ± 100.-	" 1200.-
Uitgaven voor inkoop levensmiddelen	" ± 400.-	" 4800.-
Uitgaven voor gewoon onderhoud aan Marine bouwwerken		" 225.-
Totaal 's jaars		<u>f 32205.-</u>

Recapitulatie

Afdeeling II.	f 22170.-
Afdeeling IV.	" 45010.-
Afdeeling V.	" 5460.-
Afdeeling VII.	" 3040.-
Afdeeling IX.	" 32205.-
Totaal generaal 's jaars	<u>f 107885.-</u>

EXPLANATORY NOTE ON HOW TO USE THE INDEXES

Three indexes have been compiled - one of topics, one of places, tribal groups and peoples, and one of persons. The compilation of the first two indexes was complicated by alternative spellings of names by different authors. The Post-World War II spelling reform in Dutch has changed [ee], [oo] and [sch] into [e], [o] and [s] in some environments. Modern Indonesian has changed the old spelling, which was based upon Dutch, in the following way:

dj	-	j
tj	-	c
j	-	y
oe	-	u

In the indexes the original Dutch orthography has been used, with the variations (including abbreviations and hyphens) being noted. Names which nowadays are known in their Indonesian spelling must be looked up under the original spelling as used by the authors: [c] see [tj], [j] see [dj], [y] see [j] and [u] see [oe].

INDEX OF TOPICS

aanhoorigen	14
aanrakingen	3, 5, 11, 15, 44, 46, 63-66, 68, 70, 76, 87, 89
achteruitgang	16, 33, 34, 45
adat	13, 33, 42, 45, 58
afstamming	13, 70
alcoholische dranken	17
anarchie	11
archieff	26, 41, 42, 48, 49
arei-patoors	43, 60
baldadigheden	2
Bat. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen	26
belastingen	9, 18, 36, 39, 43, 62
benteng	7, 9
beschaving	8, 37
beschermgeest	12
bescherming	69, 70, 72
bestraffing	12, 46, 71
bestuur	1, 3-17, 22-24, 27-30, 33-35, 38, 40-42, 46, 47, 49-54, 56, 60-62, 67, 68, 72, 76, 79, 80
bestuursetablisementen	2
bestuursuitbreiding	38, 43, 51, 52

bestuursvestiging	1, 69, 80, 94
bestuurswisseling	10
bevolking	2-7, 9, 12, 13, 16-18, 20, 22, 24, 31, 35, 37, 39-43, 46, 48, 51, 57, 58, 60, 62-66, 68-76, 83, 87, 89, 92
bevolkingscijfer	33
bewakingskring	1
bewapeningen	58
bezitsrecht	47
bijgeloof	16
bijslaap	71
bloedprijs	7
bloedwraak	11, 41, 42
boekerij	31, 42, 47, 48
bruggen	23, 70, 73, 85
Burns, Philips & Co	83
Christenen	19, 22
communicatievaartuig	15
concubine	42
congregatie	79
Consul	42, 54
contrast	75
controle	14, 17, 23
copraruilers	11-13, 18, 76
crediet	53
dagboek	24
dema's	34
diersoorten	37
doodslag	12
drinkwater	73
dwangarbeiders	2, 9, 11, 14, 20, 22, 48, 67, 70, 74, 79, 82-84, 87, 90, 91
eigenschappen	31
epidemie	2
erfpachtsaanvraag	44
erfpachtsrecht	52
erfteelt	18
ethnografische collecties	26
euveldaad	3, 7
evacuatie	36, 48, 79, 83
evangelisatie	8
expeditie	5, 11, 26, 48, 49, 65, 66, 68, 87-89
exploratie	13, 15, 23-26, 28, 41, 48, 49, 61, 63-65, 67, 68, 75, 77, 81, 85-87, 89, 92
exploratedetachement	49

exploratietocht	25, 84-87
feesten	58, 71
fetischisme	70
fonds	9
functien	23
gebruiken	11, 14, 16, 33-35, 45, 50, 52, 71
geld	36, 37, 39, 43, 44, 49, 51, 52
geloof	12, 17
gelukzoekers	12, 19
gemeentefonds	9, 39, 44, 75
geologische rapporten	26
geschillen	6, 7
gevangenen	4, 9, 10, 19, 23, 74, 79
gevangenis	4, 7, 22, 23, 38, 42, 86
gevangenislocalen	3, 94
geweerdragenden	35
geweervuur	5
gewest	1, 3, 4, 8-11, 13-15, 18, 24, 27, 28, 38, 63, 67-69, 77, 78, 80, 81, 84, 92
gewoonten	14, 52, 65
gezag	1, 12, 13, 43, 49, 72, 79, 81
gezagsuitoefening	16
gezinswoningen	58
gezondheidstoestand	8, 26, 34, 36, 48, 59, 73, 74, 79, 83, 90
godsdienst	16, 34, 58
Gouvernements Besluit	1, 3-5, 7, 10, 11, 20, 38, 52
Gouvernements Stoomschip	3, 4, 24, 85
grens	4, 6, 11, 16, 18, 25, 28, 49, 64, 72, 86, 87, 91
grensgebied	4
grenspunten	63
grenzen	11, 12, 17, 28, 40, 45, 51, 56, 69
groententeelt	38
grondgebied	63, 78
heerendienst	44
hekserij	17
hongitochten	4, 65, 68, 80
hoofden	3, 6, 39
hoofdvoedsel	18, 35, 74
hospitaal	7, 51, 58, 73, 95
hospitalen	34
huizen	18, 20, 30, 58, 59, 71, 73
ijzer	37, 43, 48
immigratie	19, 74, 75, 79

imperialisme	16
importzaak	78, 83
inboorlingen	1-8, 11-15, 20, 29-31, 36, 44, 63-65, 67-72, 74-77, 80-88, 90-93
incidenten	2, 5
inkomsten	9, 39, 51, 62, 80
inlanders	8, 9, 19, 24, 31, 39, 71-73, 78, 80
Inlandsche zeilvaartuigen	5, 8
inlijving	38, 39, 49, 55, 80
invloedssferen	17
jacht	35, 37, 44, 62, 66, 74
kamponghoofden	43, 70
kanibalen	42
kapala's	24
kasten	13
kennis	3, 11, 17, 28, 31, 52, 64, 66
keuren	14
kleeden	41-43, 50
kleeding	14
koelies	2, 20, 26, 73, 74, 83
kolonisten	18-20
Koninklijke Paketvaartmaatschappij	2, 8
koppen	2, 42, 46, 48, 83
koppensnellen	31, 41, 45, 69
koppensneller	39
Kort Verslag	5, 24
kroonduiven	37, 62
kustlicht	4, 6, 88, 89
landmeter	55
landschap	2-4, 18, 67, 69, 83, 84, 86, 88-92
landsgebouwen	9, 23, 95
leenbruik	22
licentiestelsel	40
maatregelen	38, 40, 43, 55, 58, 72, 79
mandoers	2, 74, 94
mannenhuizen	59
menschenroof	41, 50, 68, 85
militaire bezetting	1, 7, 72, 79, 90
militairen	1, 2, 7, 27, 48, 75, 83
misbruik	69
misdadigers	6, 23
missie	8, 20, 21, 33, 34, 58, 79
missionarissen	8, 17, 22, 31, 34, 42, 46, 51, 71, 90

model-dorpen	33
moessons	31, 57, 67
moordzaak	7
musketenplaag	31, 50
N.V. Merauke Compagnie	60
ationale kleuren	4
natuuronderzoeker	25, 26
nomaden	46
occupatie	48
onderwerping	13, 81
onderwijs	22, 37, 52, 60
onderzoekingen	21, 26, 68, 75, 78, 81, 92
ontdekkingsreizigers	47
onteeren	12
onvruchtbaarheid	33
oorlogsschepen	3, 48
operatieveld	13
opiumgebruik	21
opperbestuur	1
opvoeding	17, 52
overtredingen	57
overval	2
overzichtskaarten	49
pandhuizen	9
paradijsvogeljacht	38
paradijsvogels	44, 62
pastoor	31, 34, 35
politiedienaren	1, 2, 7, 36, 67, 73, 82, 86, 89-91, 94
posthouder	15, 16, 47
prauwen	4, 5, 20, 36, 42, 77, 87, 88
proefsawahs	19
Protestantsche	22
recht	13, 58, 59, 69, 70, 80
rechtsbedeeling	17
rechtsbewustzijn	14
registratie	17
Residentie	1, 38, 47, 49, 80, 94
ressorten	15, 38, 39
roovers	4
ruilartikel	36
ruilgoederen	76, 77
ruilhandel	2, 14, 19, 44, 48, 60, 65, 71, 73, 76, 77

ruilsysteem	41, 43
runderen	10, 37, 75
sawah's	37
sawah-complex	19
schadeloosstelling	6
schetskaarten	24
schipbreukelingen	12
schooltjes	17, 37, 52
sluipmoord	12
snelfeesten	11
snelprouwen	12
sneltochten	11, 12, 17, 35, 42, 46, 61, 69-71
snelvuur	82
snijwerk	65
staatsbannelingen	75
stammen	5, 11, 12, 15, 17, 25, 29, 44, 46, 50, 52, 54, 63-66, 69, 70, 85, 87
stamverband	14, 69
stapelplaatsen	18, 77
sterfte	33
strooptochten	4
Sulthan	1
taal	5, 16, 23, 31, 34, 35, 52, 58, 65, 66
tabak	17, 37, 43, 50, 53, 60
telefoonaanleg	45
tolken	23, 94
tolrechten	78
toovenaar	34
toovenarij	17, 34
Topografisch Bureau	56
totemisme	13
tournee's	30, 31
transportdiensten	67, 70
tuchtiging	41, 57, 70, 88, 90, 92
tuchtigings campagne	41
tuinbouw	18, 22, 75
tuinen	3, 5, 8, 18, 64, 71, 74, 84
uitsterven	50, 51, 57, 58
uitsterving	51
uitvoer	8, 18, 37, 76, 77
veestapel	9, 19, 20, 37, 86
veeteelt	20, 22, 50, 64, 74, 75
veiligheid	4, 12, 24, 35, 69, 76, 79

venerische aandoeningen	33, 60
verbeurdverklaring	12
verkeerswegen	73
verkenningen	5, 25, 49
veroordeelden	3, 9, 36, 38, 74, 94
verordeningen	14, 24
versiering	59
vischvangst	8, 18-20, 64, 66, 74
visschers	5, 8, 20, 21, 73
vlagvertoon	47
voedingsmiddelen	18, 73
vogelhuiden	39, 44
vogeljagers	61
volksaard	70
vonnissen	40
voortbrengselen	37, 60, 78
voorvechters	71
vrouwenhuizen	34, 59
vuurwapens	2, 11, 12, 14
wahoekoes	60
wapens	2, 12, 35
weerwraak	91
wegen	13, 23, 30, 32, 36, 44, 50, 56, 61, 85
werklieden	2
winsten	18, 53
woningen	1, 2, 9, 19, 35, 43, 59, 72
woordenlijsten	35
wraakneming	12
zeden	14, 16, 31, 60, 65, 71
zeden en gebruiken	14, 16, 65
zetbaas	43
ziekten	8, 17, 19, 31, 34, 36, 51, 58, 60, 74
zielen	50, 73

INDEX OF PLACES, TRIBAL GROUPS AND PEOPLES

Alakoe	32, 34, 60
Alakoe en Tawala	32
Alatip	32, 34, 43
Amboina	2, 21-23, 38, 55, 80
Ambon	49, 78, 80, 82-84
Amboneezen	14
Amsterdam	77
Anasei	32
Aroe-eilanden	76, 78, 79, 88
Atjehsche	2, 48, 82, 83
Atjehsche dwangarbeiders	2, 48, 82, 83
Australische	8, 11, 20, 51, 78, 80, 83
Aweima	33
Bagan-Api ²	21
Bahoer	32, 44, 52, 56
Bahoerieke	92
Baja	86
Banda	22
Batavia	78, 79
Benkalis	21
Bensbachrivier	23, 63, 64, 85, 87
Berim	56
Bian	15, 29, 38, 44, 45, 51, 56, 61, 91
Bianrivier	28, 29, 56, 61
Bijan	11, 13, 15, 69, 84, 86, 91
Biokerieke	7
Biroek	30, 32
Birokerieke	92
Birokezieke	90
Boelaka	15, 25, 77, 84, 87
Boelaka-rivier	87
Boeterieke	70, 84, 92
Boeti	32, 47, 48
Bollake-rivier	64
Borim	12, 32, 92
Britsch Papoea	62
Britsche	3, 4, 6, 11, 16, 18, 42, 64, 72, 78, 86, 87, 91
Buitenzorg	87
Byan	25, 64, 69, 77
Carstenszgebergte	25
Casuarinen	16

Centraalgebergte	25
Charlouisgebergte	88
Chineesche	6, 8, 12, 20, 21, 23, 24, 77, 82, 90
Chineezen	14, 19, 21, 31, 35, 37, 69, 71, 73, 78
Cooktown	78
Dajaksche	26
Dariebe-Onim	85
Daru	8
Dewinka	64, 84
Dewinka-monding	84
Digoel	11, 13, 15, 16, 25, 49, 56, 61, 62, 65, 66, 85, 89
Digoel-delta	11
Digoelrivier	29, 65, 89
Djobar	32
Dobo	15, 16, 79, 88
Dokiep	33
Domandé	32, 42
Domande besar	32
Do[lfmiraaf	32
Duitsch Nieuw Guinea	42
Duitsche	25
Eilanden (rivieren)	1, 15, 16, 20, 28, 47, 76, 78, 79, 88, 90
Elobeme	33
Engeland	47
Engelschen	25
Etna-baai	5, 66, 89
Europa	10, 28, 55, 77, 78
Europeanen	55, 73
Ewati	32, 43
Fak-fak	47, 88-90
Gandien	86
Geliep	33
Hellwiggebergte	49
Hoek Steenboom	11, 15, 63, 65, 66
Inaboeka	66
Iwaolje	32
Iwati	90, 92
Jakoed	5, 7, 87, 89, 90
Jatoem	32
Jatoemerieke	85
Jauber	22
Jawim-Onim	85, 87, 92

Jee-anim	42
Jewatie	6
Jobit en Wilwa	33
Jouber	92
Jouberieke	70, 86
Kaap Steenboom	1, 28
Kaiboerse	32
Kaiboese	12, 70, 83, 84, 87, 88, 92
Kaiboese-anim	12
Kajakarieke	85
Kajakerieke	85, 92
Kawarga	16
Keboemen	22
Kedoe	22
Kei-eilanden	20, 79, 90
Keieneesche	18, 20
Koembe	15, 19, 22, 25, 28-30, 32-34, 38, 39, 42-45, 54, 57, 60, 61, 64, 84-86, 91, 92
Koepang	18, 19, 74, 77
Koepeia	66
Koeperieke	2, 3, 83, 84
Koeperiekers	2
Koere	85
Koere-zijrivier	85
Komeroom	87
Kondo-anim	18, 34, 42
Kondo-onim	6, 87
Kreek Haram	6
Londen	47
Lorentz-rivier	49
Madoera	62
Madoerees	8
Makalin	32, 52
Makarin	7
Makasser	20, 78
Maleiers	14, 73
Maleische	11, 12, 14, 52, 71
Manggaterieke	5, 90
Manokwari	47
Marind-anim	31
Marindineesche	50, 51, 57
Matara	32

Melioe	30, 32
Merau-rivier	15
Merauke	1-11, 14-16, 18, 19, 21, 23, 27-31, 33, 35-38, 40, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 51-58, 60, 61, 62, 64, 69, 71, 72, 76-80, 82-92, 94, 95
Merauke Compagnie	60, 77
Merauke-rivier	1, 2, 8, 9, 36, 64, 83, 85, 92
Mewi	32, 34
Mimiabe	6, 23
Mimiake	4
Mimika	4, 6, 86-88
Mimika-rivier	4
Moeli	3, 63, 66
Nasif	32
Naurio	63
Nawariekoi	6
Nawarri	32
Oeriere	6
Oeroem	30, 32, 56, 57
Oeroemerieke	2, 6, 7, 12, 85, 90, 93
Oetakwa	25
Oetakwa-rivier	25
Oetawa-rivier	16
Okaba	13, 15, 22, 24, 29, 32-34, 38, 40, 42, 43, 45, 46, 51, 54, 57, 58, 60, 61
Olemiraaf	32
Onggari	32, 61
Oostbaai	4, 5, 16, 25, 63, 65, 66, 86, 88, 92
Oostbaairivieren	15
Peekwa	66
Port Kennedy	15, 67, 78, 79, 82, 90, 91
Portugeezen	47
Prins Hendrikeiland	65, 66, 86
Prinses	3, 51, 63, 65, 66, 84, 85, 87
Queensland	78
Rotineesche	18-20, 83
Rotineezen	73
Sandaran	33
Sanggase	4, 7, 12, 13, 46, 87-89, 91
Sanggase-stam	12
Sariere	18, 63, 64, 84, 87, 92
Sarire	32, 47
Sarore	30, 33
Savoneezen	73

Selerieke	47
Selim	66, 87
Selim Onim	66
Sepadim	12, 32, 85
Sepadim-anim	12
Seriëre	6
Serire	56
Sneeuwgebergte	5, 49, 65
Soerabaja	20, 21
Tanija	66
Ternate	1
Thursday-eiland	2, 8, 76, 83
Thursday-Island	51, 54, 91
Tidore	1, 47
Timor	18, 19, 22, 71, 73, 74, 77, 78
Timoreesche	12, 91
Timoreezen	14, 35, 69
Toeal	79
Toewal	15, 21, 90
Toro	64
Vetbuikrivieren	16
Vreemde Oosterlingen	9, 39, 55, 60, 73, 80
Waderieke	85
Wadieke	4, 6, 88
Wakandoe	18
Walebiel	33
Wamal	15, 25, 33
Wambi	28, 33, 43, 46, 57, 89
Wammal	64, 77, 87
Wanga	66
Wangoe	4, 64, 87
Weltevreden	56
Wendoe	22, 32
Wendorieke	3, 84
Wilhelminatop	49
Wiwarke	89
Wolap	33
Worape	91
Wungoe	85
Wungoe-zijrivier	85

INDEX OF PERSONS

Abren	47
Aroebie	7
Awie	8
Baai	5, 6, 49, 66, 89
Bakker	84
Berawei	6
Bie, J.J. van der	25
Bonggo	7
Branderhorst, B.	26
Djirih	7
Doewi	7
Dominicus, W.	85
Dumas, J.M.	26
Franssen Herderschee	49
Frijling, W.	36
Fuselier, Jan	31
Heldring, O.G.	26
Hellwig, R.L.A.	10, 11, 27, 41, 45, 49, 54, 81, 91
Jicar, A.H.	8
Kalff, E.	27
Karoem	6
Keesongatte	7
Kolk, van der	34, 35
Koro	7
Kroesen, J.A.	1, 10, 47, 49, 54, 82, 91
Lie Soe Njan	23, 77
Lorentz	49
Maeri	6
Manusewa, Paulus	7
Meek, A.S.	25
Mesakoe	6
Meulen, J.C. van der	5, 10, 67, 89, 92
Murray, J.H.P.	36
Neijens, J.M.H.	90
Oeterie	6
Ortez, Inigo	47
Palamonia	38
Pendek	7
Plate	28, 55, 56, 61
Pöch, R	92
Postema, P.F.	26

Posthumus Meyes	48
Rhee, van J.A.H.	10
Riemer, de	44, 52
Sarah	7, 91
Schade	47, 84, 87
Schaeffer, A.B.W.	25
Serrano	47
Seyne Kok, J.	5, 35, 84, 88, 89
Sinolek	8
Staargaard, C.F.	67, 91
Tan Keng Kie	8-10
Vaz de Torres	47
Ven, F.F. van der	26
Viegen	31
Wigman	87
Wodam	7

MAP: Approximate Pre-World War II boundary of the division South New Guinea

IRIAN JAYA SOURCE MATERIALS - LIST OF PUBLICATIONS

IJSM General

- No. 1 Miedema, J. and W.A.L. Stokhof
Introduction Irian Jaya Source Materials. Leiden-Jakarta
DSALCUL/IRIS, 1990 (vi + 33 pp; 7 maps)

Series A

- No. 2 no. 1 Miedema, J. and W.A.L. Stokhof
Memories van Overgave van de Afdeling Noord Nieuw-Guinea.
Leiden-Jakarta: DSALCUL/IRIS, 1991 (xiii + 201 pp.; 2 maps)
No. 3 no. 2 Memories van Overgave van de Afdeling West Nieuw-Guinea (Part
I). Leiden-Jakarta: DSALCUL/IRIS, 1992 (xvi + 168 pp.; 3 maps)

Series B

- No. 4 no. 1 Smits, L. and C.L. Voorhoeve
The J.C. Anceaux Collection of Wordlists of Irian Jaya languages.
A: Austronesian Languages (Part I). Leiden-Jakarta: DSALCUL/
IRIS, 1992 (vii + 279 pp.; 5 maps)
No. 5 no. 2 The J.C. Anceaux Collection of Wordlists of Irian Jaya Languages. A :
Austronesian Languages (Part II). Leiden-Jakarta: DSALCUL/
IRIS, 1992 (vii + 288 pp.; 5 maps)

Series A

- No. 6 no. 3 Miedema, J. and W.A.L. Stokhof
Memories van Overgave van de Afdeling West Nieuw-Guinea (Part
II). Leiden-Jakarta: DSALCUL/IRIS, 1992 (xv + 399 pp.; 5 maps)
No. 7 no. 4 Memories van Overgave van de Afdeling Zuid-Nieuw-Guinea.
Leiden-Jakarta: DSALCUL/IRIS, 1993 (x + 109 pp.)

General

- No. 8 Overweel, J.A.
Inventory and description of archival sources pertaining to 19th
century Netherlands New Guinea history. Leiden-Jakarta:
DSALCUL/IRIS, 1994 [NB: provisional title; forthcoming]